

26 Forsker:
– Bistand virker ikke
mot migrasjon

34 Snoen:
Trump vil øke
WalMarts priser

36 Portrettet:
Cares
spardame

Rekord-
stor pott til
Verdens-
banken
Side 30

BISTANDSAKTUELT

NR 7 – DESEMBER 2016 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

De vil ikke røpe hvor mye verving koster

tema:
Kampen om
fadderne
6 sider

Visste du at de første tusenlappene du betaler inn når du støtter flere norske organisasjoner går til å dekke kostnaden for at du lot deg verve? At organisasjonene unnlater å informere deg om kostnaden kan være lovstridig. **Side 2**

Bistandsorganisasjoner vil ikke røpe hva de betaler kommersielle selskaper for å verve støttespillere.

Foto: Jon Terje Hellgren Hansen

B-POSTABONNEMENT

Eksklusivt intervju:
«The Madam»

Side 14

«Gate-ambassadørene»

Leder

Vi møter dem på gater, torg og kjøpesentre i norske byer. De er unge, smilende mennesker med fargerike jakker og permer med infomateriell – alltid med tydelige logoer for en humanitær organisasjon.

Der og da er de lette å forveksle med unge idealister som gjør en gratis frivillig innsats for en god sak. Noen av dem er det kanskje også. Og noen er organisasjonenes egne utsendte. Men som oftest er de vi møter utsendt fra kommersielle firmaer – byråer spesialisert på innsamlingsvirksomhet.

Verving av «faddere» og «støttemedlemmer» har blitt en stadig vanligere måte for humanitære organisasjoner å skaffe inntekter til utviklingsarbeid. I en tid da enarmede banditter har blitt politisk uspiselig og der det hersker en betydelig og økende skepsis til telefonsalg, har gateambassadørene blitt viktige inntektsskapere for organisasjonene.

At de samler inn penger til gode og viktige formål vil de fleste være enige om. Om de i vervesituasjonen – på vegne av humanitære organisasjoner – opptrer etisk korrekt, er noe annet. Dette er temaet for den innledende reportasjen i denne utgaven. Vi tviler på om du og jeg, i møtet med selgerne, får den informasjon vi burde ha krav på.

Mange som har møtte en «promotør» eller «gateambassadør» sitter trolig igjen med et inntrykk av at det er en idealistisk frivillig de har møtt. Noen vil tro at støtten de gir går uavkortet til formålet. Det gjør den ikke. Ingen organisasjoner vi har snakket med, blant de som bruker kommersielle til denne virksomheten, har villet oppgi prisen de betaler for å ha selskapenes selgere ute på gaten.

En viktig intensjon bak den norske markedsføringsloven er å sikre at forbrukeren får nødvendig informasjon rundt kjøpet av et produkt eller en tjeneste. Å utelate sentrale opplysninger kan vildele forbrukeren. Det er grunn til å spørre om ikke også «kjøpere av god samvittighet» bør få vite – hvor mye av pengene som går til formålet – og hvor mye som går til å dekke kostnadene ved selve vervingen.

Storbritannias lovgivning på området er nylig skjerpet. Organisasjonene må nå oppgi hvor mye som går til formålet og hva innsamlingen koster. Vi mener at også norske forbrukere bør få vite sannheten. Ansvaret hviler på organisasjonenes skuldre.

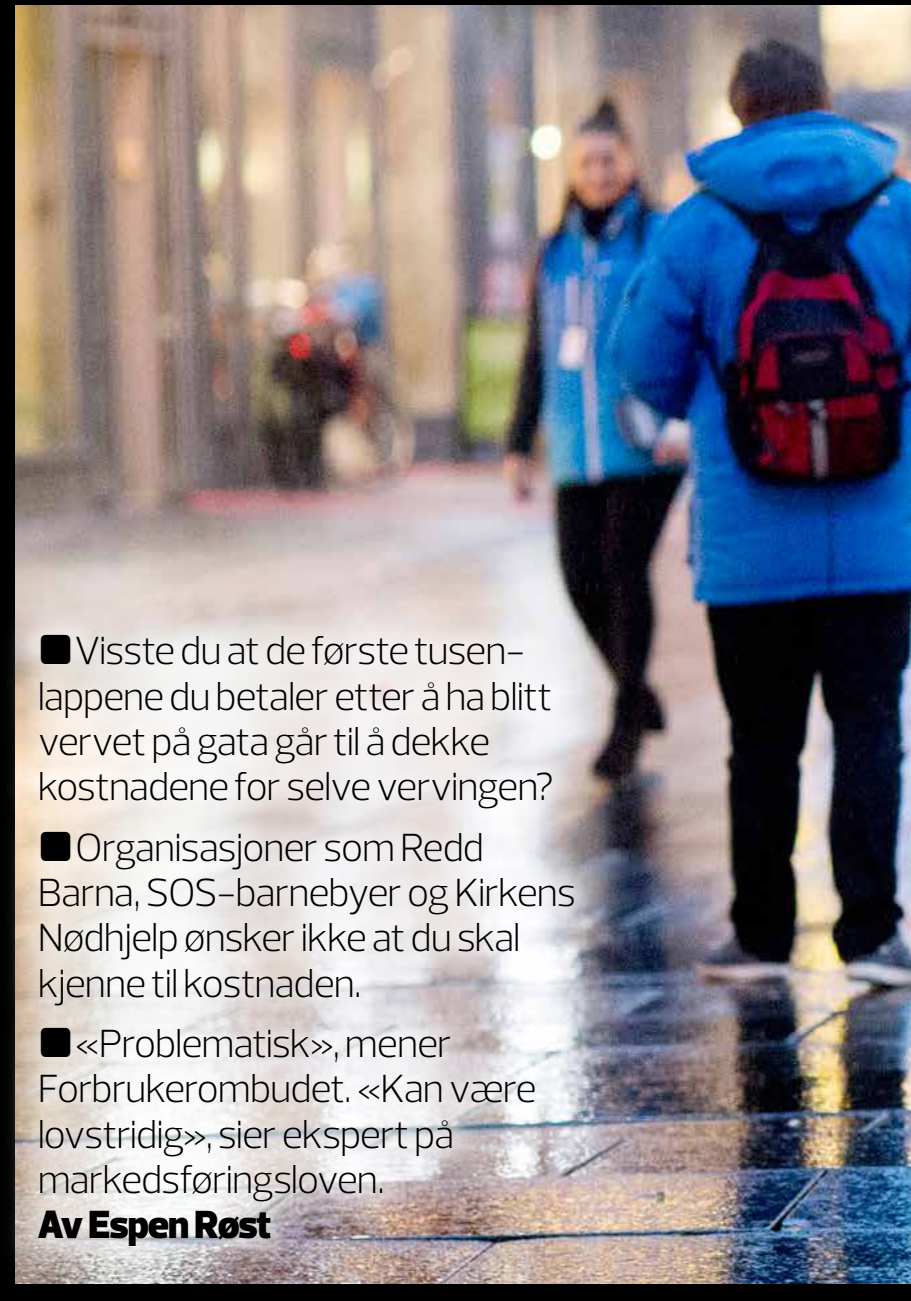
BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

Organisasjo hvor mye du

■ Visste du at de første tusenlappene du betaler etter å ha blitt vervet på gata går til å dekke kostnadene for selve vervingen?

■ Organisasjoner som Redd Barna, SOS-barnebyer og Kirkens Nødhjelp ønsker ikke at du skal kjenne til kostnaden.

■ «Problematisk», mener Forbrukerombudet. «Kan være lovstridig», sier ekspert på markedsføringsloven.

Av Espen Røst

Du møter dem på gata. Unge menn og kvinner som verver faste givere for norske humanitære organisasjoner. Å få tak i nye faddere ved å snakke med folk ansikt til ansikt, er den klart mest effektive måten for organisasjonene å få nye givere på. De store organisasjonene henter inn millioner av kroner på å bruke face-to-face som metode, men ingen av dem forteller deg hva vervingen koster.

Bistandsaktuelt har spurt SOS-barnebyer, Plan Norge, Redd Barna, Strømmestiftelsen, Care og Flyktninghjelpen om hvor mye de betaler per faste giver som blir vervet av kommersielle selskaper. Svaret er det samme: Det kan de ikke oppgi på grunn av «konkurransesyn». – Det er problematisk at organisasjonene ikke er ærligere overfor sine givere. Kostnaden burde ikke være hemmelig, sier Tarje I. Wanvik til Bistandsaktuelt.

Han har bakgrunn som Seksjonsleder for kampanje, media og fasteaksjonen i Kirkens Nødhjelp og er svært kritisk til hemmelighetskremmeriet rundt kostnader til verving.

Koster opp mot 3000 kroner

Synspunktet deles av en lang rekke kilder Bistandsaktuelt har snakket

med, tidligere og nåværende ansatte i norske bistandsorganisasjoner og folk med erfaring fra og kjennskap til innsamlingsbransjen. De færreste ønsker å tre fram med sin kunnskap, men bildet som tegnes er ganske klart:

■ Å få et kommersielt selskap til å verve en fadder koster opp mot 3000 kroner

■ Pengene du betaler inn det første året går til å dekke kostnadene knyttet til vervingen, ikke til formålet

Det er variasjoner i avtalene som inngås, og noen av kildene Bistandsaktuelt har snakket med mener kostnadene per verving også kan være enda høyere. Siden en slik «fadder» vanligvis fortsetter å støtte organisasjonens arbeid i 6-8 år, er dette likevel en svært viktig inntektskilde for organisasjonenes humanitære arbeid.

Men burde givene, norske forbrukere, også få kunnskap om verve-kostnaden?

– Kan være lovstridig

– Dersom slik informasjon har betydning for avgjørelsen om man blir med som støttespiller for en organisasjon, kan utelatelse av informasjonen føre til at praksisen blir lovstridig, sier Monica Viken, førsteamanuensis ved Institutt

ner hemmeligholder betaler for å bli vervet

Tre «promotører» på jobb for selskapet Face2Face i Torggata i Oslo en mandag i november. Face2Face gjør jobben med å verve faddere for SOS-barnebyer, men de forteller ikke hva organisasjonen betaler dem for hver ny fadder.

Foto: Sveinung Uddu Ystad

Truls Gulowsen, leder i Greenpeace Norge.

Leila Valvik Raustøl, styremedlem i Innsamlingskontrollen.

Tarje I. Wanvik, tidligere seksjonsleder i Kirkens Nødhjelp.

Fagdirektør Tonje Hovde Skjelbostad i Forbrukerombudet.

for rettsvitenskap ved handelshøgskolen BI.

Fagdirektør Tonje Hovde Skjelbostad i Forbrukerombudet sier det er problematisk om den som blir vervet for å støtte et godt formål føler seg lur.

– Dersom noe av summen en enkeltperson gir ikke når formålet og man ikke opplyser om hvor mye som går til annet enn formålet, kan forbrukeren føle seg lur. Det er problematisk, sier Skjelbostad til Bistandsaktuelt.

Hun mener at det handler om etikk: Folk burde kunne forvente at organisasjonene opplyser om kostnader forbundet med verving.

– Vi kan ikke forvente at alt går til formålet, det koster å drive innsamling også. Men av respekt for giverne bør det være åpenhet rundt dette – det tenker jeg er veldig heldig både for forbruker og organisasjon, sier Skjelbostad.

– Må etterstrebe åpenhet

Leila Valvik Raustøl jobbet tidligere som leder i kommunikasjons- og innsamlingsavdelingen i Kirkens Nødhjelp. Etter mange år i bistandsbransjen er hun nå direktør ved Randsfjordmuseene og også styremedlem i Innsamlingskontrollen.

– Alle organisasjoner må etterstrebe

en så stor åpenhet som mulig. Dersom gate-verving nå har de samme utfordringene i forhold til dyre mellomledd som vi tidligere har sett ved telefonsalg, er det en utfordring.

Som styremedlem i Innsamlingskontrollen er hun opptatt av åpenhet om det bidragsyterne gir, hva det faktisk går til og er sterkt kritisk til dyre mellomledd.

– Giverne har rett til å vite hva de gir penger til og hvordan disse pengene blir brukt, sier Valvik Raustøl til Bistandsaktuelt.

– Kan gjøre det billigere

Truls Gulowsen, leder for Greenpeace Norge, bekrefter de høye kostnadene ved å bruke et eksternt kommersielt selskap. Etter mange år i organisasjonslivet har han god oversikt over prisnivået i verve-markedet.

– Å få et ferdig vervet medlem fra byrå koster, ifølge våre kilder, et sted mellom 1800 og 3000 kroner. Dette er selvfølgelig avhengig av byrå og hvilke tjenester som tilbys. Våre regnestykker viser at vi får det til billigere enn det når vi gjør jobben selv, sier Gulowsen.

Greenpeace har valgt å gjøre vervejobben selv og har et eget team som er ansatt i organisasjonen. Gulowsen

fremholder at det er viktig med engasjerte medarbeidere, at de som verver for Greenpeace har tatt et aktivt valg og faktisk søkt jobb i Greenpeace.

– For oss er det viktig at alle penger våre støttemedlemmer gir, faktisk går til Greenpeace og ikke til kommersielle aktører. I tillegg får vi merverdien av å ha full kontroll og at våre ververe er spesielt dedikert til miljøarbeid. Vi tror den faste tilknytningen gjør dem mye bedre i stand til å representere organisasjonen ute blant folk, og at det også bidrar til at personer vi møter på gata kan gjøre informerte valg om de ønsker å støtte vårt arbeid.

– Bistand koster penger

Tarje I. Wanvik er nå doktorgradstipendiat ved Universitetet i Bergen, men har bakgrunn fra kampanjearbeid

«Det er problematisk at organisasjonene ikke er ærligere overfor sine givere. Kostnaden burde ikke være hemmelig.»

Tarje I. Wanvik, tidligere KN-ansatt

i Kirkens Nødhjelp.

– Det er et faktum at det å samle inn penger og verve givere er dyrt, og det er flere grunner til at dette er underkommunisert i bransjen. Men det er problematisk at de som blir vervet ikke får vite om kostnaden, sier Wanvik.

Han omtaler retorikken rundt administrasjonskostnader i bistanden som syk. At den har vært det lenge. At bistandsbransjen må tørre å snakke om at god bistand koster.

– Å mene at det å drive bistand ikke også skal koste penger er overraskende naivt, og dette gjelder ikke bare overfor private givere og enkeltpersoner. Det manglende kommunikasjon rundt kostnader ved verving dypest sett er et bilde på, er at bistandsorganisasjonene må lære seg å håndtere diskursen rundt administrasjonskostnader på en ny måte. Det må bli mulig å snakke om at god bistand er krevende, at det koster penger å samle inn penger, og at en effektiv bistandsbransje forutsetter kyndig administrasjon. Kravene til lave administrasjonskostnader presser organisasjonene til å pumpe penger inn i private selskaper. ■

Les en mer utfyllende versjon – og mer om kampen om fadderne – i vår netttutgave.

4 Tema: Kampen om fadderne

Ekspertens anslag:

«3000 kroner per verving»

Seth Piper har bakgrunn fra Leger uten grenser, Greenpeace og Amnesty. Han er kritisk til bruken av det han omtaler som «fordyrende mellomledd»; kommersielle byråer som verver faddere for norske organisasjoner på gata.

Av Espen Røst

GJENNOM MANGE ÅR som innsamlingsansvarlig i organisasjoner og som arbeidsgruppe-medlem i Innsamlingsrådet kjenner Piper markedet for fadder-verving bedre enn de fleste. Med en fortid fra tre store organisasjoner er han brennende opptatt av fundraising for å finansiere humanitært arbeid.

– Det er forståelig nok ganske mye hemmelighold rundt kostnadsbildet fra byråene, men de tallene jeg kjenner til viser at det kan koste to til tre ganger så mye å bruke et eksternt byrå sammenlignet med en organisasjon som gjør jobben selv, sier Piper som i dag er rådgiver i konsultantselskapet b.bold.

Under et fag-seminar for Innsamlingsrådets medlemmer i oktober delte rådgiveren sine erfaringer om trender og utfordringer ved gateverving.

Selv om Piper er positiv til gateverving og *face-to-face* som kanal, er han kritisk til bruk av kommersielle aktører som «kan være i overkant fordyrende». I presentasjonen pekte han på eksterne byråer, eksemplifisert gjennom et kostnadsanslag, som opererer med priser rundt 3000 kroner per vervede fadder.

– Innsamling er ikke salg

Dersom eksempelet er gyldig, betyr det at du som ny fadder må betale 250 kroner i tolv måneder, før organisasjonen går *break-even* på investeringen. Til sammenligning heter det i presentasjonen at en

«in-house»-vervet fadder kan koste i snitt 1200 kroner eller mindre. Overfor Bistandsaktuelt presiserer Piper at tallene i presentasjonen er anslag basert på kunnskap om ulike tilbud fra kommersielle aktører.

– Å dele erfaringer om valgene man som organisasjon har, mulighetene og risikoene er veldig verdifullt. Organisasjonene bør vite hva ting egentlig koster når de vurderer en egen satsning eller er i dialog med byråene om pris og betingelser. Det viktigste for meg var å understreke at man skal drive innsamling på en måte som man kan forsvare overfor giverne, sier Piper.

– «Givere» er ikke bare «kunder»

Han påpeker at hvilken modell man som organisasjon ønsker å bruke avhenger av en rekke momenter. Det kan handle om (mer)verdi like mye som kostnad.

– I teorien kan et byrå ha veldig mye mer kunnskap om verveprosesser enn organisasjonen selv, men det er uheldig at vi i Norge mangler dedikerte verve-byråer som fokuserer utelukkende på frivillige organisasjoner. At byråene som brukes nå har både kommersielle kunder og frivillige organisasjoner, kan forklare de høye prisene. Priser som er mer egnet for kommersielle bedrifter enn frivillige organisasjoner. «Givere» og «kunder» er to forskjellige ting, og innsamling er ikke salg, sier Piper. ■

«Det kan koste to til tre ganger så mye å bruke et eksternt byrå som å gjøre jobben selv.»

Seth Piper, rådgiver og konsulent

– Avtalene er konfidensielle

Norske organisasjoner vil ikke svare på hvor mye de betaler kommersielle selskaper for hver giver de verver. De henviser til «konkurransensyn». Av Espen Røst

REDD BARNAS MARKEDS- og innsamlingssjef Ingrid Svendsen forklarer det slik.

– Organisasjonene konkurrerer ganske hardt om det man kan kalle kvalitetsfaddere, fordi vi ønsker å huke tak i de som har et engasjement for sakene vi jobber med, og som vi tror vil være med oss lenge.

To firmaer – Face2Face og Switch Communication – dominerer bistandsmarkedet for fadderverving på gata. Både informasjonen om kostnaden per fadder og antallet måneder en fadder blir værende anses som konkurranse-sensitiv, ifølge Redd Barnas markedssjef. Hun vil derfor ikke gi informasjon om dette.

– Bør ikke Redd Barnas faddere få vite at det første året går pengene de betaler inn til et kommersielt selskap – og ikke til formålet?

– Jo, men vi henviser alltid til Innsamlingskontrollen der det står at rundt 70 prosent av vår pengeflyt går til formålet. Vi opplever at vi er ærlige, og føler at vi redegjør godt for hvordan vi bruker pengene. Vi mener det er de store tallene som er avgjørende.

– Er dere mot overgrep?

Bistandsaktuelt har akkurat forlatt møtet med markeds- og innsamlings-sjef Ingrid Svendsen i Redd Barnas

lokaler i Oslo, rundet hjørnet inn i Torggata og krysset Youngstorget, da vi blir stoppet av en gateverver.

– Hei, sier en ung, imøtekommen mann til Bistandsaktuelt. Deretter sier han noe (veldig raskt) om barn, verden og SOS-barnebyer.

Han spør om han kan sette et tøybånd med påskriften «SOS-barnebyer Trygghet Omsorg Kjærlighet» på armene våre. Den hyggelige mannen snakker raskt og overbevisende om landsbyer verden rundt der organisasjonen jobber og forteller også om problemer som barneekteskap og overgrep. Deretter spør han:

– Er dere mot det?

Det er vanskelig å ikke svare ja på et slikt spørsmål.

Hvor mange barneekteskap?

– Vet du hvor mange barneekteskap som inngås hver eneste dag på verdensbasis, spør Den hyggelige mannen.

– Nei, svarer Bistandsaktuelt. – 44 000.

Før Bistandsaktueltts medarbeidere har rukket å reflektere særlig over tallet har Den hyggelige mannen sveipet ipaden han holder i hånda over på et skjema der han gjerne vil få tastet inn vårt mobilnummer.

– Du, hva er det egentlig du ønsker? Du har ikke sagt det, og nå vil

Redd Barnas markeds- og innsamlingssjef Ingrid Svendsen.

Synne Rønning, kommunikasjons-sjef i SOS Barnebyer.

du ha mobilnummeret?

Den hyggelige mannen beklager, og sier at vi må ha «snakket forbi hverandre». Han vil klargjøre, rette opp inntrykket og spør om vi kunne tenke oss å støtte SOS-barnebyers arbeid med 300 kroner måneden.

– Hmm, sier Bistandsaktuelt.

– 81 prosent – rett til formålet

Med samtalen med Redd Barnas markedsdirektør friskt i minne må vi stille spørsmålet:

– *Hvor mye av disse pengene du ber om kommer frem til barna i en SOS barneby?*

Den hyggelige mannen finner fram ipaden igjen. Sveiper seg til en side der Innsamlingskontrollens logo synes. Kjenner du til Innsamlingskontrollen, spør han.

– Bra. Ifølge deres oversikt går 81 prosent av SOS Barnebyers omsetning direkte til formålet.

– *Men av de tre hundre kronene du ønsker at jeg skal gi hver måned, hvor mye kommer frem?*

Den hyggelige mannen tenker seg litt om, resonnerer og svarer at 81 prosent av de 300 kronene også vil gå til barna i barnebyene. Bistandsaktuelt spør om Den hyggelige mannen jobber for SOS-barnebyer. Han svarer ja. For sikkerhets skyld gjentar vi spørsmålet. Han bekrefter igjen.

– *Så du er fast ansatt i SOS-barnebyer da? spør Bistandsaktuelt.*

– Frilans, heter det vel.

– *Så du jobber ikke for et kommersielt selskap, men for SOS-barnebyer?*

– Det stemmer.

– Taler alltid barnas sak

– Ansatte hos Face2Face som rekrutterer for oss skal få god innføring i SOS-barnebyers arbeid før de starter rekrutteringen. Hvis fremstillingen av denne dialogen er riktig, er dette en fremgangsmåte som ikke er i tråd med avtalen vi har med Face2Face.

Det sier Synne Rønning, kommunikasjonsjef i SOS-barnebyer Norge. Hun forteller at organisasjonen selv ofte tar stikkprøver, og også tar alle tilbakemeldinger – både positive og negative – direkte med Face2Face, for å forbedre fremgangsmåten.

– Å møte mennesker som rekrutterer på vegne av SOS-barnebyer skal være en hyggelig opplevelse, og ingen skal føle seg presset eller overtalt på en utilbørlig måte. At rekruttereren i denne saken ikke har vært tydelig på at han jobber for Face2Face og ikke SOS-barnebyer, er beklagelig og skal ikke skje.

Hun påpeker at organisasjonen har det hun omtaler som en «høy innsamlingsprosent» og sier SOS-barnebyer kun benytter kanaler og metoder for fadder-rekruttering som de anser lønnsomme. Men heller ikke SOS-barnebyer ønsker å svare på hva det koster å få et kommersielt byrå til å verve en fadder.

– Vi kan ikke si noe om hva vi betaler per fadder eller hvor mange faddere vi får inn fra Face2Face, rett og slett fordi det er konfidensiell og bransjesensitiv informasjon, sier Rønning. ■

Les alle organisasjonenes svar på bistandsaktuelt.no

Selskapet Switch Communication har fått jobben med å verve det Redd Barna håper skal bli 12 000 nye faddere i år. Det vil, på sikt, generere svært store inntekter for organisasjonen. Men verken vervefirmaet eller Redd Barna ønsker å dele hva organisasjonen betaler for hvert støttemedlem. Promotører fra Switch i aksjon utenfor Nationaltheatret stasjon i Oslo i oktober i år.

Foto: Jon Terje Helligren Hansen / Visual Days

Jus-ekspertens vurdering:

– Kan være lovstridig og villedende

– Om organisasjoner ikke opplyser om kostnader til et kommersielt selskap, kan det være villedende for forbrukerne, sier Monica Viken, førsteamanuensis ved Institutt for rettsvitenskap ved Handelshøyskolen BI.

Av Espen Røst

HUN VISER TIL markedsføringsloven der det blant annet heter at en handelspraksis er villedende dersom den «utelater eller skjuler vesentlige opplysninger som forbrukerne ut fra sammenhengen trenger for å kunne ta en informert økonomisk beslutning eller presenterer opplysningene på en uklar, uforståelig, tvetydig eller uhensiktsmessig måte».

Viken viser til at et av målene med markedsføringsloven er at forbrukerne skal kunne basere sine valg på all relevant informasjon.

– Organisasjoner bør derfor opplyse om kostnader til et kommersielt selskap per verving. Hvis ikke det skjer, kan dette oppfattes som uklart og utydelig og være villedende. Dersom slik informasjon har betydning for avgjørelsen om hvorvidt man blir med som støttespiller for organisasjonen, kan utelatelse av informasjonen føre til at praksisen blir lovstridig, sier Viken.

Hun påpeker at hun ikke kjenner til at slike saker er kommet opp for en domstol eller gjennom forbrukerombudets klageorgan, Markedsrådet, og at det derfor ikke er fastslått med sikkerhet om praksisen bryter med markedsføringsloven.

– God forretningsskikk

– Men dette handler også om god forretningsskikk i en spesiell bransje, og slik denne praksisen er presentert synes jeg det skurrer. Spesielt av hensyn til tilliten til slike

organisasjoner er det viktig å at de er sikre på at de er på rett side, snarere enn å balansere på kanten av loven, sier Viken.

– *Redd Barna mener det er «de overordnede tallene» som er viktig å formidle til den som eventuelt blir fadder. Dersom kunden ikke har forutsetninger for å spørre om de spesifikke kostnadene ved en verving, vil organisasjonen/vervefirmaet da likevel ha en opplysningsplikt om dette?*

– Bakgrunnen for reglene om at relevant informasjon ikke skal skjules er nettopp behovet for å informere forbrukere som ikke kjenner til praksisen, i dette tilfellet verving via et kommersielt foretak. Det er jo da behovet for opplysninger inntreffer, sier Viken.

– Målestokken er den vanlige forbruker

– *Er det tilstrekkelig for en organisasjon å opplyse om «det store bildet», Innsamlingskontrollens tall, eller bør man kunne forvente mer detaljert informasjon uten å etterspørre dette konkret?*

– I og med at loven sier at opplysninger ikke skal være uklare, uforståelige eller tvetydige legges listen forholdsvis høyt for hvordan informasjonen skal gis. Det er dermed ikke sikkert at en forklaring knyttet til det store bildet blir tydelig nok. Målestokken for hvorvidt manglende informasjon er villedende er den vanlige forbruker med liten kunnskap om vervingen. ■

« Organisasjoner bør opplyse om kostnader til et kommersielt selskap – per verving. »

Monica Viken, førsteamanuensis ved Institutt for rettsvitenskap ved Handelshøyskolen BI.

6 Tema: Kampen om fadderne

Selskapene svarer:

– En meningsfull og samfunnsnyttig del av vår virksomhet

Selskapene Switch Communication og Face2Face, med en rekke norske organisasjoner på kundelista, ønsker ikke å opplyse om hva deres tjenester koster, men hevder oppdragene ikke er lukrative.

Av Espen Røst

NÅR DU MØTER en verver på gata – en som vil at du skal støtte Redd Barna, SOS-barnebyer, Kirkens Nødhjelp, Flyktninghjelpen eller Plan – er vedkommende ofte fra byråene Face2Face og Switch Communication.

«Ansikt til ansikt. Verdens eldste og mest effektive måte å selge på. Det handler om folk – og det virker!», skriver Switch Communication på sin nettside.

På samme måte som firmaet Face2Face har Switch spesialisert seg på å få nettopp deg til å åpne lommeboka. Blant annet for at du skal bidra til å redusere fattigdom, få flere barn inn i skole, for at menneskerettigheter skal bli ivaretatt. Edle motiver som mange naturlig nok lar seg overbevise til å støtte. Men som kundene deres, norske organisasjoner, ønsker verken Switch Communication eller Face2Face å dele informasjonen fra de konfidensielle kontraktene.

– Ikke spesielt lukrativt

Switch Communication AS ble etablert i 2012 av to tidligere Face2Face-ansatte. Selskapet hadde ifølge nettportalen Proff «meget god lønnsomhet» med en omsetning på vel 38 millioner kroner i 2015.

– Inntektene fra humanitære organisasjoner utgjør om lag halvparten av omsetningen vår. Utover det ønsker jeg ikke å kommentere konkrete tall, fordi dette dreier seg om relasjoner mellom oss og kundene våre, sier daglig leder Jon Sundby

til Bistandsaktuelt.

– Er det gode penger å tjene på å rekruttere faste givere for humanitære organisasjoner?

– Det er ikke spesielt lukrativt. Marginene er ikke så gode som mange tror. Vi jobber ikke med dette først og fremst på grunn av pengene, men fordi vi liker å jobbe for humanitære organisasjoner. Det handler også om forutsigbarhet, om å sikre jobbene til våre ansatte.

– Ikke gatesalg med gule vester

Heller ikke Face2Face ønsker å dele informasjon om kostnadene forbundet med verving for humanitære organisasjoner. Selskapet hadde i 2015 salgssinntekter på vel 110 millioner kroner, og en «meget god lønnsomhet». Bistandsaktuelt har spurt selskapets gründer og styreleder Per Meland hvor mye av salgssinntektene som kommer fra norske organisasjoner.

– En tredjedel av omsetningen kommer fra ikke-kommersielle kunder, sier han.

– Bistandsaktuelt har snakket med en rekke kilder som mener det å bruke et eksternt byrå er et fordyrende mellomledd for organisasjonene. «2-3 ganger dyrere», sier en kilde.

– Det billigste er jo ikke alltid det som lønner seg på sikt. Man kan sikkert også spare noen tusenlapper ved å fjerne mandlene selv, men det er resultatet som til syvende og sist teller. ■

«Man kan sikkert også spare noen tusenlapper ved å fjerne mandlene sine selv.»

Per Meland, styreleder i reklamebyrået Face2Face

– Vi har valgt å ha våre egne ververe, fordi vi ikke ønsker unødvendig press mot våre bidragsytere eller å oppfordre til råsalg ved bonuser, sier Leger uten grensers kommunikasjonssjef Nils P. Mørk.

Foto: Espen Røst

– Bedre med fast

Unicef Norge og Leger uten grenser har valgt å gjøre jobben med å verve støttespillere selv. Begge mener det gir deres «gate-ambassadører» bedre forutsetninger for å gjøre en god jobb og at de som blir vervet får bedre informasjon.

Av Espen Røst

A få tak i nye faddere ved å snakke med folk ansikt til ansikt er en svært effektiv metode å få nye givere på. Heller ikke Leger uten grenser ønsker å dele kostnader forbundet med fadderverving, men har i motsetning til flere av de andre organisasjonene valgt å gjøre jobben selv.

– Vi har valgt å ha våre egne ververe, fordi de får bedre opplæring og tryggere jobbrammer. Verberne er hos oss lenge og får en bedre forståelse for vårt arbeid, og vi ønsker ikke unødvendig press mot våre bidragsytere eller å oppfordre til råsalg ved bonuser.

Det sier Leger uten grensers kommunikasjonssjef Nils P. Mørk til Bistandsaktuelt. Han forteller at selgerne er fast ansatte, men at de også tar inn frilansere på kortere kampanjekontrakter i intensive perioder.

Må gjøres på en ordentlig måte

– Nå som vi har sluttet å ta imot statlige midler, er det vanlige folk som holder liv i Leger uten grenser. Da må det gjøres på en ordentlig måte, og det forsikrer vi oss om ved å gjøre jobben med egne medarbeidere.

– Hva er kostnaden for å ha en slik «inhouse» verveavdeling?

tilknyttede ververe

– Det kan vi ikke gå ut med, det er konkurransesensitiv informasjon som vi gjerne holder for oss selv. Jeg kan si at det koster litt ekstra å ha et forhold til folk som virkelig forstår hva vi driver med, men det fører igjen til at vi har stabile inntekter. At både ververe og bidragsytere er med oss lenger. Og det er en viktig del av Leger uten grensers filosofi, at vi har folk som støtter oss fast hver måned. Det er slik vi er i stand til å reagere raskt ved kriser, og være til stede der det er størst behov.

Heller ikke Unicef Norge bruker et eksternt firma til verving på gata. Organisasjonen har valgt å gjøre jobben selv.

– Våre gateambassadører er ansatte som får fast lønn. Det er ingen bonus- eller provisjonsordninger knyttet til disse ansettelsesforholdene. Vi tror at den faste tilknytningen gjør dem i bedre stand til å representere organisasjonen på en god måte, og det vil bidra til at personer vi møter på gata kan gjøre informerte valg om

å støtte oss, sier kommunikasjonsrådgiver Helene Sandbu Ryeng.

1200 kr per vervede

Hun forteller at Unicef Norge har 25 000 faddere totalt og at organisasjonen har rekruttert rundt 5000 nye faddere så langt i år. Utgiftene for all fadder-rekruttering i ulike kanaler som gateverving, dør-til-dør, tv-galla og digitalverving vil beløpe seg til rundt 12 millioner kroner i 2016, opplyser hun.

– Kostnaden per rekrutterte fadder på gata ligger på rundt 1200 kroner. Faddere gir i snitt 250 kroner i måneden, dermed tar det i underkant av 5 måneder å tjene inn igjen utgiften. Unicef er opptatt av at de som arbeider for oss skal ha skikkelige arbeidsforhold. Det utslagsgivende for oss var likevel kvalitetssikringen av informasjon og kunnskapsnivået blant gate-ambassadørene. Vi mener dette blir best ivaretatt dersom de er ansatt direkte i Unicef, sier Sandbu Ryeng. ■

Kommunikasjonsrådgiver i Unicef Norge Helene Sandbu Ryeng.

Kommunikasjonssjef i Leger uten grenser Nils P. Mørk.

Strengere regler i Storbritannia:

Norge henger langt etter britene

I England tok en 93-årig kvinne sitt eget liv etter at veldedighetsorganisasjoner hadde bombardert henne med tiggerbrev og telefoner i årevis. Nå har engelske organisasjoner fått strengere retningslinjer for innsamling. Norge henger langt etter. **Av Anne Håskoll-Haugen**

STORBRITANNIA HAR LENGE hatt strengere regler for innsamling enn Norge.

Konsulenten Roger Lawson har jobbet med fundraising i Storbritannia i over 20 år for noen av de største organisasjonene. Han var nylig i Norge for å lære organisasjonene å få mer lojale givere, men han snakket også om det britiske regelverket – som gjelder både for telefonsalg og gateverving.

Må fortelle om kostnader

Slik er de britiske reglene, ifølge Lawson:

- I mer enn ti år har engelske telefonselgere måttet oppgi hvilket byrå de ringer fra og fortelle hva ringekampanjen koster organisasjonen de jobber for.
- I SMS-kampanjer må det komme tydelig frem hvor mye av pengene som går til saken, hvor mye som går til telefonselskapet og hvor mye som går til firmaet som har utviklet tjenesten.
- I tillegg plikter de engelske innsamlerne å oppgi navn og et telefonnummer selgeren kan kontaktes på.

Tilsvarende opplysningsplikt gjelder også ved gateverving.

De fleste av reglene er lovfestet, og organisasjonene kan straffes hvis de ikke følger dem. Regelen om å informere om hvor mye ringekampanjen koster, er ikke lovpålagt, men nedfelt i bransjens egen code of conduct. Reglene gjelder både for organisasjonene selv, og byråene de bruker til å utføre innsamlingen.

Ingen av disse reglene gjelder i Norge.

Og nå blir reglene enda strengere

Fra 1. november i år har reglene i Storbritannia blitt ytterligere skjerpet. En ny lov kalt Charity Act 2016 slår fast at nå må organisasjonene også ha en skriftlig avtale med byråene de bruker som skal inneholde:

- Informasjon om hvilke standar-

der de forplikter seg til å jobbe etter.

■ En plan for hvordan de skal beskytte folk, og spesielt sårbare mennesker fra pågående innsamling.

■ Informasjon om hvordan organisasjonen skal kunne overse at byrået følger de etiske standardene for innsamling.

I tillegg må alle registrerte organisasjoner ha en egen del i årsrapporten med oversikt over hvilke kommersielle innsamlingsbyråer de jobber med, avtalene de har gjort med dem og hvor mange klager på innsamlingsaksjonene de har mottatt.

93-åring begikk selvmord

I Storbritannia fikk arbeidet med å bedre regelverket vann på mølla da den engelske avisen The Sunday Times skrev om Olive Cooke (93) som begikk selvmord fordi veldedighetsorganisasjoner terroriserte henne. Hun skal ha mottatt over 200 tiggerbrev i måneden og utallige telefonoppringninger.

Avisen mente organisasjonene solgte kundelister seg imellom – som førte til et umenneskelig press på noen få ekstra gavmilde givere. Samtidig sendte avisen tre reportere på kurs for å få opplæring i telefonsalg hos et byrå. Der filmet de i skjul hvordan kursdeltagerne ble trent til å presse gamle mennesker til å gi penger.

Saken skapte enorm oppmerksomhet i Storbritannia og satte organisasjonene i et grelt lys. Til og med statsministeren krevde endringer. Senere ble det sådd tvil om tiggerbrevne faktisk var årsaken til Cookes' selvmord. Men medieomtalen gjorde likevel sitt – og mange mente det var behov for strengere kontroll i bransjen.

En kommisjon ble satt ned, en anbefalingsrapport utarbeidet og nå er altså de nye retningslinjene klare. ■

Konsulent Roger Lawson.

Aktuelt

■ AFGHANISTAN

Nødhjelp til Afghanistans hjemvendte flyktninger

Verdens matvareprogram (WFP) vil dele ut matvarer og gi kontantoverføringer til hjemvendte flyktninger i Afghanistan for 1,27 milliarder kroner. Det forventes at mer enn en million mennesker vil bevege seg på tvers av landet innen årets utgang, melder WFP.

Sosial velferd til alle –

650 millioner mennesker vil sulte i 2030, hvis utviklingen fortsetter som nå. Men går det an å tenke seg et alternativ – en verden hvor alle mennesker har rett til en form for sosial støtte?

Av Anne Håskoll-Haugen

Ingen mennesker skal sulte i 2030, lyder FNs bærekraftsmål nummer 2. Men foreløpig er det lite som tyder på at det målet vil nås.

Stadig flere mener nå at globale trygdeordninger er løsningen. FN-organisasjoner som organisasjonen for arbeidsrettigheter (ILO) og FNs matvareprogram, har uttalt at direkte overføringer i form av kontantstøtte er den eneste måten å utrydde ekstrem fattigdom på. Bærekraftmålene som trådte i kraft i år, har i tillegg fått et eget delmål om sosiale velferdsordninger.

Og når til og med Verdensbanken har lansert en strategi for å satse på sosiale sikkerhetsnett, er det grunn til å tro at idéen om at trygd reduserer fattigdom har vunnet frem. Verdensbanken har aldri tidligere vært opptatt av fordelingsproblemer innad i land.

Globalt sikkerhetsnett

Mange fattige mennesker er bare en enkelt uforutsett hendelse fra å synke ned i det store sorte hullet som heter ekstrem fattigdom, skriver Rasmus Schjødt i det danske bladet Udvikling.

Han er ekspert på sosiale trygdeordninger i utviklingsland og ansatt i konsulentfirmaet Development Pathways som jobber med nettopp dette. Et sosialt sikkerhetsnett vil kunne fange opp de som alltid balanserer på kanten av stupet til den ekstreme fattigdommen. Et vell av forskning og praktisk erfaring viser at velferdsordninger minsker fattigdom og ulikhet – men hvordan få det til internasjonalt?

Et sosialt sikkerhetsnett kan være trygd utbetalt direkte til folk, som barnetrygd og alderspensjon. Eller det er statsfinansierte tjenester som skole og omsorg. Akkurat som vi kjenner det fra Norge. En trygd kan utbetales til alle – uavhengig av inntekt, eller bare utbetales til sårbare grupper. I Norge er barnetrygden et eksempel på det første og kontant-

støtten eksempel på det siste.

I 2015 laget Den svenska kyrkan en grundig rapport om hvorfor Sverige burde gå i front for å bidra til trygdeordninger i fattige land. I dokumentet, som de har kalt «Inte bara för svenskar», argumenterer de for en støtteordning som omfatter alle. Dette er hovedgrunnene til at svenskene mener eventuelle globale ordninger

ikke bør være behovsprøvd:

■ Det er kostbart å behovsprøve trygd: de som har rett på pengene må identifiseres, og deretter lukes ut når de ikke lenger har rett til å motta penger. Det er fare for at noen får trygd som ikke skulle hatt det, og at mange som burde fått det, ikke fanges opp.

■ Behovsprøvd trygd blir lett offer

for korrupsjon og maktmisbruk når pengene skal fordeles. Fordi du må oppfylle visse kriterier, for eksempel ikke ha annen inntekt, kan funksjonærer ta seg betalt for å unnlate å rapportere fakta.

■ Behovsprøvd trygd kan hindre vekst fordi mottagerne vil passe på at de ikke mister retten til trygden ved for eksempel å la være å ta en

■ SYRIA

4 sykehus angrepet i løpet av ett døgn

Situasjonen i Aleppo blitt stadig verre, melder Røde Kors. I løpet av ett døgn ble fire sykehus i byen angrepet. Medisiner, vanntanker og aggregater er ødelagt og tusenvis av pasienter er uten tilgang til helsehjelp.

« Vi gjorde rett og slett ikke nok for å stoppe kolerautbruddet i Haiti. Vi er dypt lei oss for vår rolle i dette. »

FNs generalsekretær Ban Ki-moon om kolera-epidemi på Haiti, forårsaket av FN-soldater fra Nepal.

■ KONSULENTER

ILPI kutter i staben

Konsulentselskapet ILPI sier opp store deler av staben. ILPI vil nå bestå av eierne samt noen av de ansatte. « Nedskaleringen har sin bakgrunn i at mange av våre kontrakter og oppdrag for UD er satt på hold eller avsluttet, som følge av VGs artikkelserie om ILPI » står det på ILPIs nettsider.

er det mulig?

Rasmus Schjødt, ekspert på sosiale ytelser.

gjør middelklassen mer villig til å betale skatt fordi de ser at de også får noe igjen for det. Og for å få til et fungerende skattesystem må middelklassen med. Velferdsgoder som brukes av alle blir også bedre enn de som bare er rettet mot de fattige. For så lenge middelklassen og politikerne ikke er omfattet av ordningene, vil de også bry seg mindre om hvordan de fungerer. Som Nobelprisvinneren Amartya Sen har uttalt: Benefits made exclusively for the poor, often end up as poor benefits.

Et felles velferdssystem styrker også følelsen av medborgerskap og tilhørighet og tillit til staten. Det er også lettere å oppnå politisk enighet om velferdsgoder som alle får ta del i. Kyrkan mener generelle og behovsprøvde støtteordninger kan kombineres, men at vekten bør ligge på de generelle.

For dyrt?

Ikke nødvendigvis. ILO har regnet ut at for de fattigste landene vil barnetrygd koste 2-3 prosent av BNP og alderspensjon vil koste litt over 1 prosent av BNP. Et annet problem er at mange i fattige land ikke er registrert i offentlige registre eller har bankkonto hvor pengene kan overføres.

Det siste kan løses ved å overføre direkte til mobiltelefoner eller smartkort – noe som allerede er i bruk i mange land. Slik kan også deler av korrupsjonen unngås. Kyrkan mener at et velferdssystem vil påskynde prosessen og iveren etter å lage oversikter over befolkningen. En annen utfordring er at så mange er ansatt i uformell sektor – men det var faktisk også tilfellet da velferdssystemene ble utviklet i Norden.

Asia viser vei

Likevel, er ikke hele idéen om at fattige land skal ha velferdsordninger ganske utopisk?

Nei, mener Rasmus Schjødt. Mange utviklingsland er allerede i gang – og har vært det lenge. Kanskje blir du overasket over å høre at et land som Nepal – et av verdens fattigste land – har hatt universell pensjon siden 1994? Omtrent samtidig fikk de også kontantoverføringer til enker, handikappede og til kasteløse barnefamilier.

India har nylig gitt alle fattige på landsbygda rett på hundre dagers arbeid til utbetalt minstelønn. Kina har kontantstøtte til 75 millioner fattige – og pensjon som når rundt 700 millioner. I Indonesia er 76 millioner fattige

« ILO har regnet ut at for de fattigste landene vil barnetrygd koste 2-3 prosent av BNP, mens alderspensjon vil koste litt over 1 prosent. »

dekket av en offentlig sykeforsikring. Med over en halv milliard mennesker under fattigdomsgrensen, huser Asia flere fattige enn Afrika. OECDs tall viser at mellom 1990 og 2010 økte investeringene til sosiale trygdeordninger i utviklingsland både i Asia og i andre regioner.

Kenya og Ghana

Men også flere land i Afrika har etablert trygdeordninger. Kenya startet opp i sommer med direkte kontantutbetalinger til handikappede, foreldreløse og til mennesker som lever på sultegrensen.

Programmet får støtte av Storbritannia. Ghana har hatt lignende programmer siden 2008. FNs barneorganisasjon – Unicef – støtter kontantoverføringer i 14 afrikanske land. På andre siden av dammen finner vi Brasils ordning Bolsa Familia og i Mexico et lignende program kalt Oportunidades – muligheter. Alle disse er riktignok ikke universelle trygdeordninger, slik Den svenska kyrkan vil ha.

Og til slutt; burde ikke fattige land heller vente til de har mer penger å fordele? Absolutt ikke, mener flere økonomer, blant annet Kalle Moene på Universitet i Oslo. Omfordeling av godene må skje i takt med at landets økonomi vokser. Venter vi, vil de som allerede har tjent seg rike på den urettferdige fordelingen, neppe gi opp sine privilegier.

Idéen om globale velferdsordninger har funnet gehør også i Norge. SV har i høst jobbet med et større dokument om norske prioriteringer i utviklingspolitikken. I dette dokumentet argumenterer SV for at Norges utviklingspolitikk bør ha trygd til alle som et viktig mål. « Norges erfaringer med fordelene av universelle velferdsordninger har, bør i større grad benyttes i norsk utviklingspolitikk », heter det. ■

Les mer i Intervjuet, side 32: Sosialøkonomen Kalle Moene vil ha lønn til alle.

jobb som betaler lite.

■ Behovsprøvd trygd kan opprettholde fattigdom: Hvis det å ikke ha et skikkelig tak på huset er et krav for å motta trygd, vil folk la være å bygge tak på huset. I Norge har det vært en lignende debatt om kontantstøtten til foreldre som velger å ikke sende barna i barnehagen – konsekvensen kan bli at foreldre

som ellers ville ha sendt barna i barnehagen, velger å la være for å få penger.

■ Behovsprøvd trygd fører lett til stigmatisering av fattige som trygdemottagere.

Populære hvis alle får

Alt dette unngår vi ved å gi trygd til alle, ifølge Kyrkan. En trygd til alle

Kanskje blir denne jenta den første generasjonen som vokser opp i en verden hvor alle er sikret sosial velferd? Her fra en slum i Kolkata, India, i 2016.

Foto: Xinhua/NTB Scanpix

10 **Aktuelt**

– For mye blir igjen i Norge

Penger og innflytelse bør flyttes fra norske organisasjoner til organisasjoner i samarbeidsland, mener Norad-sjef Jon Lomøy. De norske mottok over 20 milliarder bistandskroner i perioden 2011–2015. **Av Tor Aksel Bolle**

Land kan ikke utvikles utenfra. Det er viktig at organisasjonene er forankret i bistandslandet, og det er viktig at deres røst styrkes. Når røstene fra samarbeidslandene blir sterkere og tydeligere, må partnerne fra rike land finne nye roller, sier Lomøy.

Norge har i perioden 2011 til 2015 brukt om lag 33 milliarder kroner på bistand via «sivilt samfunn» – ulike ikke-statlige organisasjoner, viser en ny rapport fra Norad. Drøyt 60 prosent av disse pengene har gått via norske organisasjoner, mens om

lag 14 prosent har gått via organisasjoner i mottakerlandene. Resten – omlag 26 prosent – ble gitt gjennom internasjonale ikke-statlige organisasjoner.

Norad-sjefen mener at dagens modell gjør at for mye penger og makt blir igjen i giverlandet. Han viser til at Norge og norsk organisasjonsliv selv har en historie som man bør ta lærdom av på dette området.

– Det var norsk sivilsamfunn, gjennom fagbevegelse, religiøse grupper og sanitetskvinner, som var med på å utvikle det norske velferds-samfunnet, sier han.

Jon Lomøy,
Norad-sjef
Foto: Norad

For mange ledd

Temaet for *Norads resultatrapport* for i år er den norske støtten til sivilsamfunn. Rapporten peker på svakheter og styrker ved bistand gjennom de mange organisasjonene Norge støtter. Dette er noen av hovedkonklusjonene i resultatrapporten:

■ Organisasjoner i sivilsamfunnet leverer nødvendige tjenester. De er fysisk til stede i utviklingslandene, og når frem til verdens aller fattigste og marginaliserte grupper.

■ Avstanden fra organisasjonenes hovedkontorer ut til de fattigste gruppene består av for mange ledd. Norad vil følge dette opp med en systematisk gjennomgang.

■ Mer makt og en større andel av pengene må flyttes til sivilsamfunnet i lav- og mellominntektsland.

For avhengige av staten

Norad påpeker også at organisasjonene er for avhengige av norsk statlig støtte og at de bør skaffe seg flere økonomiske bein å stå på. Rapporten viser at «de fem store»: Flyktningshjelpen, Norges

Røde Kors, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Redd Barna, har mottatt tilsammen rundt 11,8 milliarder kroner fra den norske staten i perioden 2011 til 2015. Det varierer i hvilken grad de samme organisasjonene har alternative inntektskilder, for eksempel FN og EU.

I rapporten påpekes også følgende: «Sammenliknet med tall fra 2004 har inntekter fra norske myndigheter som andel av totale inntekter økt hos fire av de fem største organisasjonene. Kun Flyktningshjelpen har redusert andelen av sine inntekter som kommer fra norske myndigheter.»

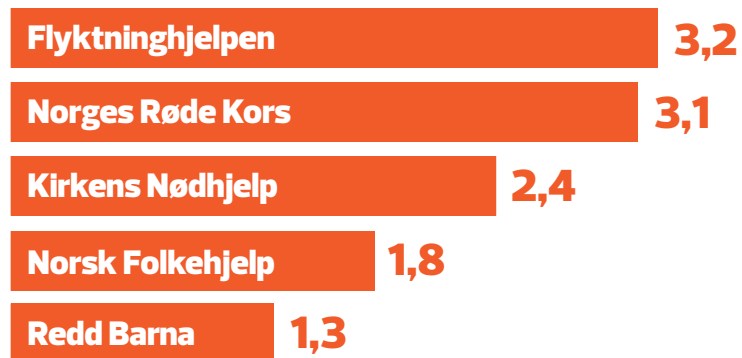
Vil ha færre partnere

Norsk bistand støtter cirka 1000 partnere innen sivilsamfunn. Denne spredningen fører også til høyere kostnader til administrasjon i Norge.

– Å vurdere og kvalitetssikre bistanden til alle disse organisasjonene krever mye ressurser. Vi tror vi kan få bedre bistand av større og færre innsatser. Norad vil fremover arbeide for en betydelig reduksjon av antall partnere, sier Lomøy.

Årets *Resultatrapport* viser at mange enkeltprosjekter gir gode resultater og har stor betydning for enkeltmennesker. Samfunnsutvikling for land og regioner er derimot langt vanskeligere å påvise.

– Noen av eksemplene vi har trukket frem i rapporten, kan virke små. Deres bidrag til samfunnsutvikling kan virke fjern. Det er et av dilemmaene med prosjektstøtte til sivilsamfunnsorganisasjoner. Den kan gi gode og viktige resultater for mange enkeltmennesker, samtidig som bidragene til samfunnsutviklingen kan være vanskelig å måle, sier Lomøy. ■

Statlig støtte til de fem store 2011–2015 (milliarder kroner)

Kilde: Norads resultatrapport

«Land kan ikke utvikles utenfra. Det er viktig at organisasjonene er forankret i bistandslandet, og det er viktig at deres røst styrkes.»

Jon Lomøy, Norad-direktør.

Norsk støtte til sivilsamfunnet spenner vidt. I Myanmar har Flyktningshjelpen et program som hjelper ungdom i alderen 18–25 år med yrkesopplæring. I Norads resultatrapport påpekes både styrker og svakheter ved norsk støtte til organisasjoner.

Foto: Ken Opprann

Nå vil presidenten slå på lyset i Liberia

«Vi må ikke mislykkes», skrev Liberias president Ellen Johnson-Sirleaf til en medarbeider for to år siden. Den håndskrevne meldingen gjaldt et vannkraftverk. I midten av desember vil strøm fra dette norskstøttede kraftverket for første gang lyse opp hovedstaden Monrovias hovedgater.

Av Jan Speed, i Liberia

Slik så kraftanlegget ut etter borgerkrigen. Opprørere hadde sprengt og ribbet Mount Coffee for utstyr.

Foto: Utenriksdepartementet

Presidentens løfter om lys til folket går mot oppfyllelse. Det skjer 26 år etter at kraftverket ble ødelagt av opprørere og 13 år etter at det ble fred i det vestafrikanske landet.

Mount Coffee er det største Norad/UD-finansierte bistandsprosjektet innen ren energi hittil i dette århundret. Det er også det største utviklingsprosjektet i Liberias historie, med en kostnadsramme på nærmere tre milliarder kroner. Til sammen har Norad og Utenriksdepartementet brukt i underkant av en milliard kroner på energisektoren i det vestafrikanske landet.

Må oppleve framskritt

Det er kveld i hovedstaden Monrovia, og det er fortsatt en måned til Liberias strømselskap LEC skal bytte kraftkilde fra tungolje til ren energi. Ute i de stille gatene hører jeg stadig en jevn dur. Det er lyden av private dieselgeneratorer. De gir lys til hovedgatene. Men ellers er det mørkt.

– Duren fra dieselanlegg er lyden av manglende utvikling, sier Clarence Moniba. Han er presidentens visestabssjef, leder presidentkontorets egen enhet for gjennomføring av prosjekter, og har ord på seg for å være handlekraftig. Derfor omtales

han muntert som hennes «politiske torpedo».

Jeg sitter i en bil sammen med Moniba og ledere av strømselskapet. Vi kjører rundt i de utrygge sentrumsgatene. Fra bilvinduet kan jeg se at det bare er noen få gatelys som virker.

«Duren fra dieselanlegg er lyden av manglende utvikling.»

Clarence Moniba, presidentens visestabssjef.

Liberias president Ellen Johnson-Sirleaf har lovet folket strømforsyninger før hun går av. Etterdønningene av borgerkrigen, korrupsjon og ebola-epidemien har gjort at det har spøkt for løftet i flere år.

Foto: Abir Sultan / EPA / NTB scanpix

– Her vil presidenten at det skal bli lys 15. desember. Fattige bydeler må også få lys. Når Mount Coffee åpner, så vil vi sørge for at det er en realitet for folk, ikke bare en myte, sier Moniba.

Det ringer, det ringer

Plutselig ringer det i telefonen. Moniba ser alvorlig ut. Det er presidenten. Hun er sint. Hun har ikke strøm hjemme. Hva har skjedd?

Moniba går ut av bilen for å ta skyllebøtta uten tilhørere, og for å forklare.

– Klart hun legger press på oss. Strøm fra Mount Coffee er det ene →

12 Aktuelt

Kraftanlegget Mount Coffee, sett fra luften. Dawnus International Limited

løftet hun absolutt skulle oppfylle i sin andre presidentperiode. Dette er noe hun har lovet folk. Hun vil ha daglige oppdateringer, forteller Moniba.

Krigsruin

Historien om Mount Coffee går langt tilbake i tid. Kraftverket ble bygget på 60- og 70-tallet. Opprørssoldater brøt seg inn i kraftverket i juli 1990. Driftsstaben ble tvunget til å slå av kraften til hovedstaden, og ble drevet på flukt.

Det førte til at vannstanden i demningen steg kraftig i regnesongen. For det var ingen igjen til å åpne slusene. Det gikk som det måtte gå; demningen brast, og vann fosset inn i kraftverket.

I løpet av de påfølgende årene ble anlegget ribbet for alt av utstyr og metall. Bare betongskallet, grønt av mose, sto igjen. Skogen erobret anlegget.

Det var et mørklagt, ribbet og sønderskutt Liberia som fikk fred i 2003, etter to omganger med borgerkrig. De kompetente lederne var også borte. Høyt utdannede statsansatte var enten blitt drept eller hadde for lengst flyktet fra landet.

En kvinne overtar makten

Afrikas første valgte kvinnelige president, Ellen Johnson-Sirleaf, ble tatt i ed i 2006. Men hun overtok et et land som i all hovedsak var uten strøm. Giverlandet Norge kom etterhvert støttende til, og finansierte nødstrøm fra dieselgeneratorer i hovedstaden Monrovia.

Det ble noen gateløys, slik at elverket hadde noe å tilby kundene siden. Men det var dyrt, forurensende og ikke bra på lang sikt. Norge bidro med støtte til opplæring av folk i elektrisitetsverket, og for å koble til flere strømbonnetter i hovedstaden.

Mount Coffee, som ligger 25 kilometer nord for hovedstaden på St

Paul-elven, var imidlertid ikke glemt. Riktignok var veien dit, Caldwell Road, et gjørmehav i regnesongen. Presidenten sørget for at utredninger ble satt i gang. Norad stod sentralt. Liberia ønsket fortgang i arbeidet med ren energi.

President Ellen ba spesielt om norsk støtte. Norads nye underdirektør for ren energi, Ørnulf Strøm, gikk til Utenriksdepartementet for å høre om det var noen hundre millioner til Liberia.

– Jeg fikk en umiddelbar positiv respons, forteller Strøm.

Politisk investering

Kort tid etter var partene, som senere skulle stå for Mount Coffee-utbyggingen, samlet til møte i Oslo. Det var i november 2011. Møtet munnet ut i et tentativt budsjett, og startplaner. De politiske investeringene i planene bare økte.

– Dette møtet ble avgjørende. Jeg tror ikke dette prosjektet hadde vært mulig uten norske myndigheter og de andre partnere fra EU og Tyskland, sier energiminister Patrick Sendolo til Bistandsaktuelt.

I 2012 dro utviklingsminister Heikki E. Holmås på besøk til Liberia. I regn og tåke fløy han i helikopter over det gamle kraftanleggets ruiner.

Liberier på UD-visit

Ett år senere satt den norske utviklingsministeren i den blå sofaen på statsrådskontoret i Victoria terrasse, ved siden av Liberias energiminister Patrick Sendolo. Omfattende energivtaler lå på det lave bordet foran dem.

– Ja, det er risiko, men også store muligheter. Vi har et lavt utgangspunkt, men etterspørselen etter strøm i Liberia er massiv. Det er en god businessmulighet, sa energiministeren

Patrick Sendolo, energiminister.

under seremonien.

Signaturene var det formelle startsignalet for gjenoppbyggingen av Mount Coffee vannkraftverk. Avtalen var at Norge skulle investere 400 millioner kroner (70 millioner dollar). Tyske KfW, Den europeiske investeringsbanken og myndighetene i Liberia skulle bidra med resten, til sammen 140 millioner dollar.

I tillegg bidro Norge med ytterligere 50 millioner kroner, slik at det liberiske elverket, Liberia Electricity Corporation (LEC) kunne lønne internasjonale eksperter og lære opp lokalt ansatte.

Gjør det klart – på tre år!

Blekket var knapt tørt før arbeidet var i gang. President Johnson-Sirleaf ville at prosjektet skulle gjennomføres på tre år. Hun bestemte at åpningen skulle finne sted allerede 16. desember 2015.

– Vi hadde oddsene mot oss. Vi gikk stadig tom for penger, men kom oss alltid videre, sier Sendolo, nå i ettertid.

En av de første utfordringene var å få på banen internasjonale firmaer som ville komme med anbud.

– I første omgang var det liten interesse på verdensmarkedet. Liberia hadde vel ikke det beste ryktet, sier Knut Gakkestad, seniorrådgiver i Norad.

Presidentens rådgiver Clarence Moniba er enig.

– Det var ikke bare prosjektet vi måtte selge inn, men selve landet – at det var trygt og åpent, sier han.

Ebolautbrudd

Tidlig i 2014 ble en liten gutt i nabolandet Guinea smittet av et ukjent virus. Før helsemyndighetene rakk å reagere hadde en epidemi i løpet av noen måneder spredt seg gjennom tre land i Vest-Afrika.

Det ble slått internasjonal alarm. Ebola-krisen var et faktum, og Li-

beria var hardt rammet. Før spredningen var bragt under kontroll hadde 4800 personer omkommet. Epidemien slo til i det byggearbeidene på kraftverket Mount Coffee så vidt var i gang. Elektroingeniører hadde begynt å forberede seg på å ta imot utstyr, men et skip med utstyr som var på vei måtte gjøre vendereis.

Firmaer og leverandører innførte reiserestriksjoner til Liberia. Flyruter ble innstilt. Problemene tårnet seg opp for prosjektledelsen ved kraftverket.

– På det tidspunktet så jeg ikke noe lys i enden av tunnelen, innrømmer Moniba.

Som en midlertidig kriseløsning besluttet myndighetene å flytte viktige deler av planleggingen og kontraktsarbeidet med kraftverket til Tyskland.

– Ebola forsinket oss ett år, og gjorde alt dyrere, sier Moniba.

I mai 2015 gjenopptok lokale firmaer og arbeidere jobben. Alle utenlandske kontraktører var tilbake på plass i slutten av august.

Men ebola-epidemien hadde satt dype spor, ikke bare hos enkeltmennesker, men også i Liberias nasjonalregnskaper.

Måtte finne nye midler

Liberias regjering var nå ikke lenger i stand til å bidra med 45 millioner dollar som opprinnelig avtalt – derfor måtte det finnes nye midler. Liberia ønsket også at det skulle være en fjerde turbin i tillegg til de tre som opprinnelig lå i planen. Landets ledelse ville øke kapasiteten ytterligere til 88 megawatt.

– Litt på impuls, sa jeg «la oss prøve lykken, og be om en fjerde turbin», forteller Sendolo.

USAs regjering med Millennium Challenge Corporation (MCC) stilte opp. Ren energi var en av Obama-

Den første turbinen er ferdig til å settes i drift. De tre andre gjøres klare. Foto: Jan Speed

administrasjonens flaggskip-initiativ i Afrika, men hittil hadde den lite å vise til. Her kunne de slutte seg til et prosjekt som allerede var godt i gang – og bli en storgiver.

Ny regjering ga budsjettkutt

Men i Norge var endringer på gang. Under den rødgrønne regjeringen var det en stor satsing på energi – et krevende og langsiktig arbeid. Så snart den borgerlige regjeringen kom til makten, skiftet oppmerksomheten fra energi til utdanning.

Liberia flagget omtrent på denne tida et behov for ytterligere 40 millioner dollar (330 millioner kroner) til Mount Coffee, og ba Norge om å ta sin del av dette. De første prosjektberegningene for utbyggingskostnadene hadde vist seg å være altfor lave, samtidig som ebola-epidemien hadde satt landet flere år tilbake i utvikling. Norges svar til Liberia var «nei».

– Dette ble oppfattet som overraskende av de andre givene, sier Knut Gakkestad, seniorrådgiver i Norad.

Tre sterke kvinner

Det måtte tre sterke kvinner til for å få ny fart i finansieringen. Liberias president og nobelprisvinner Ellen tok kontakt med Tysklands forbundskansler Angela Merkel og Norges statsminister Erna Solberg.

– På et tidspunkt da vi hadde et gap i mobiliseringen av ressurser, var det indikasjoner at Norge ikke var villig til å fylle sin del av gapet. Jeg husker jeg møtte Norges statsminister under en sesjon i FN. Jeg gikk opp til henne og sa: «Du vet, vi vil så gjerne at dere vurderer å fylle gapet, fordi ellers vil tidsplanene for kraftanlegget bli vanskelig å overholde.» Hun var veldig vennlig og lovet å se på saken. Det gjorde hun, og det ble et

stort framskritt for oss, sier Johnson-Sirleaf til Bistandsaktuelt.

Dette var ikke tydelig for offentligheten i Norge. I forslaget til statsbudsjett for 2016, som ble presentert Stortinget i fjor høst, ble støtten til fornybar energi kuttet med 880 millioner kroner. Det ble igjen 266 millioner. Var Mount Coffee glemt av regjeringen?

SVs tidligere utviklingsminister Heikki E. Holmås, som nå satt på Stortinget, spurte utenriksministeren om støtten til Liberias arbeid med kraftanlegget ville fortsette?

– Gjenoppbygging av Mount Coffee-anlegget, som ble ødelagt under borgerkrigen, er viktig for Liberias framtid. Det er ikke blitt mindre viktig etter ebolautbruddet. Jeg har selv sett hvor viktig vannkraftverket er for Liberias økonomiske utvikling og for politisk stabilitet. Norge er en sentral aktør i gjenoppbyggingen, og det vil vi også være i fortsettelsen, svarte utenriksminister Børge Brende.

Da var det ikke lenger noen tvil: Ytterligere 90 millioner kroner ble funnet til bruk i Liberia.

Den fattigste bydelen i Monrovia, West Point, har mange ledninger, men foreløpig lite strøm. Foto: Jan Speed

Siste innspurt

Når Bistandsaktuelt utsendte besøker Liberia i november jobbes det på spreng i den gamle kraftstasjonen. Turbin nummer én er ferdig. Vannet strømmer og turbinen spinner. Det jobbes på de tre andre turbinene og på demningsmurene. Overføringsledningene til hovedstaden ble forsinket, men er under uttesting.

Likevel er presidenten misfornøyd.

Skuffet over framdriften

Da Bistandsaktuelt møter president Johnson-Sirleaf, legger hun ikke skjul på at hun er skuffet over framdriften i arbeidet til det kanadiske firmaet som har kontrakt om styring av LEC og vannkraftprosjektet. Denne delen av prosjektet er finansiert av Norge.

Presidenten synes det internasjonale selskapet har sviktet. Det vil være for få mennesker i hovedstaden som vil kunne slå på lyset når den nye kraftkilden kommer online, mener hun. LEC har rundt 40 000 kunder, men trenger det dobbelte.

– Vi får ny kraft, men kan ikke fordele det til mange nok brukerne. Vi er nå nødt til å sette i gang med nødplaner for å gjøre noe for å få kraften ut til folk og ta igjen det tapte, sier Johnson-Sirleaf.

Andre kilder mener at de som styrer LEC heller ikke har hatt det lett med stadig politisk overstyring fra den liberiske regjeringens side.

Fra diesel til vannkraft

En av de som nå endelig har fått strømkabler til hjemmet sitt er yrkessjåfør Alex Kromah på Bushrod Island.

– Både jeg og naboene er blitt tilkoblet. Før brukte jeg en liten dieselgenerator. Mount Coffee-strøm blir

betraktelig billigere, sier Kromah.

Private abonnenter forhåndsbetaler for strømmen. Men da Kromah skulle fylle på det elektroniske kortet sitt med strømkreditt, var han innom tre forskjellige LEC-filialer uten å få det til – enten var de stengt eller så var han ikke på deres lister.

Andre i hovedstaden forteller at de har ventet i over ett år på tilkobling til LEC-nettet, men fikk det ikke fordi de nektet å betale bestillinger.

Og mens strømleverandøren sliter med å få folk på nett før den nye kraftboomen, mister de allerede i dag 40 prosent av strømmen på grunn av at mange folk tyr til ulovlige «tjuvkoblinger». Dette skjer også noen ganger med medvirkning av strømselskapets ansatte, får vi opplyst.

Slår på framtiden

I midten av desember skal Norges utenriksminister Brende stå sammen med president Johnson i det hvite kontrollrommet på Mount Coffee-anlegget. Foran seg vil de se blinkende lys fra skjermene som viser anleggets driftssystemer. Det nye anlegget vil bli formelt åpnet.

– Vanlige liberiere vil merke effekten av anlegget. Vi bringer lys til lokalsamfunn, noe som reduserer faren for overfall. Barn vil kunne gjøre hjemmelekser hjemme, og markedskvinnene vil få lys om kvelden slik at de kan jobbe, sier Johnson-Sirleaf.

Hun har tro på at vannkraften vil gjøre landet i stand til å endre økonomien og gjøre den mer mangfoldig.

– Nå vil vi kunne tilby rimelig kraft til nye små og mellomstore bedrifter. Og skape et mer variert næringsliv, sier kraftpresidenten. ■

Les mer og se video på www.bistandsaktuelt.no

14 Aktuelt

Liberias president Ellen Johnson-Sirleaf er Afrikas første valgte kvinnelige president. Til neste år går hun av. Den avtroppende presidenten er forventningsfull til hvordan landet vil bli ledet etter henne.

Foto: Doug Mills / New York Times / NTB Scanpix

Eksklusivt intervju med Ellen Johnson-Sirleaf:

– Kvinneekampen forts

Afrikas første valgte kvinnelige president går av om ti måneder. Kampen for økt kvinnelig deltakelse i det politiske liv vil hun uansett føre videre. **Av Jan Speed, i Liberia**

Den andre og siste presidentperioden for Ellen Johnson-Sirleaf går mot slutten i Liberia. Og landet holder pusten. Hva vil skje når kvinnen som er kjent som «Ma Ellen» eller «The Madam» går fra borde?

Internasjonalt er den 78-årige fredsprisvinneren omsvermet, etterspurt og populær. Beundringen er ikke fullt så stor blant alle på hjemmehane. Blant liberiere er «Ma Ellen» selv respektert, men hennes styre forbindes også med dårlige ledere, politisk krangel og korrupsjonsskandaler.

I oktober neste år er det valg for både parlamentet og president.

Presidenten har en følelse av både forventning og lettelse i det landet går inn i valgåret.

– Lettelse fordi 12 år er lang tid å sitte i en jobb. Spesielt når jobben er å styre Liberia. En må komme seg videre. Forventning, fordi vi har gjort så mye for framgang. Vi har brakt landet fra å være uglesett til å bli et sted der utviklingen var på rett vei, i hvert fall før ebola-krisen slo til, sier Ellen Johnson-Sirleaf til Bistandsaktuelt.

200 000 drepte

Valgseieren hennes i 2005 skyldtes støtten hun fikk fra kvinnene i landet. Det var et bankerott, sønderskutt og knust land hun overtok. De to borgerkrigene mellom 1989 og 2003 kostet mer enn 200 000 menneskeliv og drev en million på flukt. Over 100 000 tidligere opprørs- og regjeringssoldater måtte avvæpnes. Mange av disse har fortsatt ikke jobb.

Som president var Johnson-Sirleaf raskt ute med å få vedtatt en ny

lov mot voldtekt. Hun har også arbeidet for å få flere jenter på skolen, og inn i politi og militære styrker. En egen statsråd jobber for likestilling.

Ambisiøse utviklingsplaner er lagt, men landets økonomi har et spinkelt grunnlag. Staten er fortsatt veldig avhengig av storselskapene som har konsesjon til å utvinne og eksportere gull, gummi, jernmalm og palmeolje.

– Når du ser tilbake på dine ti år som president, er det noe ved det liberiske folket som du har lært, som du ikke kjente til fra før?

– Jeg hadde ikke innsett hvor vanskelige og dypt forankret problemene med integritet og ærlighet var. Det er en lengsel etter å få de goder som ikke var der tidligere. Jeg antar at det har å gjøre med år med nød og mangler. Denne overlevelsesmodusen har for-

Jeg kommer til å gjøre akkurat det jeg har lyst til.»

Ellen Johnson-Sirleaf, president

Presidenten vil at markedskvinner som disse skal kunne få lys om kvelden. Foto: Jan Speed

Uærligheten i mange deler av samfunnet, bekymrer presidenten. Statlige kampanjer forsøker å heve bevisstheten om korrupsjon blant folk flest. Foto: Jan Speed

etter

sterket uærlig praksis og avhengighet. Vi har fått bukt med mye, men uten dette hadde vi nok kommet enda lenger med å nå våre mål, sier Johnson-Sirleaf.

Hardtarbeidende

Nære medarbeidere beskriver presidenten som en hardtarbeidende og krevende leder, men med evne til å lytte. Hun glemmer ikke viktig informasjon og er utålmodig etter å se resultater.

Johnson-Sirleaf står sterkt internasjonalt. Nobels fredspris fra 2011, som hun delte med freds- og kvinneaktivisten Leymah Gbowee (også fra Liberia), betraktes som en fortjent anerkjennelse av arbeidet for kvinner og det faktum at landet fortsatt er fredelig. Både i Afrika og i FN-systemet

har presidenten hatt en rekke viktige verv med fokus på utvikling. Ingen av kandidatene som nå stiller til valg som hennes arvtager har den samme statusen.

– Mine store bekymringer er om min etterfølger vil klare å utvikle vennskap og partnerskap som gjør at vi kan fortsette med vår utviklingsagenda fram mot 2030, sier Johnson-Sirleaf.

Tar ansvar for egen sikkerhet

– *FNs fredsbevarende operasjon i Liberia (UNMIL) trappes ned. Er du redd for at det internasjonale samfunnet vil begynne å glemme Liberia?*

– Jeg tror ikke det. UNMIL har vært under nedbygging de siste to-tre årene. Våre sikkerhetsstyrker har tatt over primæransvaret og vi har ikke hatt noen store tilbakeslag. Det har vært noen protester rundt jordreform-saker og om ulike ting, men det er normalt for oss. Jeg tror FN vil ha en liten styrke her med oppbacking fra en styrke i Mali dersom det trengs fram til januar 2018 etter valget. Og da vil FN kunne forlate landet med all den fanfaren som skal til for å markere slutten på en periode med

beskyttelse. Det er bra at vi har sagt at vi tar det primære og fulle ansvaret for landets sikkerhet, sier Johnson-Sirleaf.

Ønsker flere kvinner

– *Jeg har store problemer med å forestille meg presidenten som pensjonist?*

Hun bare ler av utsagnet. Det samme gjør alle hennes medarbeidere rundt bordet.

– *Har du noen planer for tiden etter oktober?*

– Jeg vil trekke meg tilbake til farmen (som ligger cirka 45 minutters kjøring fra Monrovia. red.anm.). Det er jeg fast bestemt på. Jeg vil fortsatt bo i Liberia og vil være tilgjengelig for den nye regjeringen dersom de trenger råd eller forslag. Jeg kommer helt sikkert til å fremme kvinnesaker i landet. Jeg ønsker å se flere kvinner i ledelsen, sier hun.

Selv om Liberia har en kvinnelig president er det få kvinner i parlamentet. I slutten av september ble det vedtatt at fem plasser i parlamentet skal reserveres for kvinner, én plass reserveres for en ungdomsrepresentant og

én for funksjonshemmede. Kvinneaktivister i landet har imidlertid advart om at det er fare for at kvinner bare får disse faste plassene, og ikke blir stemt inn i de øvrige plassene i parlamentet.

Vil holde foredrag og lese bøker

Johnson-Sirleaf tror at mye av hennes tid som pensjonist vil gå til å holde foredrag og snakke med studenter.

– Jeg kommer til å gjøre det jeg har lyst til. I grunnen har jeg arbeidet lenge i mitt liv, og nå kan jeg sette med ned og lese alle bøkene jeg har samlet på, men ikke lest.

– *Har du noen favorittforfattere?*

– Alle de historiske. Jeg har også biografiene til de fleste historiske ledere og har ikke hatt tid til å lese dem. Jeg vil starte med Hillary.

– *Hva tror du Hillary Clinton vil gjøre nå?*

– Jeg mistenker at hun vil være like opptatt av å fremme kvinnelig ledelse. Jeg tror jeg vil være i tilsvarende modus. Det er vel det enhver kvinnelig leder ville ha gjort, sier Ellen Johnson-Sirleaf. ■

Se video på www.bistandsaktuelt.no

16 Aktuelt

■ SØR-SUDAN

Norge vil ha våpenembargo

Utenriksminister Børge Brende er sterkt bekymret for økende etnisk basert vold i Sør-Sudan. Nå ber han FNs sikkerhetsråd om å innføre våpenembargo og vedta økonomiske sanksjoner mot personer som hindrer fredsprosessen i landet.

■ NØDHJELP

22,2

milliarder dollar er summen FN ber om til humanitær hjelp til neste år. Samtidige kriser i blant annet Syria, Yemen, Irak og Sør-Sudan gjør at FN-appellen aldri har vært større.

Gründere på jakt etter gylne kontrakter

På nødhjelpsmessen i Brussel konkurrerer store og små produsenter – blant dem også norske – om å kapre gylne kontrakter. Tilsammen representerer de en milliardindustri. **Av Dana Wanounou, i Belgia**

-Madame! Denne mannen skal også på AidEx. Dere kan dele en drosje!

Kvinnen i informasjonsskranken på Brussels National Airport peker bort på en ung mann. På ryggen bærer han en meterlang, rektangulær aluminiumskasse det står EcoCube på.

Den norske arkitekten Christian Olavesen forteller at kassen han har på ryggen er en modell av en containerbolig. Den kommer fiks ferdig slik kunden ønsker det, med kjøkken, soverom, stue, ja til og med toalettpapir. Den skal gjøre det enkelt for nødhjelpsorganisasjoner å huse feltarbeidere ute på oppdrag.

– Skal du stille ut modellen på AidEx?

– Nei. Det er altfor dyrt for oss for en utstillingsplass på AidEx. Jeg satser

på å gå rundt på messa som en vandreende reklameplakat, sier han.

FN-systemet er storkunde

For sjette år på rad samles produktutviklere og fagfolk innen humanitært arbeid på den internasjonale varemessen AidEx i Brussel. Her får alle, fra enslige gründere til store selskaper, muligheten til å vise fram alle tenkelige produkter og innovasjoner laget for mennesker i nød.

200 utstillere fra hele verden har tatt plass på messa for å vise seg fram for 2000 besøkende. Håpet er å få solgt nettopp sitt produkt til en av de store humanitære organisasjonene. Det kan bety mange kroner i kassa. Tall fra FN-organisasjonen UNOPS viser at FN-systemet i fjor kjøpte varer og tjenester for mer enn 140 milliarder kroner. Av disse ble nesten 70 milliarder kroner brukt på varer.

Innovasjoner for nødstilte

Men det er ikke lett å skille seg ut i humanitærindustrien. På AidEx bugner det over av innovasjoner som lover å lette hverdagen til mennesker som lever i ekstrem fattigdom, er på flukt eller har blitt rammet av naturkatastrofer.

To amerikanere har laget et nødgulv som leveres som middels store puslespillbiter. Gulvet skal brukes i flyktningtelt, i land der bakken kan være kald og støvete, og krypdyr og insekter lett finner veien inn. Et britisk firma stiller ut en latrine. Latrinen kan monteres raskt, og sørger for at mennesker i katastroferammede områder får tilgang til private toaletter. En australsk har laget en sammenleggbare vanntønne, som skal gjøre det enklere å frakte tomme vannbeholdere mellom landsbyer og avsidesliggende brønner. Og et titalls utstillere tilbyr solcelle-

**Norske mes-
sedeltakere
på plass foran
standen til
ingeniøren Svein
Lies «traktor for
ulendt terreng».**
Fra venstre:
**Geir-Arne Åsnes
(GC Rieber), Even
Haug Larsen
(One Earth
Designs), Guro
Grytli Seim (One
Earth Designs),
Helge Vatnedalen
(O.B.Wiik), Svein
Lie (Green-
trac Holding),
Ole Gregersen
(O.B.Wiik), Astrid
Skreosen (Asap)
og Tore Valdem
(GC Rieber).**

drevne lamper og vannfiltreringssystemer i alle tenkelige størrelser og fasonger.

– Umulig å finne det beste

Produktene er smarte og nyttige, og alle lover de at de er best på både pris og kvalitet. Nødhjelps koordinatør i Flyktninghjelpen, Tony Marchant som har tatt turen til AidEx, sier det er vanskelig å få oversikt over alle produktene.

– Det er nesten umulig å ta en avgjørelse på hvilket produkt som er best. I flyktningleirene vi jobber i ser vi for eksempel ofte solcelledrevne lykter levert av ulike organisasjoner, som det også er så mange av her på AidEx. Men alle ser like ut og tilbyr de samme funksjonene, sier han.

FN har billetten

Selve «drømmedealen» er å få en kontrakt med FN, ifølge flere av utstillerne på AidEx. Men veien dit er lang. Man må regne med nesten ti år i bransjen før FN så mye som legger merke til produktet ditt.

Vidar Ellingsen i Innovasjon Norge og ansvarlig for NOREPS-nettverket (The Norwegian Emergency Preparedness System) forteller at humanitærindustrien regnes som et av de mest krevende eksportmarkedene i verden.

– Dette markedet er ikke for nybegynnere, advarer han.

Ellingsen forteller at markedet er preget av stort prispress, at det er tid-

krevene og at man konkurrerer mot hele verden. Samtidig gir det både anerkjennelse og omsetning om man holder ut. Det aller gjeveste er å få en kontrakt med FN.

– Kommer man inn der, er det en billett inn til markedet, sier han.

I fjor leverte 142 norske bedrifter varer og tjenester til FN-systemet, ifølge Noreps. I tillegg finnes det bedrifter som leverte til andre humanitære organisasjoner. FN kjøpte varer og tjenester fra Norge for mer enn 386 millioner kroner, noe som betyr at Norge var 69. største leverandør til FN i fjor.

Nedbrytbare fallskjermer

AidEx-utstiller Russ Taylor, som produserer nedbrytbare fallskjermer med nødhjelp hengende fra små pappesker, er ikke i tvil om hvem han vil skal legge merke til ham.

– Jeg håper Verdens matvareprogram kommer bort til meg og sier «Yes, please», sier Taylor drømmende. I fjor kjøpte FN-organisasjonen varer og tjenester for totalt 16,5 milliarder kroner.

Jammen, de har jo ikke noen penger. Bhutan er et av verdens fattigste land.

Svein Lie, ingeniør og traktor-produsent.

FNs innkjøp

■ I 2015 kjøpte FN-systemet varer og tjenester for mer enn 140 milliarder kroner til nødhjelp og lang-siktig bistand. Av disse ble nesten 70 milliarder kroner brukt på varer.

■ Flest innkjøp ble gjort til helsesektoren, transportsektoren, samt konsulenttjenester og administrasjon.

■ USA, India og De forente arabiske emirater topper lista over leverandører av varer og tjenester til FN-systemet. Norge kommer på 69. plass.

■ FN kjøpte varer og tjenester fra Norge for 386 millioner kroner.

■ Komponenter til elektriske systemer var varegruppen Norge solgte mest av til FN i fjor.

Kilde: FNs årlige rapport for innkjøp

■ ANGOLA

Angolas president tar ikke gjenvalg

Angolas president, 74 år gamle José Eduardo dos Santos, går av som president neste år. Det regjerende partiet MPLA har utpekt forsvarsminister João Lourenco som partiets kandidat i neste års valg, melder internasjonale medier. MPLA har styrt Angola siden 1979.

Vi er bekymret over de skamløse forsøkene fra enkelte hjelpeorganisasjoner på å skape grunnløs frykt for massesult.»

Nigerias president Muhammadu Buhari mener hjelpeorganisasjonene overdramatiserer situasjonen nørdøst i landet.

Foto: Dana Wanounou

Norsk gründer lengter etter kontrakt

Ingeniøren Svein Lie stiller ut en el-hybrid-tractor som er spesialbygget for å komme seg fram i bratt og ulendt terreng. Den kan kjøres på planteolje, men får i tillegg strøm fra solcellepaneler i taket.

Også Lie synes det er krevende å komme seg inn på det humanitære markedet.

– Det går på god vilje og snaus. Det er kanskje litt for mange sosiologer og litt for få ingeniører i bransjen, sier Lie, før han blir avbrutt av en dame fra den bhutanske ambassaden.

Hun viser stor interesse for traktoren, som hun tror kan være nyttig for bhutanske bønder i de bratte fjellstrøkene i Himalaya. Lie viser fram traktorgeneratoren og de snakker litt om pris. Damen smiler og sier hun håper på videre samarbeid.

– Dette virket jo lovende?

– Jammen, de har jo ikke noen penger. Bhutan er et av verdens fattigste land, sukker Lie.

Kronglete å få en fot innenfor

Den norske gründeren og hjelpepleieren Astrid Skreosen har laget et superabsorberende engangslaken. Det trekkes til seg blod og fostervann, og vil følgelig bidra positivt til hygien under fødsler. Til tross for at hun er i ferd med å signere kontrakt med Verdens helseorganisasjon, mener hun det ikke er lett å komme inn i det internasjonale

humanitære markedet fra Norge.

– Det er kronglete og uklart. Man er usikker på hvem man skal henvende seg til, og man trenger først og fremst mye tid og penger mens arbeidet pågår, sier hun.

Ellingsen i Noreps sier seg enig i at byråkratiet uten tvil er en inngangsbarriere inn til det humanitære markedet, men at ryktet også er overdrevet. I stedet råder han bedrifter til å lage pakkeløsninger.

– FN forespør ofte totalløsninger, ikke bare en lampe eller en valgurne. Det er når man kan gi en komplett løsning at man kan bedre mulighetene for et salg, sier han.

EcoCube ble en «snakkis»

Olavesen som vi traff på flyplassen er i full gang med å vise fram sin EcoCube til en interessert brasiliansk kunde. Han åpner lokket på containermodellen og flytter rundt på miniatyrtutgaver av senger og skap, for å vise hvordan modulene fungerer. Kunden følger entusiastisk med.

– Vi diskuterte mulighetene for lokal bruk i Sør-Amerika, forteller Olavesen senere.

Han er fornøyd med resultatene det ga å gå rundt som en vandrende reklameplakat på AidEx.

– Det var en god «conversation starter». Folk lurte på hva i all verden dette var for noe, sier Olavesen. Tilbake i Norge starter nå jobben med å pleie nettverket han fikk på AidEx. ■

Landbruk, Afrika og sivilt samfunn får mer penger

Budsjettforliket mellom regjeringen og støttepartiene KrF og Venstre gir over 700 millioner kroner mer til bistand i utlandet – sammenlignet med regjeringens opprinnelige forslag. Landbruk, Afrika og sivilt samfunn er de store vinnerne. **Av Jan Speed**

– NOK EN GANG har KrF sikret at 1 prosent av brutto nasjonalinntekt går til bistand. Forliket innebærer en økning av langsiktig bistand og hovedfokuset er bistand til verdens fattigste sør for Sahara og gjennom sivilt samfunn, sier KrFs partileder Knut Arild Hareide.

I budsjettavtalen, som ble lagt fram 3. desember, gjøres det flere om Disposeringer. Dette er de største endringene:

■ Regionbevilgningen til Afrika økes med 225 millioner – hvorav 100 millioner øremerkes utdanning og helse, mens klimarobust jordbruk styrkes med 125 millioner

■ Matsikkerhet og klimatilpasset jordbruk får i tillegg 100 millioner kroner.

■ Sivilt samfunn-posten økes med 120 millioner kroner

■ 130 millioner ekstra settes av til ulike FN-organisasjoner

■ Klima- og skogsatsingen økes med 75 millioner kroner

Flytter penger

Økningen i den delen av bistands-

budsjettet som går til utlandet skyldes om Disposeringer. Anslaget over antall flyktninger som kommer til asylmottak i Norge (og som dekkes over bistandsbudsjettet) er redusert, og dermed flyttes penger fra den delen av bistandsbudsjettet til andre poster.

Av økningen på 700 millioner kroner går om lag 265 millioner (37%) til tiltak for matsikkerhet og bærekraftig landbruk.

Utviklingsfondet jubler

– Vi er veldig glade for at KrF og Venstre prioriterer å satse på bærekraftig landbruk og økt matproduksjon, sier Utviklingsfondets daglige leder Kari Helene Partapuoli.

Hun viser til at sult i dag rammer hele 800 millioner mennesker.

– Dette er et tall som heldigvis er på vei nedover. Men framgangen er sårbar. Det er få menneskelige aktiviteter som er så værvhengige som matproduksjon. Så når klimændringene intensiveres, er matproduksjonen noe av det som rammes hardest. I en slik sammenheng er det helt nødvendig at det å skaffe nok og næringsrik mat prioriteres høyt, sier Partapuoli. ■

– Forliket innebærer en økning av langsiktig bistand og hovedfokuset er bistand til verdens fattigste, sier KrFs partileder Knut Arild Hareide.

Foto: Tronf Solberg / VG / NTB Scanpix

18 **Aktuelt**

Frykter sammenbrudd i Sør-Sudan

Sør-Sudan står midt oppe i en politisk, økonomisk og humanitær krise. Mange frykter et totalt sammenbrudd. FN advarer mot folkemord. Finnes det en vei ut av de enorme problemene i landet?

Av Tor Aksel Bolle

Sør-Sudan har gått fra ille til verre. Den væpnede konflikten mellom president Salva Kiirs regjeringsstyrker og tidligere visepresident Riek Machar og hans støttespillere har siden 2013 trolig opp mot 50 000 mennesker livet. Det foregår ikke store militære operasjoner nå, men mange lokale konflikter har blusset opp og volden har spredd seg til områder som tidligere var relativt fredelige. Konflikten og overgrepene mot sivile ser i økende grad ut til å følge etniske linjer. FN advarte nylig mot faren for folkemord i Sør-Sudan.

FN anslår at over 3,5 millioner mennesker står i fare for å sulte og at rundt 2,5 millioner har måttet flykte fra hjemmene sine som følge av konflikten. Økonomien i landet er i krise, det sørsudanske pundet er knapt verdt papiret det trykkes på. Den sørsudanske forskeren Peter Biar Ajak oppsummerte nylig i et innlegg hos Al Jazeera det mange nå frykter: at Sør-Sudan er på «randen av en katastrofal kollaps».

– Kan bli enda verre

– Situasjonen i Sør-Sudan er kritisk, og dessverre frykter jeg at den kan bli enda verre. I verste fall kan dette bli som Somalia: at statsstrukturene

faller sammen og vi ender opp med ulike lokale militære grupper som slåss seg imellom. I så tilfelle må både hjelpeorganisasjoner og diplomater i stor grad trekke seg ut, sier PRIO-forsker Øystein H. Rolandsen.

Kathrine Raadim, leder for enhet utland i Norsk Folkehjelp kom nylig tilbake fra Sør-Sudan. Også hennes beskrivelse av situasjon er svært dystert.

– Volden sprer seg, og det kommer rapporter om systematisk forfølgelse av sivile. Vi vet av erfaring at volden øker og nye offensive igangsettes når vi nå går inn i den tørre perioden og fremkommeligheten forbedres. Hat-retorikk mellom ulike etniske grupper øker og volden som alt forekommer er brutal. Til sammen tilsier situasjonen at det er risiko for at vi kan komme til å se en etnisk konflikt i stor skala, sier Raadim.

Konflikten samt Sør-Sudans størrelse og manglende infrastruktur gjør også at det er stadig vanskeligere for hjelpeorganisasjonene å nå ut til de som nå trenger hjelp, ifølge Raadim.

Finnes det en løsning?

Det store spørsmålet er om det finnes en vei fremover som på kort sikt kan forhindre sammenbrudd i verdens yngste stat. Og som kan berede grunnen for en mer langsiktig løsning som kan lede fram til varig fred og utvikling i Sør-Sudan. Gjennomføringen av fredsavtalen som partene ble presset til å undertegne i august 2015, har gått sakte og har stoppet mer eller mindre helt opp etter at konflikten brøt ut igjen i sommer.

Men ifølge Erling Skjøsberg, som er Norges spesialutsending til Sør-Sudan, er det avtalen fra i fjor sommer som må ligge til grunn for en mulig løsning.

– Fredsavtalen fra august 2015 gjelder fortsatt og den må gjennomføres. På grunn av svakt eierskap til avtalen

Kvinner venter på utdeling av nødhjelp i byen Yei i Sør-Sudan. Yei og området rundt har tidligere vært fredelig. Nå kommer det rapporter om at begge sider i konflikten står bak grove overgrep mot sivilbefolkningen.

Foto: Justin Lynch / AP / Scanpix

har dessverre lite blitt gjennomført så langt, og våpenhvilen brytes hver dag. Fredsavtalen inneholder imidlertid en rekke politiske, økonomiske og rettslige reformer som er veien framover på sikt. Nabolandene har også gitt sin fulle støtte til fredsavtalen av 2015, skriver Skjøsberg i en epost.

Han understreker at Norge har en aktiv rolle i den såkalte troikaen – Norge, Storbritannia og USA – som samarbeider med den afrikanske unionen og den regionale samarbeidsorganisasjonen IGAD. Overfor sørsudanske myndigheter har man fra norsk side understreket følgende fire hovedpunkter:

Konflikten har ikke en militær løsning. Fredsavtalen fra 2015 må gjennomføres og det må innføres våpenhvile.

Konflikten må løses politisk i en dialog med alle interessenter, herunder ulike politiske grupperinger, alle etniske grupper, sivilsamfunn og kvinner.

Myndighetenes løfte om støtte til gjennomføring av Sikkerhetsrådsresolusjon 2304 fra 12. august i år, inklusive utplassering av en regional beskyttelsesstyrke på må gjennomføres.

Myndighetenes løfter om bevegelsesfrihet for FN-operasjonen UNMISS, og full tilgang for alle humanitære aktører i landet må gjennomføres.

– Økonomien er hovedproblemet

Øystein H. Rolandsen mener imidlertid det er lite håp for fredsavtalen fra sommeren 2015. Prio-forskeren påpeker at avtalen har sporet av etter at Riek Machar ble jaget ut av Juba i juli og Taban Deng ble ny vise-president. Sør-Sudan-forskeren understreker også at det som nå skjer i Sør-Sudan i stor grad handler om at økonomien i landet – som er nesten helt basert på oljeinntekter – har brutt sammen.

– Uten oljeinntektene hadde det aldri blitt et selvstendig Sør-Sudan. Politikken i landet dreier seg om ulike lojalitetsnettverk hvor godene fordeles fra toppen. Nå er det veldig lite goder å fordele og alliansene mellom lederne på toppen og lokale eliter går i oppløsning. Lederne på begge sider fortjener kritikk, men problemene i Sør-Sudan blir ikke borte ved å fjerne Salva Kiir og Riek Machar, sier Rolandsen.

Det er for øyeblikket rundt 13 000 FN-soldater i Sør-Sudan, en styrke som har som sin hovedoppgave å be-

«Nå er det veldig lite goder å fordele og alliansene mellom lederne på toppen og lokale eliter går i oppløsning.»

Øystein H. Rolandsen, PRIO

Sør-Sudan

■ Selvstendig i 2011.

■ Rundt 12 million innbyggere. Over 60 ulike etniske grupper, men dinkaer og nuere er de to største.

■ Voldelig konflikt i landet siden 2013 mellom regjeringen styrt av president Salva Kiir og tidligere visepresident Riek Machar og hans tilhengere.

■ Norge ga over 470 millioner kroner i bistand til Sør-Sudan i 2015.

Sør-Sudans representant:

– FN tar feil

Sør-Sudans representant i Norge mener FN tar feil når organisasjonen advarer mot folkemord. Han sier at det er Riek Machars opprørere som står bak overgrepene mot sivilbefolkningen.

Av Tor Aksel Bolle

– ANKLAGENE OM OVERGREP som rettes mot myndighetene er i all hovedsak grunnløse. De som lager rapportene om slike overgrep er ikke i stand til å skille mellom regjeringssoldater og opprørere. Det kan skyldes at opprørerne ofte har samme uniform som regjeringssoldatene, sier Morris Simon Batali (bildet). Han er sjef for Sør-Sudans ambassade i Norge.

– *Hva gjør myndighetene for bedre den humanitære situasjonen?*

– Det er en humanitær krise i landet på grunn av den pågående konflikten og på grunn av lite regn. Myndighetene gjør alt de kan for å forbedre situasjonen og har også bedt om støtte fra det internasjonale samfunnet og alle andre som vil hjelpe.

Ifølge Batali er gjennomføringen av fredsavtalen fra august 2015 den eneste veien frem mot en fredelig løsning.

– Regjeringen er overbevist om at denne konflikten må løses gjennom dialog og ikke militært, sier han

Batali understreker at man i Sør-Sudan er takknemlig for støtten Norge og nordmenn har gitt til Sør-Sudan i mange år. Han ber om fortsatt støtte.

– Vi oppfordrer Norge til å fortsette å støtte Sør-Sudan, både humanitært og med gjennomføringen av fredsavtalen. På lang sikt kan Norge bidra til utvikling blant annet gjennom programmer som skaper jobber slik at sør-sudanske ungdommer skjønner at veien til en bedre framtid og utvikling ikke går gjennom våpenbruk, sier Batali. ■

skytte sivilbefolkningen i Sør-Sudan. Det har FN-styrken overhodet ikke klart og tidligere i år fikk den kenyanske generalen som ledet styrken sparken. FN vil at ytterligere 4000 soldater – en regional stabiliseringsstyrke – skal utplasseres i Sør-Sudan. Dette har myndighetene i Sør-Sudan god tatt. Rolandsen mener at hvis denne stabiliseringsstyrke i Sør-Su-

dan skal kunne gjøre jobben, må den være både større og bedre utrustet enn den nåværende FN-styrken.

– Det er også en betydelig risiko for at en slik styrke blir oppfattet av sør-sudanere som deltager i konflikten. Dette fører til at også det internasjonale samfunnet ikke lenger blir ansett som nøytrale, men som en del av konflikten, sier Rolandsen.

Rolandsen mener utenforstående har begrenset mulighet til å påvirke utviklingen på kort sikt. Han har liten tro på effekten av en våpenembargo eller å fryse utelandsverdiene til lederne.

– Ingen av partene later til å være motivert for å finne en løsning. Jeg tror kun det er landene i regionen, særlig Sudan, Etiopia, Uganda og

Kenya, som kan presse partene til å forhandle. Norge kan være med å legge press på lederne i disse landene og de stridende partene, men det er begrenset hva Norge kan gjøre utover dette. Vi må ha et langsiktig perspektiv og fortsette å jobbe via alle de forskjellige kanalene norske myndigheter og organisasjoner har inn i det sør-sudanske samfunnet, sier han. ■

Human Rights Watch:

– De skyldige må stilles til ansvar

– I tre år er det begått grove overgrep mot sivilbefolkningen, mens det internasjonale samfunnet har vært altfor passive, sier Jonathan Pedneault i Human Rights Watch.

RETTIGHETSFORKJEMPEREN HAR BRUKT store deler av høsten på å reise rundt i Sør-Sudan.

– Det begås grove overgrep mot sivilbefolkningen; Tortur, voldtekt og drap. De skyldige er både soldater og militser som er mot regjeringen og regjeringshæren. Samtidig som det skjer massive overgrep mot menneskerettighetene, er det også en økonomisk og humanitær krise i

landet, sier Pedneault til Bistandsaktuelt.

I oktober besøkte han Yei, en by som ligger bare rundt 10 mil fra Juba. Yei og området rundt har tidligere vært relativt fredelig. Tidligere kunne man også enkelt kjøre til og fra hovedstaden Juba, veien mellom Juba og Yei er relativt god. Pedneault og hans kolleger måtte fly til Yei og besøket var både risikabelt

Jonathan Pedneault, Human Rights Watch. Foto: HRW

og vanskelig å få til.

– Vi kom til en by hvor sivilbefolkningen var livredd og aller mest ønsket å komme seg vekk. Byen var full av regjeringssoldater, mens området rundt var kontrollert av opprørere. Vi ble fortalt om en rekke overgrep, blant annet langs etniske linjer. Og det er et mønster man ser mange andre steder i Sør-Sudan, sier Pedneault.

– *Har dere noe inntrykk av i hvilken grad overgrepene er styrt fra toppen?*

– Det er vanskelig å si. Men når ledere og kommandanter på begge sider sender ut soldater og militser de vet vil begå overgrep, så er de ansvarlige. Lederne gjør heller ingenting

for å stanse overgrepene eller for å straffe de som utfører dem.

– *FN advarer mot et mulig folkemord. Er det grunn til det?*

– Igjen: det er vanskelig for meg å svare sikkert på. Det som er helt klart er at det begås store og grove overgrep, mens det internasjonale samfunnet har vært altfor passive. Vi venter blant fortsatt på etableringen av domstolene som skal etterforske overgrepene begått under denne konflikten. De skyldige må stilles til ansvar. Det bør også gjøres langt mer for å beslaglegge rikdommene lederne har lagt seg opp i utlandet, mens befolkningen lider. Og en våpenembargo må på plass. ■

20 **Aktuelt**

Regjeringen tok opp hemmelige lån:

– Folket må betale for ledernes gambling

Hva skjer når politikerne gambler med statskassa? I Mosambik – et fokusland for norsk bistand – har en stor gjeldsskandale rammet alle, fra griske politikere til fattige gateselgere. Og folk er redde for å si sin mening. **Av Nina Bull Jørgensen, i Mosambik**

– **V**i har færre kunder, tjener mindre penger og det er blitt dyrere å leve. De gule og grønne taxiene står på rekke og rad utenfor luksushotellet Polana. Sjøførene sitter ved siden av på mørkegrønne plaststoler. De har det ikke travelt. Og de skylder på «a crise».

– De som ranet oss må ta ansvaret for dette. Regjeringen vet hvem det var som tok opp lån og satte oss i gjeld. Det er ikke riktig at folket må betale. Det er for ille, sier taxisjåføren Raul Manuel.

Da korthuset kollapset

Krisen. Ordet er på alles lepper. Rundt middagsbordene, over papayaen og mangoene på det lokale markedet, over espressoen på stamkaféen og under palmene ved swimmingpoolen. Ikke en samtale uten at ordet nevnes. I alle samfunnslag. Krisen.

«Hva var det egentlig som skjedde», er det mange som spør. Mer og mer er kommet fram i lyset siden den store gjeldsskandalen slo ned som en bombe i april i år. Avisene har skrevet side opp og side ned, men fortsatt er nye uklart.

«Et korthus bygd på grådighet og arroganse har endelig kollapset. Mosambik har innrømmet at landet ikke kan betjene sin gjeld. Fattigdom og ulikhet i landet har økt. Inflasjonen er på vei mot 30 prosent, mens verdien av meticaís i løpet av 2016 er halvert i forhold til dollaren.»

Dette skriver den mosambisiske politiske kommentatoren Joseph Hanlon i sitt nyhetsbrev 31. oktober 2016, og han spør retorisk: "Hvordan kan det ha seg at så mange mennesker i og utenfor regjeringen i over fem år har lukket øynene for overdrevne og korrupte prestisjeprosjekter?"

Staten garanterte for lån

Landets regjering har motvillig inn-

rømmet at staten har garantert for tre hemmelige lån på til sammen over to milliarder dollar (16 milliarder kroner). Landets totale statsgjeld er nå på mer enn 85 prosent av landets brutto nasjonalprodukt. Lånene ble tatt opp i 2013 og 2014 under den forrige presidenten, Armando Guebuza. Dagens president, Filipe Nyusi, var da forsvarsminister.

Personer i landets politiske og økonomiske elite etablerte selskapene Ematum, Proindicus og Mozambique Asset Management, som blant annet kjøpte inn kostbare marinefartøyer og fiskebåter. Ifølge bladet Africa Confidential har de tre selskapene nære bånd til sikkerhetstjenestene, forsvarsdepartementet og generaler som står sentralt i det regjerende Frelimo-partiet.

Et problem med handelen var likevel at fartøyene senere viste seg å være ubrukelige. Ingen av selskapene har derfor hatt noen som helst avkastning på investeringene.

Lån brukt på våpenhandel?

Foreløpig har verken myndighetene eller selskapene gitt en skikkelig forklaring på hva alle lånepengene er brukt til. Det dreier seg om flere hundre millioner dollar. Africa Confidential mer enn antyder at deler av pengene er brukt på lyssky våpenhandel, med blant annet Israel. En av Mosambiks uavhengige aviser mener å ha bevis for at sønnen til tidligere

«Først spiser du så mye som mulig, deretter tar du litt ekstra så du fortsatt har når du forlater makten.

João Pereira, statsviter og uavhengig analytiker

Armando Guebuza, eks-president.

Filipe Nyusi, president.

president Guebuza har vært involvert i handelen.

Lånene ble tilrettelagt av en russisk og en sveitsisk bank. Sistnevnte, Credit Suisse, har ifølge organisasjonen Tax Justice Network, "gjentatte ganger vært knyttet til skatteundragelser, hvitvasking og skjuling av midler". Uansett, nå vil kredittinstitusjonene ha avdragene sine. Det har vist seg å være lettere sagt enn gjort.

Giverne har mistet all tillit

Mange giverland så på Mosambik som en suksesshistorie. Nå er Mosambik regnet som det landet i verden med minst kredittverdighet. IMF, Verdensbanken og andre givere har

mistet all tillit og frosset budsjettstøtten til landet. Det betyr at statsbudsjettet over natten har krympet med en firedel.

Andre forventede inntekter har uteblitt på grunn av fallende råvarepriser på det internasjonale markedet. Investeringer i kull og naturgass har ikke gitt den avkastningen mange hadde håpet på. De som brukte statskassa som garantist for de nå ganske så kjente «to-milliarder-dollar-lånene» var altfor optimistiske og feilberregnet totalt sin fremtidige evne til å tilbakebetale gjelden.

En ustabil politisk situasjon med væpnet konflikt i sentrale deler av landet gjør ikke situasjonen bedre.

Folk har fått dårligere råd, og derfor har taxisjåførene utenfor hotell Polana i Maputo lite å gjøre. De mener politikerne har skylda for at økonomien er blitt dårligere.

Foto: Nina Bull Jørgensen

Forholdet mellom regjeringspartiet Frelimo og opposisjonspartiet Renamo har ikke vært dårligere siden den langvarige og blodige borgerkrigen på 70- og 80-tallet.

Fra boom til bønn

– Vi holder på å dø av sult, sier Maria Fatima og ler så det runger.

Mosambikernes har ennå ikke mistet sin karakteristiske galgenhumor. De velger å le i stedet for å gråte. Men alvorlig ligger under. Etter flere gode år med stor optimisme og en økonomisk vekst på mer enn sju prosent i året, opplever Mosambik nå en skikkelig nedtur. Alle kan føle det på kroppen.

– Vi er i «deep shit». Og det kommer til å bli verre, sier Carlos.

Han sitter ved et hvitt respatexbord på kaféen Cristal i sentrum av Maputo og skravler med to venner.

Vurderer å dyrke hvitløk

– Vi må jobbe tre ganger så hardt for å kunne fortsette å leve som før, sier Pedro.

Pedro har i flere år drevet med import fra Kina, men nå er det blitt for dyrt å reise, for dyrt å handle, og folk har ikke råd til å kjøpe. Som så mange mosambikere har han flere jobbprosjekter i ermet. Han arrangerer også konserter. Men det er blitt vanskeligere å få sponsorer. Og folk

– Dette handler om politikeres begjær etter rikdom og makt, sier statsviteren João Pereira.

Foto: Nina Bull Jørgensen

har ikke råd til billetter.

– Plan C er å begynne å dyrke egen jord. Dyrke hvitløk. Jeg venter bare på regnet, sukker Pedro.

Praten går videre rundt kafébordet om strømprisene som nesten er doblet over natten, om matvareprisene og dollarkursen. For ett år siden kostet dollaren 40 meticaís. Nå koster den nærmere 80 «mets», som de kaller sin lokale valuta.

Politikere med stor appetitt

En av Mosambiks mest kjente riks-synsere er statsviteren João Pereira. Han er fryktet og forhatt, men også respektert av politikere i alle politiske leirer. Pereira legger lite imellom

når han med rolig stemme beskriver situasjonen i landet.

– Dette er en total kollaps. Vi ser nå med all tydelighet hvor udugelig lederskapet i dette landet er. Vi har vært et fritt land i over 40 år, men aldri klart oss på egne sparepenger. Vi har aldri bygd opp en egen økonomi med gode skattesystemer og demokratiske institusjoner som svarer til folkets behov. I 40 år har vi vært avhengige av andres penger. Nå som pengene ikke lenger triller inn i kassa ser vi hvor sårbar staten er, sier Pereira til Bistandsaktuelt.

Ved siden av å være professor på universitetet i Maputo er João Pereira leder for MASC (Mecanismo de Apoio

22 Aktuelt

à Sociedade Civil), en stiftelse som fremmer sivilsamfunnets deltakelse i demokratiske prosesser. Han mener de frivillige organisasjonene i landet bør spille en mye større rolle som vaktbikkje og pådriver for endring.

– Behovet for reform har aldri vært tydeligere. Vi må kreve mer åpenhet, og politikerne må stilles til ansvar.

Grådighet og maktbegjær

– Men denne saken med de skjulte lånene, hvem er de skyldige og hvorfor skjedde det?

– Dette handler om politikeres grådighet og begjær etter rikdom og makt. Når du er valgt til en viktig politisk posisjon, så vet du at din tid er begrenset. Du spiser så mye som mulig mens du kan, og forsyner deg med litt ekstra så du fortsatt har noe igjen når du forlater makten. Du vet at muligheten antakelig ikke kommer tilbake. Det er denne politiske kulturen som er problemet, sier Pereira.

Konsekvensene av gjeldsskandalen er at mange firmaer og bedrifter er lagt ned. Levekostnadene for folk er mye større enn før. Prisene på matvarer, olje, gass, elektrisitet og vann har skutt i været. Og arbeidsledigheten har steget. Den mosambikiske statsviteren forteller at sosiale strukturer er i ferd med å gå opp i liminga.

– Og tilliten mellom borgere og politikere er enda mindre enn tidligere. Folk er forvirret og fortvilet uten håp for fremtiden, sier sivilsamfunnsaktivisten.

Også eliten er rammet

I svaret på vårt spørsmål om hvilke grupper i samfunnet som er hardest rammet kan Bistandsaktueltets reporter ane et ørlite snev av skadefryd.

– Nå som giverlandene har frosset budsjetstøtten, føler også den politiske eliten det på pungen. De har ikke lenger den kua å melke, for å si det sånn, sier Pereira og slipper fri en liten humrende latter. Mosambikisk galgenhumor.

Han legger til at politikernes mer eller mindre hemmelige geskjefter i næringslivet også er skadelidende, blant annet fordi verdien av meticaïs og sørafrikanske rand har falt. Den søte blandingen av politisk makt og privat økonomi smaker ikke like godt lenger.

Lærere og helsearbeidere

Pereira understreker likevel at de som betaler den høyeste prisen for politikernes gambling med statens penger er ansatte i offentlig sektor.

– Dette er aller verst for lærere og helsearbeidere. Regjeringen har allerede satt i gang harde tiltak for å redusere offentlige utgifter til helse- og utdanningssektoren.

Middelklassen og de fattige som bor i byene opplever også at livet

er blitt mye vanskeligere, fordi de er avhengige av offentlig transport, elektrisitet, vann, helsetilbud og mat importert fra Sør-Afrika og andre land. De aller fattigste, langt ute på landsbygda, er derimot ikke så påvirket, hevder João Pereira.

– Statens tjenestetilbud har uansett aldri vært tilgjengelige for dem. Og de har aldri kjøpt sukker, melk, tomater eller annen importert mat. De lever av kassava og andre grønnsaker som de selv produserer. De lider mer på grunn av klimaendringer enn som følge av statsgjelden, sier han.

Likvidering av kritikere

Folk snakker seg imellom. Men få tør å snakke så fritt og uhemmet i offentligheten som João Pereira. Noen er redde for å «brenne» muligheter i arbeidslivet, andre er redde for sitt eget liv. Frustrasjonen ulmer. Men Pereira tror ikke folk vil gå ut i gatene med det første.

– Du kan ikke bare gå ut i gatene og protestere. Og aktivister fra sivilsamfunnet lever under en konstant trussel. Hvis du prøver å holde en lovlige demonstrasjon, kan regjeringen svare med å sende ut 300-400 politimenn, militære, tanks og tunge våpen.

Human Rights Watch i Mosambik uttrykker bekymring for hvordan menneskerettighetssituasjonen i landet har utviklet seg. I en uttalelse publisert i oktober viser organisasjonen til «en rekke tilsynelatende politisk motiverte drap, som myndighetene har unnlatt å etterforske eller rettsforfølge».

På listen over likvideringer finner du flere ledende opposisjonspolitikere, en tidligere agent for statens sikkerhetstjenester og den anerkjente advokaten Gilles Cistac. Mange i Mosambik ble også rystet da de fikk høre at tv-kjendisen José Jaime Macuane var kidnappet og skutt.

Tar ulike veier til jobb

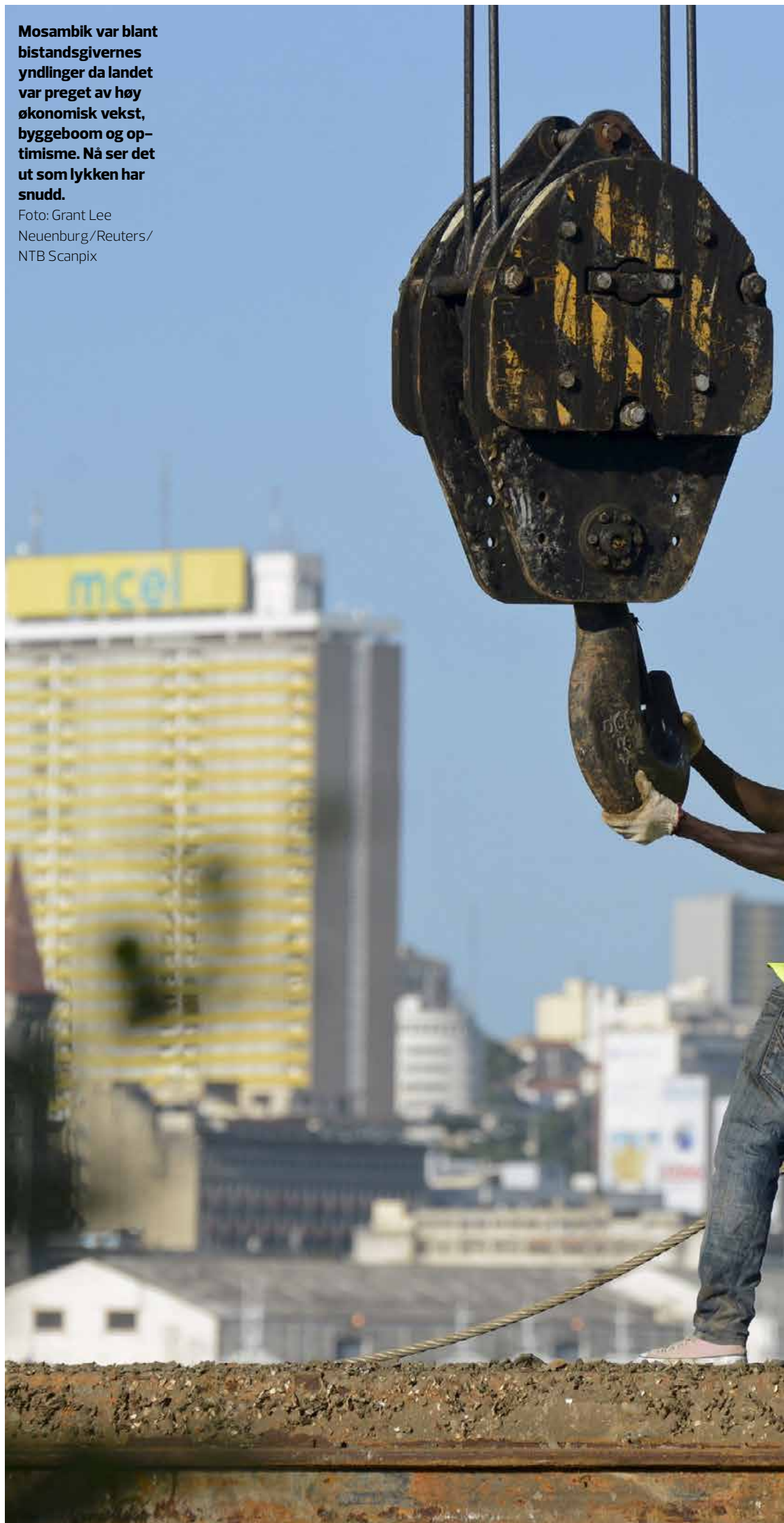
– Vi var i ferd med å planlegge en demonstrasjon, men så ble vår gode kollega Macuane kidnappet og skutt. Det skjedde etter at han i milde vendinger kom med en analyse av situasjonen i landet. Han var heldig som overlevde. Advokaten Gil Cistac ble drept etter at han var på tv og presentere en kritisk analyse av desentraliseringsprosessen i landet.

João Pereira innrømmer at også han er redd for sitt eget liv. Men han har en overlevelsesstrategi.

– Jeg sover på forskjellige steder hver natt. Jeg går ikke ut på byen lenger. Jeg går aldri på samme kafé flere dager på rad. I dag kjører jeg én bil, i morgen en annen. Av og til ber jeg en taxi hente meg. Jeg tar aldri samme vei til og fra jobb. Og jeg unngår å være ute på kjøretur med mine barn, sier professoren og sivilsamfunnsaktivisten. ■

Mosambik var blant bistandsgivernes yndlinger da landet var preget av høy økonomisk vekst, byggeboom og optimisme. Nå ser det ut som lykken har snudd.

Foto: Grant Lee
Neuenburg/Reuters/
NTB Scanpix

Mosambiks tunge vei

1964–1974

Krig mot koloniherrn Portugal ledet av frigjøringsbevegelsen Frelimo.

1975

Mosambik blir selvstendig – frigjøringshelten Samora Machel blir president. Elleve år senere dør han i en flystyrt.

1976–1992

Borgerkrig mellom Frelimo-regjeringen og Renamo-opprørere.

1994

Første demokratiske valg av president og parlament.

2000

En storflom ødelegger store deler av landet.

2005

Frelimos Armando Guebuza blir president.

Hvordan har krisen påvirket livet ditt?

Av Nina Bull Jørgensen

Janina Domingos Xixango (23)

Selger tekstiler og håndsnydte klær. Hun har mann og en gutt på 3 år.

– Jeg jobber mer enn før, men har mindre å rutte med. Hver dag blir alt dyrere. Spesielt maten. Vi tjener ikke nok til å overleve. Bensinen er også blitt dyrere, så det koster mer å komme seg på jobb. Vi begynte å bygge et hus, men måtte stoppe. Vi har ikke lenger råd til murstein.

– Hvordan går forretningen?

– Innkjøpsprisen på varene er blitt dyrere, derfor må jeg også øke utsalgsprisene. Kundene klager og sier de ikke vil betale så mye. Er jeg heldig, tjener jeg 100 kroner på en dag. Men noen dager tjener jeg ingenting. I dag kom jeg hit tidlig på morgenen, og nå er det lunsjtid uten at jeg har solgt noe.

– Hva er ditt budskap til politikere i Mosambik?

– Jeg ber på mine knær om at de i det minste prøver å få ned matvareprisene. Vi er sultne. Lever fra hånd til munn. Hvordan skal jeg ha råd til å spise i dag når jeg ikke har tjent noe ennå?

Raul Manuel (47)

Drosje-sjåfør. Han har kone og seks barn.

– Det var en periode vi følte oss optimistiske. Men så viste det seg at en gruppe personer hadde misbrukt noen penger, tatt opp noen lån, uten å tenke på folket. Det sies at det er en ganske solid gjeld... Da den nye presidenten tiltrådte, sa han så flott at "han er arbeideren, folket er sjefen". Det ser ikke sånn ut nå. Nå er det vi, folket, som må betale for gjelden våre ledere har

pådratt seg. Det er vi som må jobbe ekstra hardt. Livet er blitt mye verre.

– Men var livet bedre før alt dette skjedde?

– Vi hadde det også vanskelig før, men ikke sånn som nå. I fjor kostet en 25 kilos sekk med ris 50 kroner. Nå koster den samme sekken med ris 135 kroner. Mens lønnen er den samme. Jeg tjener 270 kroner i måneden. Det er ikke nok til å leve for. Jeg bruker halve lønna på ris. Det blir ingen penger til saus eller kjøtt, ingen penger til at barna kan gå på skolen.

– Hva tenker du politikerne bør gjøre?

– Jeg syns først og fremst de som ranet oss, må betale tilbake. Politikere er ikke åpne og ærlige. De burde sørge for å plassere ansvaret på de personene som stjal penger, i stedet for at folket må betale. Da ville ting blitt bedre. Og så må de få slutt på krigen. For krigen påvirker også denne krisen.

Lina Ngulele (28)

Fruktselger. Hun har mann og to barn

– Livet blir vanskeligere for hver dag som går. Alt vi trenger i hverdagen er blitt dyrere, som ris, sukker og såpe. Mannen min jobbet som murer, men han har mistet jobben og har ingen fast jobb nå. Så det er jeg som må forsørge hele familien.

– Hvordan går salget?

– Frukten jeg kjøper er blitt dyrere. Så jeg må ta høyere priser når jeg selger videre. Og da blir det færre som kjøper. På en god dag tjener jeg 20 kroner. Vi er flere som går langs gatene og selger, så det er vanskeligere å selge nå enn før.

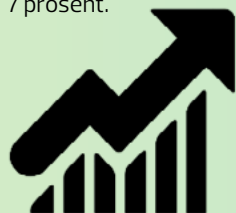
– Hvordan ser du på fremtiden?

– Jeg vet ikke. Jeg håper politikerne klarer å ordne opp, slik at vi vanlige folk kan få det bedre. ■

2005–2015

Årlig økonomisk vekst på 7 prosent.

2012

Økt spenning og væpnet konflikt mellom regjeringen og Renamo.

2015

Frelimos Filipe Nyusi blir president.

2016

Gjeldsskandale utløser økonomisk krise i landet.

24 **Aktuelt****Ambassadøren:****– Norsk Mosambik-bistand fortsetter som før**

Gjeldsskandalen i Mosambik vil ikke føre til endringer i den norske bistanden til landet, fastslår Norges ambassadør Anne Lene Dale.

– Vi deler bekymringene i giver-samfunnet om at ikke alt har gått riktig for seg. Og vi har tydelig kommunisert behovet for mer åpenhet og transparens i statsforvaltningen, sier den norske ambassadøren, Anne Lene Dale.

Hennes inntrykk er at myndighetene i Mosambik nå tar dette «på dypeste alvor».

– Ikke et godt virkemiddel

Dale viser til at Norge avviklet budsjettstøtten til Mosambik allerede i 2014.

– Norge avviklet budsjettstøtten, fordi vi ikke anså dette som et godt virkemiddel. Det har jo også denne situasjonen vist. Men utvalgte sektorer og aktører utenom myndighetene får fortsatt bistand fra Norge og andre giverland, sier hun.

Budsjettstøtten er en type bistand gitt direkte til statskassen, der mottakerlandet relativt fritt kan prioritere midlene, i dialog med giverne. Norge har ved flere anledninger valgt å stanse slik bistand i situasjoner der tilliten til myndighetene i et mottakerland er svekket.

Gjeldsskandalen i landet vil ikke påvirke den øvrige norske bistanden til

landet, fastslår Dale. Norsk bistand var i fjor på 264 millioner kroner.

Uavhengig revisjon

Ambassadøren er fornøyd med at myndighetene i Mosambik har godtatt kravet fra Det internasjonale pengefondet (IMF) om en uavhengig revisjon av de skjulte lånene. I slutten av november fikk det internasjonalt anerkjente revisjonsselskapet Kroll oppdraget med å granske gjeldsskandalen.

– Det er bra at IMF og myndighetene har blitt enige om betingelsene for en revisjon, og at de samarbeider tett om det, sier hun.

Dale forteller videre at ambassaden er i planleggingsfasen for neste års bistandssamarbeid.

– Mye av støtten vil være rettet mot godt styresett, bedre energitilgang og bedre rammebetingelser for næringsutvikling. I tillegg støtter vi sivilsamfunnet, humanitært arbeid, uavhengige forskningsmiljøer og parlamentarikere. Det er viktig å bidra til å utvikle sivil-

« Budsjettstøtte var ikke et godt virkemiddel. Det har jo også denne situasjonen vist.»

samfunnet slik at flere av landets egne borgere formulerer målene for utviklingen i landet.

– Uakseptabelt og alvorlig

– De siste par årene har opposisjonspolitikere, advokater, mediepersonligheter og andre kritikere blitt angrepet, skutt og noen regelrett likvidert. Kan vi være bekjent av å støtte et land med slike tilstander?

– Det er klart at en situasjon der aktører i sivilsamfunnet og media frykter for eget liv er uakseptabelt og svært alvorlig. Vi påpeker dette. En del av det større bildet er at også opposisjons-

partiet Renamo angriper og dreper. Og det er ofte uklart hvem som står bak fra myndighetenes side. Mitt inntrykk er at myndighetene og mange internt i Frelimo nå har forstått at det er behov for reform, i tillegg til å få avsluttet konflikten med Renamo og å få bukt med en økonomi som løper løpsk, sier Dale.

Ambassadøren mener at det nå er viktig å støtte opp om «gode krefter som kan bidra til fred, økonomisk stabilitet og den videre utviklingen av et ungt demokrati». ■

Les hele intervjuet med den norske ambassadøren på bistandsaktuelt.no

Mosambik

- Innbyggertall: 26 millioner
- Utviklingsnivå: 180 av 188 land på UNDPs Human Development Index
- Forventet levealder: 55 år
- Barnedødelighet (under 5 år): 87 per 1000
- Analfabetisme: 51 pst. av befolkningen kan lese og skrive
- BNP per innbygger: 5700 kroner
- Korrupsjonsnivå (2015): 112 av 167

(Kilder: UNDP Human Development Report, Verdensbanken, Transparency International)

– Vårt inntrykk er at myndighetene i Mosambik nå tar dette på dypeste alvor, sier Norges nye ambassadør til Mosambik, Anne Lene Dale.

Foto: UD

Hva vil påtroppende Donald Trump og hans administrasjon gjøre med verdens største bistandsbudsjett? Mange frykter store kutt.

Foto: Usa Today Network/
NTB Scanpix

Hva gjør Trump med bistanden?

USA er det landet i verden som gir mest bistand. Men hva kommer påtroppende president Donald Trump til å gjøre med det amerikanske bistandsbudsjettet? **Av Tor Aksel Bolle**

Stemningen stod neppe i taket i de mange organisasjonene og institusjonene som jobber med bistand og utvikling da det ble klart at Donald Trump blir USAs neste president. USA, som ifølge OECD ga nærmere 32 milliarder dollar – over 270 milliarder kroner – i bistand i fjor, er verdens klart største bistandsgiver.

Landets bistand er viktig, ikke bare fordi den er stor i seg selv, men også fordi hva USA gjør påvirker både hvor mye andre regjeringer er villige til å bidra med og hva de prioriterer. Under president Obama har amerikansk bistand vært relativt forutsigbar og USA har brukt store summer på blant annet infrastruktur, helse, utdanning og nødhjelp. Men hva kommer til å skje når «The Donald» overtar?

– Spriker

Donald Trump har ikke sagt mye om utviklingsspørsmål og bistand. Og det lille han har sagt er til dels ganske motstridende.

Han har blant annet sagt at: «USA må slutte å sende bistand til land som hater oss» og at disse pengene heller bør brukes på skoler og infrastruktur i USA.

Samtidig har han også sagt i et intervju med Fox News at «hvis USA ikke hjelper land som rammes av

katastrofer så kan det skape større problemer senere». Han har uttrykt betydelig skepsis til at USA støtter programmer som prøver å motvirke effekten av klimaendringene, men også sagt at USA bør støtte at alle får tilgang til rent vann og bidra til å bekjempe sykdommer som malaria.

– Det Trump har sagt om bistand og hva USA bør gjøre, spriker og er vanskelig å tolke. Det er helt klart at bistand og utviklingsspørsmål ikke er blant de temaene han er mest opptatt av. Derfor blir det viktig for oss å jobbe med den innkommende administrasjonen. Vi må overbevise dem om verdien og betydningen av USAs bistand, sier Peter Yeo.

Han har jobbet med bistands- og utviklingsspørsmål både i det amerikanske utenriksdepartementet og i tidligere president Clintons administrasjon. Yeo er nå leder for Better World Campaign, en organisasjon som

« Det blir derfor svært viktig hvem han velger som utenriksminister, til å styre budsjettforhandlingene og som sjef for USAID.»

Peter Yeo, aktivist i Better World Campaign

Peter Yeo, FN-venn og leder av Better World Campaign.

Foto: Better World Campaign

jobber for å styrke samarbeidet med USA og FN.

Han mener det er for tidlig å si noe om hvor mye og hva slags kutt Trump vil gjennomføre i det amerikanske bistandsbudsjettet. Han understreker at budsjettforhandlingene er en svært kompleks prosess hvor mange biter skal passe sammen. Idet Bistandsaktuelt går i trykken er det ikke klart hvem som blir USAs neste utenriksminister. Yeo mener det vil være et viktig signal om hva man kan vente av den nye administrasjonen på bistandsfeltet.

Utenriksminister?

– Trump har ikke store kutt i bistanden som en del av sin politiske plattform. Det blir derfor svært viktig hvem han velger som utenriksminister, hvem han velger til å styre budsjettforhandlingene og hvem han velger som sjef for USAID, sier Yeo.

Trump har allerede nominert Nikki Haley som sin kandidat til jobben som USAs FN-ambassadør. Den 44 år gamle guvernøren fra Sør-Carolina er relativt ukjent, men Yeo mener Trump gjorde et godt valg.

– Hun er ikke en ekspert på utenrikspolitikk, men jeg oppfatter henne som åpen og imøtekommende. Hennes bakgrunn som guvernør gjør at hun har erfaring med å bygge allianser, det er svært viktig i FN, sier han.

Republikanske bistandsstøtte

I det republikanske partiets politiske plattform for 2016 står det blant annet: «Internasjonal bistand er et viktig verktøy for fremme USAs sikkerhetsinteresser og økonomiske interesser gjennom å forhindre konflikter, bidra til stabilitet, åpne markeder for private investeringer og gjennom

å respondere på lidelse og nød med en medfølelse som er i tråd med vårt lands grunnleggende verdier.»

Republikanere og demokrater har siden 90-tallet vært enige om mye av den amerikanske bistandspolitikken. President George W. Bush økte bistandsbudsjettet. Og selv om republikanere og demokrater har slitt med å samarbeide på mange områder under Obama, så har samarbeidet om bistand fungert brukbart.

– Noen av de sterkeste forsvarerne av amerikansk bistand til fattige land er republikanere, sier Yeo.

Kritisk til familieplanlegging

Selv om mye er uvisst, regner de fleste observatører med at Trump-administrasjonen vil kutte på noen områder. Prosjekter og programmer relatert til klimaendringer er nevnt. Mange tror også at USAs støtte til multilaterale organisasjoner som FN og Verdensbanken kan bli mindre.

I den republikanske politiske plattformen heter det at Obamas administrasjon har forsøkt å presse religiøse organisasjoner i utviklingsland til å godta en «radikal sosial agenda». Visepresident Mike Pence er en markert abortmotstander og Trump har også støtte fra det kristne høyre. Trolig betyr dette at USAs støtte til prosjekter og programmer som har med familieplanlegging, kvinners reproduktive rettigheter og seksuelle minoriteters rettigheter vil bli redusert.

– Det er helt klart at dette er et område en del republikanere er særlig opptatt av. Men igjen: vi som jobber med disse spørsmålene må brette opp ermene og jobbe med den nye administrasjonen nettopp fordi en del av dem ikke er positive til bistand i utgangspunktet, sier Peter Yeo. ■

– Migrasjon er et symptom på store ulikheter i verden

Langsiktig bistand bidrar til «å håndtere de store migrasjonsutfordringene», mener regjeringen. Tvilstomt, konkluderer forskere som akkurat har levert en migrasjonsrapport til UD. **Av Espen Røst**

Mer enn 65 millioner mennesker er tvunget på flukt i verden i dag, som flyktninger, internt fordrevne og asylsøkere, ifølge FNs Høykommissær (UNHCR). De befinner seg på alle kontinenter:

■ **Midtøsten og Nord-Afrika:**

39 prosent

■ **Afrika (sør for Sahara):**

29 prosent

■ **Asia:** 14 prosent

■ **Amerika:** 12 prosent

■ **Europa:** 6 prosent

17 millioner afrikanere er på flukt, men av disse befinner 94 prosent seg fortsatt på det afrikanske kontinent. Bare drøyt 3 prosent skal ha tatt seg til Europa, ifølge FN-tall avisa the Guardian sitter på.

Samtidig viser tall fra FNs organisasjon for migrasjon at 4663 migranter har mistet livet i Middelhavet, så langt i år. I samme periode har i overkant av 345 000 migranter ankommet Europa.

Mislykket strategi

– Migrasjon har åpenbart vært en

stor utfordring for Europa de siste årene, men det er viktig å huske at problemene er enda større andre steder, sier Prio-forsker Jørgen Carling til Bistandsaktuelt.

Sammen med kollega Cathrine Talleraas ved Institutt for fredsforskning leverte han nylig en rapport til Utenriksdepartementet. Den handler om de bakenforliggende årsakene til migrasjon – og synes i noen grad å motsi regjeringens politikk:

«Den langsiktige bistanden bidrar til å stabilisere kriserammede regioner og til å håndtere de store migrasjonsutfordringene», skriver Utenriksdepartementet for eksempel i budsjettforslaget for 2017.

Uegnet som verktøy

Carling og Talleraas sier derimot:

■ Migrasjon er en påminnelse om global ulikhet. Utviklingssamarbeid er viktig, men ikke som et verktøy for å stanse migrasjon. En omlegging av bistandspolitikken for å redusere årsakene til migrasjon kan lett være en mislykket strategi.

Jørgen Carling, forsker ved Prio.

■ Med «flyktningkrisen i Europa» har migrasjon steget enda høyere på den politiske agendaen. 2015 var et år med «rekord-tall» i migrasjonsstatistikken, men det er ingen klar langsiktig trend som tyder på eskalerende global migrasjon, ifølge de to forskerne.

■ Migranter utenfor sitt fødeland har utgjort en relativt stabil andel av jordas befolkning de siste femti årene. I 2015 var andelen 3,3 prosent. I 1960 var andelen 3,1 prosent.

Kunnskap vesentlig

Ifølge Carlings og Talleraas' rapport er det fortsatt slik at et lite antall land huser flest migranter, og halvparten av de som har forlatt hjemlandet befinner seg nå i ti av verdens land. Samtidig bidrar flere land til migrantstrømmen. Rundt 75 prosent kommer fra utviklingsland, og brorparten av disse har reist til et annet utviklingsland, og ikke til «det globale nord», heter det i rapporten.

Rapportffatterne mener kunnskap om de «grunnleggende årsakene» til migrasjon er vesentlig for å fatte riktige politiske beslutninger – for å møte utfordringene ved migrasjon.

– Krisen de siste to årene har skapt en eksepsjonell situasjon for Europa, men den er først og fremst del av langvarige utfordringer. Når det gjelder asylsøkere, er det et grunnleggende pa-

radoks at vi gir beskyttelse til forfulgte mennesker som klarer å reise til Europa og søke asyl, samtidig som vi setter alle krefter inn på å gjøre det så vanskelig som mulig å ta seg fram hit, sier Carling.

Han viser samtidig til at fattigdom er en av flere viktige årsaker til migrasjon, men at begge faktorer påvirker hverandre.

<<Tankevekkende>>

– Det er tankevekkende at migrasjon kunne gitt viktige bidrag til utviklingsprosessen, men at vi stort sett setter en stopper for den for å beskytte vår egen rikdom, sier Carling.

«Mange grundige beretninger om migrasjon beskriver hvordan det ofte ikke er nød som gjør at folk velger å migrere, men snarere en følelse av stagnasjon», heter det i rapporten. Enkelt sagt: Hvis folk er fattige og tror det er sannsynlig å forbli fattige der de er, kan det være avgjørende om de kan se for seg et bedre liv, og så aktivt søke etter det – for eksempel ved å migrere.

Hvis et land opplever rask, men ujevn vekst, er sjansen fortsatt liten for at forholdene vil endre seg for flertallet av fattige. Men når man ser at noen får det bedre, kan ambisjonene for et bedre liv øke, mener Carling og Talleraas. Slike ambisjoner kan for eksempel ende med at folk velger å migrere. Dette kan handle om å søke sikkerhet på

Burundiske flyktninger ved Tanganyikasjøen vest i Tanzania etter harde kamper i hjemlandet. Volden i det sentralafrikanske landet sendte tusener på flukt inn i nabolandet i fjor. Av 17 millioner afrikanere på flukt befinner 94 prosent seg på det afrikanske kontinent, ifølge FN.

Foto: Thomas Mukoya / Reuters / NTB Scanpix

kort sikt, eller en høyere levestandard på lang sikt – det skaper migrasjonsambisjoner for ulike grupper mennesker, heter det i rapporten.

– Er det forskjell på en flyktning og en migrant?

– Begrepet «tvungen migrasjon» blir stadig sjeldnere brukt, fordi all migrasjon innebærer både valg og begrensninger. Det er store forskjeller, men ikke klare kategorier. Derfor gir det også mening å bruke «migranter» om alle som migrerer. Noen kvalifiserer til flyktningstatus, mens andre ikke gjør det, sier Carling.

Utvikling kan gi økt migrasjon

Prio-forskeren mener det er en vanlig misoppfatning at redusert fattigdom vil gi redusert migrasjon, men poengterer at dette kun vil skje på veldig, veldig lang sikt.

– I mellomtiden vil utviklingsprosessen tvert imot gi økt migrasjon. Det betyr at vellykket bistand kan gjøre migrasjonspresset større, før det én gang langt inn i fremtiden avtar.

– Norske myndigheter har tidligere signalisert et ønske om å dreie bistanden mot «sårbare stater» blant annet for å bidra til å bremse «flyktningkrisen». Hva tenker du om en slik tilnærming?

– Jeg er grunnleggende skeptisk til å dreie bistanden i bestemte retninger på

grunn av flyktningkrisen, sier Carling og eksemplifiserer:

– Det kan bety at pengene verken kommer dit hvor de har størst utviklingseffekt eller dit hvor behovet er mest prekært. Det kan gi geografiske forskyvninger som er dårlig begrunnet, for eksempel bort fra det østlige og sørlige Afrika der Norge tradisjonelt har vært en viktig bistandsaktør. Det er fare for at den migrasjonsdempende effekten blir liten, selv hvis man har det som en målsetning for bistanden.

– Og sist men ikke minst: Det blir et enda større element av egeninteresse i utviklingssamarbeidet hvis målsetningen er å holde antall asylsøkere nede.

– Men på hvilken måte kan bistand bidra til at færre velger å reise fra hjemlandet sitt?

– Folk er mer tilbøyelige til å bli dersom de har tro på fremtiden i eget land. Det er ikke lett å skape fremtids-tro med bistandsmidler.

Carling mener migrasjon først og fremst er et symptom på de store ulikhetene i verden

– Det er også en viktig påminnelse om at disse ulikhetene krever handling i form av utviklingssamarbeid. Men formålet med samarbeidet bør ikke være å hindre migrasjon. Norske politikere må frigjøre seg fra tanken på bistand som et verktøy for å hindre migrasjon, sier han. ■

Brasils avskogings-trend sjokkerer

Avskogingen i Brasil øker igjen. Dette bør få konsekvenser for norske utbetalinger, mener Regnskogfondet. Mens Norge vil utbetale 850 millioner kroner til Brasil i år, kan det bli endringer neste år. **Av Espen Røst**

AVSKOGINGEN I BRASIL gikk opp 29 prosent i «skogåret» 2016 sammenlignet med året før. Skogåret er 12-månedersperioden 1. august - 31. juli.

7898 kvadratkilometer tropisk skog forsvant i brasiliansk Amazonas det siste året, viser ferske tall fra det brasilianske romforskningsinstituttet INPE. Dette er det høyeste tallet på åtte år, og tilsvarer et område som er på størrelse med Vest-Agder fylke.

Hele 250 kvadratmeter skog forsvant per sekund i 2016. Det betyr 900 trær i minuttet. Regnskogfondet omtaler avskogingen som «en eksplosjon».

– Dårlige nyheter

– Dette er svært dårlige nyheter. Brasils suksess med å redusere avskogingen har stanset, og de siste årene har den i stedet økt. Også for oss i Regnskogfondet var dette svært overraskende. Det var sjokk og vantro og en følelse av forferdelse her når disse tallene kom inn, sier Anne Leifsdatter Grønlund til Bistandsaktuelt.

Regnskogfondets Brasil-rådgiver mener at myndighetene i landet må møte den økte avskogingen med umiddelbare og sterke tiltak.

– Først ble avskogingen redusert. Nå har vi gjennom fire år sett at den har gått opp og ned, men dette er alarmerende. Brasilianske myndigheter må virkelig ta grep. Hvis ikke vil regjeringens mangel på handling tolkes som et grønt lys til å avskoge, sier Leifsdatter Grønlund.

– Hvordan kunne dette skje?

– Fordi brasilianske myndigheter de siste årene ikke har prioritert å stoppe avskoging, snarere tvert i mot. De kreftene som tjener på avskoging har fått mer makt, sier Leifsdatter Grønlund og peker blant annet på den sterke godseierlobbyen.

– Rimelig om det får konsekvenser

I Paris-avtalen forpliktet Brasil seg til å redusere avskogingen til 3900 kvadratkilometer innen 2020 og eliminere all ulovlig avskoging frem til 2030.

– Den norske regnskogsatsinga er uhyre viktig i et Brasil der skogbevaring får stadig mindre fokus. Den bidrar til et press på brasilianske myndigheter og til et internasjonalt fokus på hva Brasil gjør og ikke gjør. Og så må vi huske på at Norge kun utbeta-

ler for reell reduksjon i avskogingen. Og at avskogingen var uendelig mye høyere for ti år siden, sier Leifsdatter Grønlund.

Hun mener likevel at de alarmerende tallene tydeliggjør hvor viktig det er at norske myndigheter nå tar en alvorsprat med brasilianske myndigheter.

– Brasil har vist til fantastiske tall for bevaring av regnskog, og redusert avskogingen med to tredjedeler fra de verste årene. Nå ser vi at dette arbeidet har stoppet opp og at avskogingen øker igjen. Det er dramatisk og trist. Norske myndigheter må uttrykke meget sterk bekymring i sine samtaler med Amazonasfondet og brasilianske myndigheter nå.

Leifsdatter Grønlund mener det internasjonale samfunnet også bør reagere.

– Disse avskogingstallene truer løftene Brasil har gitt internasjonalt, blant annet i Parisavtalen. Det vil være rimelig om dette også får konsekvenser for nivået på den norske utbetalingen for skogåret 2016, sier hun.

Norge vil likevel utbetale 850 millioner kroner til Brasil – for skogåret 2015. Det er basert på at Brasils avskoging i Amazonas i 2015 var omkring 60 prosent lavere enn i tiåret 2001-2010, som er referanseperioden i avtalen mellom de to landene.

Norge er bekymret

Samtidig signaliserer klima- og miljøminister Vidar Helgesen (H) sterk bekymring over de nye tallene som tyder på at avskogingen i Amazonas øker.

– Avskogingen i Brasil er fortsatt lav i et historisk perspektiv. Samtidig er både brasilianske myndigheter og vi svært bekymret over at avskogingstallene de siste to årene viser en økning – sammenliknet med de svært gode resultatene Brasil leverte i årene før. Jeg er glad for at brasilianske myndigheter nå jobber med en ny pakke med tiltak for å få bukt med avskogingen, sier Helgesen.

Reglene for omfanget av den norske skogstøtten tar delvis utgangspunkt i avskogingsnivået på 2000-tallet, da regnskogprosjektet ble lansert. Men støtten reduseres når avskogingen øker. Hvis det bekreftes at avskogingen i år er mye høyere enn i fjor, vil Norge gjøre et betydelig kutt i utbetalingen neste år. ■

Økonomi

Kina vil ta mer ansvar for regnskogen

Kinas store etterspørsel etter soya har vært en av drivkreftene bak avskoging i Brasil. Nå vil kinesiske importører ta mer ansvar for miljøutfordringene.

Av Asle Olav Rønning

Mer enn 60 prosent av all soya i verden konsumeres nå i Kina. Oljen fra soyabønnene blir til matolje, mens soyamel blir fôr til gris og kylling. Forbruket øker i takt med at kineserne spiser mer kjøtt. I den andre enden av produksjonskjeden står bønder i Brasil som gjerne vil utvide sin produksjon.

– Det er den enorme økningen i etterspørselen fra Kina som har fått brasilianske bønder til å øke produksjonen av soya. Det betyr at om vi er opptatt av å beskytte skogen og verne miljøet, må vi tenke på hele produksjonskjeden. Ikke bare på den brasilianske bonden som hugger ned trær, sier Lin Tan, direktør i Hopefull Group, en av Kinas største importører av soya.

Tan, som tidligere i år deltok på en konferanse i Oslo om vern av tropisk regnskog, sier til Bistandsaktuelt at kinesiske importører stort sett har vært opptatt av å kjøpe råvarer av god kvalitet. De har ikke bekymret seg særlig for miljøet i de delene av verden der råvarene har vært produsert.

Dette kan nå være i endring. Tidligere i år inngikk den kinesiske bransjeorganisasjonen for soyaimportører, der Hopefull Group er et av medlemmene, en intensjonsavtale med to organisasjoner for soyaprodusenter i Brasil om å fremme omsetning av bærekraftig soya.

Importerer sju ganger Norges forbruk

Alt er stort i Amerika, het det i gamle dager. Men i dag kan vi like gjerne si det samme om Kina. Tan opplyser at

Hopefull Group etter nylig å ha investert i ny fabrikk, nå regner med å øke årlige innkjøp til sju millioner tonn soyabønner i året.

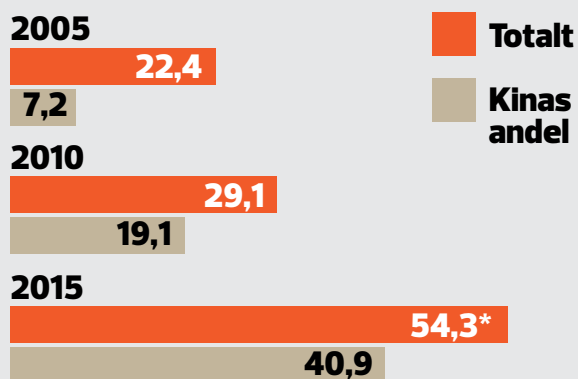
70 prosent av soyabønnene importeres fra Brasil, og selskapet har en flåte på 11 lasteskip som går i skytteltrafikk mellom Kina og Hopefull Groups egen havneterminal i den brasilianske delstaten Santa Catarina.

Norge samlede import av soya fra Brasil utgjør til sammenligning én million tonn i året.

– Vi har en god markedsandel i Beijing. Om du besøker Beijing og har mulighet til å besøke en restaurant vil du antageligvis spise mat som er laget med soyaolje fra vår bedrift, sier Tan smilende, og sier at selskapet er den største produsenten i hovedstadsregionen.

Brasils eksport av soyabønner

(Tall i millioner tonn.)

*Anslag

Kilde: International Trade Center (ITC).

Enorm økning i etterspørsel

Tan, som har doktorgrad i landbruksøkonomi og også underviser ved China Agricultural University, forteller at han begynte i soyabransjen for 15 år siden. Da importerte Kina 20 millioner tonn soyabønner i året. I år er importen mer enn 80 millioner tonn, en enorm volumøkning på 60 millioner tonn.

– Samtidig har Brasils produksjon økt fra 40 millioner tonn til 100 millioner tonn. Også det er differanse på 60 millioner tonn, sier han, og mener at tallene tydelig viser at det er Kinas forbruk som har drevet produksjonen i Brasil i været.

Tan sier at det må skapes ordninger der forbrukere, importører og produsenter kommer sammen og diskuterer utfordringene, og at næringslivet har et ansvar for å bidra.

– Vi må tenke sammen om hvordan vi skal løse problemet. Det er ikke en

oppgave bare for frivillige organisasjoner, mener han.

Kina kan påvirke

Intensjonsavtalen mellom næringsaktører i Kina og Brasil er inngått med drahjelp fra flere internasjonale organisasjoner som vil ha en mer bærekraftig global soyaindustri. Blant dem er Solidaridad, en internasjonal organisasjon med utgangspunkt i Nederland.

Ying (Martin) Ma, direktør for Solidaridad i Kina, sier at det kinesiske markedet har stor potensiell påvirkningskraft gjennom å være verdens største importør av mange typer råvarer. I tillegg kommer påvirkningsmulighetene som ligger i at kinesiske selskaper i stigende grad investerer utenlands.

Soyabønner er bare ett eksempel på en råvare der Kina er en dominerende kjøper. Kina har også stor innflytelse over verdikjedene av andre

■ ARBEIDSLIV

Roboter truer jobber

Roboter kan true to av tre jobber i utviklingsland, advarer FN-organisasjonen UNCTAD i et notat. Automatisering kan undergrave fordelene ved å produsere i land med lave lønninger. Utviklingsland rådes til å satse på digitalisering og regional eksport for å motvirke tendensen.

■ URTER

3780

planter med medisinske egenskaper er identifisert i Vietnam, ifølge en ny FN-rapport. I Vietnam utgjør markedet for urtemedisin og kosttilskudd fra urter en verdi på 850 millioner kroner og markedet vokser med 30 prosent i året.

Kina consumerer 60 prosent av verdens forbruk av soya, og nå vil kinesiske importører ta større ansvar for at den massive importen ikke fører til avskoging i Brasil og andre produsentland. Soya brukes i matlaging og dyrefôr. Bilde fra kjøkkenet på restauranten Zhenxiangfudi i sentrum av Beijing.

Foto: Damir Sagolj / Reuters / NTB scanpix

Sier nei til miljøfiendtlig mat

Det er en økende miljøbevissthet i Kina, sier seniorforsker Solveig Glomsrød ved CICERO Senter for klimaforskning. Matskandaler og sterk luftforurensing i byene har bidratt til det.

ETTERSPØRSELEN ETTER GARANTERT ren mat øker, og økologisk mat er en begynnende trend. Den sterke luftforurensningen er møtt med tiltak for renere luft. Siden dette fører til mindre bruk av kull i kraftproduksjonen, har dette også en positiv effekt på Kinas utslipp av klimagasser, påpeker Glomsrød.

– Hos myndighetene er det bekymring over høyt forbruk av kunstgjødsel i landbruket, sier økonomen.

Kunstgjødsel gir både utslipp av klimagasser og kan forurense vann.

Kina har verdens største utslipp av klimagasser, men veksten har stoppet opp – i hvert fall på kort sikt. Ifølge Det internasjonale energibyrået (IEA), ser det ut til at Kinas forbruk av kull nådde enn topp i 2013. Deretter har forbruket falt.

Kinesiske selskaper har hittil i mindre grad enn vestlige selskaper markert seg med miljøengasjement internasjonalt. Under klimatoppmøtet i Paris i fjor, gikk imidlertid styrelederen for det statlige COFC, et av verdens største selskaper innen global handel mat, ut med forpliktende uttalelser om at selskapet ikke ville kjøpe fra områder med avskoging. Det kinesiske gigantselskapet lovet også å støtte bønder verden over som vil produsere på en mat på en bærekraftig måte. ■

råvarer som palmeolje, kobber eller jernmalm. Globalt er europeiske selskaper i dag flinkest i klassen:

– Akkurat nå er EU foran USA og USA er foran Kina når det gjelder forpliktelser om å opptre miljømessig bærekraftig. Vi prøver å dytte Kina opp til EUs nivå. Da vil vi ha én stemme internasjonalt, som sier at vi vil ha bærekraftig produserte råvarer, sier Ma.

Solidaridad har aktivitet i en rekke land. Norge støtter deler av organisasjonens virksomhet økonomisk gjennom den norske klima- og skogsatsingen.

Skeptisk til brasilianske partnere

Nylig kom tall som viste at avskoging i Brasil har økt betydelig i 2016. Anne Leifsdatter Grønlund er seniorrådgiver i Regnskogfondet. Hun sier at det er svært bra om kinesiske selskaper

som store kjøpere av soya fra Brasil vil arbeide for en mer bærekraftig produksjon. Samtidig er hun skeptisk til om soyaprodusentene i Brasil virkelig ønsker å ta de nødvendige grepene som kreves for å stoppe avskoging.

– Bransjeorganisasjonene for soyaprodusentene i Brasil har markert at de ikke er interessert i et forbud mot all avskoging, sier Grønlund.

For ti år siden ble det inngått et såkalt soyamotorium der brasilianske produsenter av soya forpliktet seg til å ikke bidra til avskoging i Amazonas. Moratoriet står fortsatt ved lag, men store områder med skog på savannen (cerradoen) lenger sør i Brasil er ikke omfattet. Det er heller ikke de delende av Amazonas som ikke ligger i Brasil.

– Det man ser er at soyaproduksjonen har flyttet seg til cerradoen. Der avskoges det i rykende fart. Det samme skjer i andre deler av Sør-

Amerika, sier Grønlund.

Hun mener at globale næringslivsaktører kan spille en viktig rolle. De bør imidlertid kreve mer enn bare miljøsertifisering av produktene de kjøper – leverandørene de handler hos bør garantere at all deres produksjon er avskogingsfri.

Styrket effekt av miljøkrav

Ying Ma i Solidaridad mener at effekten av at europeiske selskaper

« Vi regner med å øke årlige innkjøp til sju millioner tonn. »

Lin Tan, direktør i Hopefull Group, som alene vil importere sju ganger så mye som Norges totale soya-import fra Brasil.

Foto: Asle Olav Rønning

stiller miljøkrav kan bli styrket om kinesiske selskaper stiller lignende krav. Solidaridad arbeider for at det også skal legges vekt på bærekraft i handelen med soya mellom Kina og andre produsentland som Argentina, Uruguay og Paraguay, og håper at det skal være mulig å utvikle en felles forståelse av at soya skal være avskogingsfri.

På tross av at den kinesiske økonomien vokser mindre raskt enn tidligere, tror Ma at Kinas etterspørsel etter jordbruksbaserte råvarer bare vil øke. Dermed øker også potensialet for å påvirke globale verdikjeder i positiv retning.

– Kina er et stort land. Men vi har ikke nok dyrkbar jord. Og vi mangler tilgang på vann. Kinas hjemlige landbruksproduksjon har allerede nådd toppen. Det vi trenger ekstra kan vi bare kjøpe på det globale markedet, sier han. ■

Verdensbanken fyller opp pengebingen

Verdensbanken er en av verdens største bidragsytere til utvikling i fattige land. I neste uke blir bankens pengebinge enda større. **Av Asle Olav Rønning**

Da vedtar giverlandene på et møte i byen Yogyakarta i Indonesia hvor mye Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) får å rutte med de neste tre årene. IDA er den delen av Verdensbanken som har til oppgave å gi gunstige lån og gavebistand til de 77 fattigste landene i verden. Halvparten går til Afrika sør for Sahara.

Verdensbanken er en av de aller største – om ikke den største bidragsyteren – til global utvikling. I siste rapporteringsår (2015/2016) ga Verdensbanken tilsagn om utbetalinger på 16,2 milliarder dollar (137,7 milliarder kroner) gjennom IDA.

Verdensbanken har ambisiøse mål: Å bidra til at ekstrem fattigdom skal være borte innen 2030, og dessuten at økonomisk vekst skal komme de fattigste 40 prosent i hvert land til gode. I tillegg skal banken også bidra til å

realisere de andre 16 bærekraftsmålene. Helse, klimatiltak og likestilling har i stadig sterkere grad kommet på Verdensbankens dagsorden.

Får rekordstor pengebinge

Det ligger an til at IDA nå får den mest velfylte pengebingen noen gang, med en økning fra 52 milliarder dollar i treårsperioden som nå avsluttes (442 milliarder kroner etter dagens kronkurs), til kanskje 75 milliarder dollar (637 milliarder kroner) i perioden 2017-2019.

Økningen vil tilsvare mer enn halvannet norsk bistandsbudsjett i året, men det endelige beløpet er ennå ikke klart.

Forhandlingene om denne påfylingsrunden, som er omtalt som «IDA 18», har pågått siden mars i år.

– Det meste er nå på plass. Det spennende er hvor mye giverlandene

vil legge i potten, sier avdelingsdirektør Bjørn Brede Hansen i Utenriksdepartementet.

Han er Norges forhandlingsleder til møtet i Indonesia.

Skal låne inn penger

Det som er sikkert er at det vil komme en kraftig økning med denne runden, uavhengig av hvilket beløp Norge og de mer enn 50 andre giverlandene til slutt ender opp på. IDA skal nå for første gang låne inn penger på globale kapitalmarkeder, og det er denne opplåningen som skal gjøre IDA i stand til å øke utlånene kraftig.

Sagt på en annen måte kan giverlandenes penger brukes til å hente inn mer penger og dermed brukes

mer effektivt enn før.

Gunnar Eskeland er professor i økonomi ved Norges Handelshøyskole (NHH) og har tidligere arbeidet i Verdensbanken. Han mener opplåning er en fornuftig strategi for å hente mer kapital til IDA. Etter finanskrisa i 2007 holder giverlandene tettere på pengene enn før.

– Jeg vil tro at når man nå gjør dette, er det fordi det er vanskelig å få mer penger fra eierne, sier Eskeland.

IDA har nå fått en kredittvurdering av ypperste kvalitet, og opplåning med egne utlån som sikkerhet skal starte fra neste år.

– Kjemper for å beholde sin rolle

Takket være et lavt rentenivå globalt på grunn av finanskrisa og etterdønningene etter den, er det nå ganske billig for IDA å låne penger. Det lave rentenivået representerer en mulighet, påpeker Eskeland.

Økonomiprofessoren viser til at Verdensbanken i stigende grad må konkurrere med andre finansieringskilder. I Asia er kinesisk-ledede Den

«Det meste er nå på plass. Det spennende er hvor mye giverlandene vil legge i potten.

Bjørn Brede Hansen, Norges forhandlingsleder

Verdensbankens hovedkontor ligger i Washington DC i USA. Nå øker banken sitt utlån til de 77 fattigste landene, takket være opplåning på globale kapitalmarkeder.

Foto: Franz Mahr / Verdensbanken

Verdensbanken

■ Verdensbanken er egentlig to banker i én: Den internasjonale bank for gjenoppbygging og utvikling (IBRD) og Det internasjonale utviklingsfondet (IDA).

■ IBRD ble etablert i 1944, IDA i 1960.

■ IBRD ble opprettet for å bidra til gjenoppbygging etter andre verdenskrig, mens IDA ble opprettet med utviklingsformål for øye. I dag brukes begge bankene til å fremme utvikling.

■ IDA gir lån til de 77 fattigste landene i verden, i hovedsak lavinntektsland. IBRD gir lån til mellominntektsland og kredittverdige lavinntektsland.

■ Verdensbanken støtter et svært bredt spekter av utviklingsoppgaver, fra landbruk og klima, til likestilling, jobbskaping og infrastruktur.

■ Verdensbankgruppen omfatter også Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC), Det multilaterale garantiinstituttet (MIGA) og Det internasjonale senteret for løsning av investeringstvist (ICSID).

■ Hovedkontoret for Verdensbankgruppen er i Washington DC, USA.

Det internasjonale utviklingsfondet (IDA)

■ Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) gir lån med lav rente, lang avbetalingstid og flere år med avdragsfrihet. Det gis også gavebistand.

■ Største låntagere i IDA i 2015/16 var Etiopia, Vietnam, Bangladesh, Pakistan og Nigeria.

■ Norges bidrag til Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) har de siste tre årene vært i gjennomsnitt 916 millioner kroner. Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for neste år å sette av det samme beløpet.

■ Norges bidrag utgjør 1,5 prosent av den såkalte kjernestøtten til IDA. I tillegg bidrar Norge til målrettede satsinger gjennom særskilte fond.

■ Totalt bidro Norge med 2,5 milliarder kroner til Verdensbankgruppens virksomhet i 2015.

asiatiske infrastrukturbanken (AIIB) et eksempel på det. AIIB startet sin virksomhet i januar i år.

Det er også viktig for Verdensbanken å vise at den bryr seg om de store utfordringene som preger verdenssamfunnet, som flyktninger og styrking av sårbare stater.

– Disse multinasjonale institusjonene kjemper for å beholde sin rolle, sier Eskeland.

Bør bli mindre forsiktig

Neste ukes møte i Indonesia vil ikke bare fortelle hvor mye penger IDA kan bruke i den kommende treårsperioden, men også hvordan pengene skal brukes. Det ligger an til at IDA 18 vil gi en dobling i støtten til sårbare stater, og det skal brukes mer penger på næringsutvikling og jobbskaping i de fattigste landene. Det skal også brukes mer ressurser på flyktninger.

Disse satsingene passer som hånd i hanske med norske prioriteringer i bistandspolitikken.

Paddy Carter i den britiske uavhengige tenketanken Overseas

Development Institute (ODI) sier at de økte ressursene som IDA nå får, vil komme også de aller fattigste landene til gode, og at det er positivt.

I en fersk ODI-rapport tas det imidlertid til orde for at Verdensbanken må bli dristigere om den skal ha mulighet til å nå de ambisiøse målene den har satt seg. Det gjelder ikke minst i sårbare stater.

– Verdensbanken er ganske konservativ i sin tilnærming, sier Carter.

Han peker på at Verdensbanken har som uttalt mål å utrydde ekstrem fattigdom innen 2030, og at dette skal omfatte alle. Også folk som bor i sårbare stater, der staten er svak og bistand er vanskelig og risikofyllt.

– Om vi ikke skal la noen bli etterlatt i ekstrem fattigdom, må vi finne en måte å nå alle som bor i disse landene. Det vil være fornuftig å ta mer risiko. Dette kan bety å bruke mer penger for å få resultater i mer krevende omgivelser, sier han.

Det innebærer også at Verdensbanken bør bruke mer penger på å bygge opp ekspertise i det enkelte land, mener Carter. ■

Norden vil ha banken med i arbeidet mot kapitalflukt

NORGE HAR, SAMMEN med de andre nordiske landene, arbeidet for at Verdensbanken skal gjøre mer for å motvirke kapitalflukt fra utviklingsland.

Banken kan spille en viktig rolle mot kapitalflukt gjennom ekspertise og rådgivning om oppbygging av skattesystemer, tetting av smutthull i lovverket og innsamling av data.

Verdensbanken har to viktige møter i året: Ett om våren og ett om høsten. Ulovlig kapitalflukt fra utviklingsland var et viktig tema på Verdensbankens vårmøte, som foregikk rett etter Panama Papers-avsløringene.

Kritikere peker imidlertid på at det under det kombinerte årsmøtet

til Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF) i oktober, var så godt som tyst om nye tiltak for å stoppe kapitalflukt.

Avdelingsdirektør Bjørn Brede Hansen i Utenriksdepartementet peker imidlertid på at ulovlig kapitalflukt var nevnt i slutterklæringen fra Washington-møtet.

– Vi håper, tror og arbeider for at dette skal komme på disse møtenes dagsorden igjen, sier Hansen.

En handlingsplan mot ulovlig kapitalflukt i regi av Verdensbanken er lovet, men er foreløpig ikke realisert. Hansen sier at Norge og de andre nordiske landene presser på for at denne handlingsplanen skal komme på plass. ■

– Alle bør få en grunnlønn

– Hvis du godtar at alle er født med rett til et anstendig liv, er ikke tanken om en grunnlønn til alle langt unna, sier økonomiprofessor Kalle Moene.

Av Anne Håskoll-Haugen

Hva om alle fikk en lønn av staten – uten å jobbe, enten du var rik eller fattig, bare ganske enkelt fordi du var borger i landet? Med pengene kan du gjøre som du lyster – kjøpe mat til barna dine, bygge på huset eller lære å spille gitar.

Det høres kanskje vilt ut, men ikke i ørene til økonomiprofessor Kalle Moene. Han tror borgerlønn er løsningen hvis vi skal klare å sikre alle et anstendig liv. Og ikke nødvendigvis bare i fattige land – ideen er like god i Norge som i India. Selve ideen er basert på at vi alle har rett på landets ressurser og den økonomiske fortjenesten som skapes av å utnytte dem. Moene er leder på forskningsenteret ESOP på økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo og er spesialist på sammenhenger mellom velferdsordninger og økonomisk vekst.

– Et sikkerhetsnett

– Men, Moene, hva er egentlig borgerlønn?

– Borgerlønn er en garantert minsteinntekt som staten gir alle sine borgere. Det er et sikkerhetsnett – under denne minstestandarden skal ingen falle. Men det viktigste er at absolutt alle skal ha rett på lønnen – helt uavhengig av om

du er fattig eller rik, enslig, gift, syk eller frisk. Å gi til alle sikrer oppslutning om ordningen, det ansvarliggjør politikere og vi unngår et byråkrati som skal identifisere hvem som har rett til å få hva.

– Det høres vidunderlig ut å få lønn for ingenting, men hvorfor er det en god idé?

– Forskjellen mellom fattig og rik har økt, både innad i land og mellom land. Det er grundig dokumentert, både gjennom den kjente forskningen til Piketty, men også mange flere. Forskjellene er ille i seg selv, men kan også føre til konflikter og migrasjon. Det er i den store majoritetens interesse at rikdommene er jevnere fordelt. Hvis du godtar ideen om at alle er født med retten til å leve et anstendig liv, er ikke tanken om en grunnlønn til alle langt unna. Grunnlønn er bare en måte å sikre folk denne retten. Et annet element er at arbeidslivet er i endring. Jobber forsvinner fordi maskinene tar over – etter hvert vil de kanskje til og med designe seg selv. Derfor kan fremtiden bli et sted hvor et land har sterk vekst – men færre jobber. Da må vi finne nye måter å fordele landets inntekt på – en grunnlønn til alle er en mulig løsning.

– Det er fattigdom som er et hinder for vekst, ikke omfordeling, sier professor Kalle Moene ved Universitetet i Oslo. Han er en av Norges fremste eksperter på sammenhengen mellom velferd og økonomisk vekst. Foto: Anne Håskoll-Haugen

Andel av rikdommen

– Så hvordan skal det hele organiseres i praksis?

– I økonomien kalles konseptet universal basic income. Teorien tar utgangspunkt i at alle borgere skal få en fast sum i året hvor størrelsen bestemmes av myndighetene. Men sammen med min indisk-amerikanske kollega Debraj Ray, har jeg utarbeidet en vri; lønnen skal heller regnes som en viss andel av landets inntekter. Vi kaller det universal basic share. Det er mer fornuftig, fordi en fast sum vil alltid stå i fare for å bli spist opp av inflasjon – og hvis landets inntekter vokser, må lønnen stadig reforhandles. Og motsatt; hvis inntektene synker, kan en fast sum bli en byrde for staten. Regnet som en andel vil lønnen i stedet vokse eller synke i takt med landets inntekter. I tillegg skaper det en bedre dynamikk – nå får alle en egeninteresse i å bidra til

høyere inntekter til staten. At robotene tar over, blir heller ikke like truende – alle får nå en gevinst av overskuddet en effektivisering av arbeidslivet gir.

– Så da blir spørsmålet, hvor stor andel av kaka skal jeg få?

– Det må hvert land tilpasse. Men ta India; 10 prosent av BNI vil få hele befolkningen opp på akkurat fattigdomsgrensen i landet. I Norge ville 10 prosent gitt hver nordmann litt over 80 000 kroner i året, altså langt fra fattigdomsgrensen her som regnes på litt under 210 000 kroner årlig.

– Ikke råd til å la være

– Blir det ikke fryktelig dyrt for de fattigste landene?

– Mange mener omfordeling er fint hvis du har råd, men det er omvendt; fattige land har ikke råd til å la være. Det er et økonomisk tap å gi barn en oppvekst som ikke gir fulle intellektuelle muligheter og arbeidsevne i fremtiden. Da sløses folks evner og talent. Fattigdom er et hinder for vekst, ikke omfordeling. Norge var ikke rike da vi utviklet systemer for omfordeling. Mange mente det meste vi kunne skattlegge av inntekter var fem til ti prosent. Nå skattlegges halvparten, likevel skaper vi vekst.

«Mange mener omfordeling er fint hvis du har råd, men det er omvendt; fattige land har ikke råd til å la være.»

– Men hva om vi blir late og jobber mindre, det ødelegger for veksten, så blir alle fattigere?

– Tvert imot, gode levekår gir økt innsatsevne og produktiviteten øker. Det tjener også kapitalerne på, slik fungerer kapitalistisk markedsøkonomi. Ta kvinners deltagelse i arbeidslivet som eksempel – det har ført til stor vekst i Norge.

– Mange land har ikke oversikt over befolkningen, og mange har dårlige systemer for å kreve inn skatt. Hvordan er det da mulig å innføre borgerlønn?

– Hvis en stat forplikter seg til å betale borgerlønn, vil politikerne få en egeninteresse i å etablere systemer som virker. I India betaler bare én prosent av befolkningen skatt, slik kan det ikke fortsette hvis staten skal utbetale 10 prosent av inntekten til folket. Vi foreslår ikke en oppskrift for alle land – hvordan dette kan gjøres i praksis, vet de best selv. Mange har allerede systemer de kan bygge videre på.

Stor interesse

– Er det noen land som har prøvd ut dette, eller er det bare en smart skriveordløsning fra en virkelighetsfjern økonom?

– I Norge får vi igjen – trygder, veier, skoler, barnehage, sykehus. En grunnlønn tar bare denne tanken et hakk videre. Å gi folk en andel av landets inntekt, er det ingen som har forsøkt. Men noe er på gang; Finland har etablert en prøvekommune for å teste ut ideen om grunnlønn, og i Kenya har myndighetene lignende prosjekter. Blant forskere er det stor interesse. Økonomisk institutt jobber med den kjente økonomen Jeffrey Sachs. Han leder et forskernettverk som jobber med FN's bærekraftsmål. Så må ideene spres av politiske entreprenører, som må overbevise folk med innflytelse. Det tar tid.

– Sosialistisk Venstreparti og Den svenske Kyrkan tar til orde for trygdeordninger til alle. Er din idé om grunnlønn bedre?

– Det er en avveining. Trygdeordninger har svakheten at de lett kan manipuleres. For eksempel ved at myndighetene ikke klarer å levere helsetjenestene de har lovet. En lønn er lettere å distribuere, men mer utsatt for misbruk i hjemmet, for eksempel ved at mannen bruker dem på noe som ikke gagnar familien. I mange land kan det være lurt å begynne med trygdeordninger, så bygge ut til garantert minsteinntekt etter hvert. ■

Sett fra sør av Kizito Makoye

Mine småkriminelle landsmenn i Sør-Afrika

DA MIN KOLLEGA i The International Centre for Journalists inviterte meg til et toukers journalistkurs i Cape Town sist måned, var jeg mer enn villig til å delta. Besøket i Sør-Afrika var en god anledning til å tillegge meg ferdigheter som kan hjelpe meg i jobben med nyhetssaker.

Jeg har vært i Sør-Afrika et par ganger tidligere, hovedsakelig i Johannesburg og Pretoria, men ikke til Cape Town. Turen var også en sjelden mulighet til å oppleve byens kulturelle mangfold og se flere turistattraksjoner.

Cape Town – havnebyen ved Sør-Afrikas sørvestlige kyst, på en halvøy under det imponerende fjellet Table Mountain – er uten tvil en vakker by. Saktegående taubaner klatrer oppover mot fjellets flate topp, hvor det er fantastisk utsikt over byen, den travle havnen og båter som er på vei til Robben Island, det beryktede fengselet hvor Nelson Mandela en gang var fange, men som nå er et populært museum.

Til tross for byens overveldende skjønnhet, er den en magnet for kriminelle fra hele Afrika. Det som overrasket meg, var at også tanzanianere har involvert seg i kriminelle aktiviteter i byen.

Jeg bodde i sentrum av Cape Town nær den sentrale politistasjonen, men følte meg likevel ikke spesielt trygg. I motsetning til i New York City, hvor man ser politimenn overalt, så jeg ikke en eneste én da jeg var i Cape Town. Jeg lurer fortsatt på hvorfor.

MENS JEG ventet på at drosjen fra Uber skulle komme for å bringe meg til kursstedet i det velstående området Claremont, hørte jeg at noen mumlet noe på swahili. «Angalia Chakula», hørte jeg.

Rent bokstavelig betyr det å lete etter mat. Men jeg forsto raskt at noe galt var i ferd med å skje, siden «Angalia Chakula» også er et slanguttrykk som brukes av ranere.

Jeg var ganske spent på hvem denne personen som snakket swahili, var. Men da jeg snudde meg, så jeg at en ung mann, kledd i en fillete jeans og med kroppen full av tatoveringer, prøvde å stjele min bærbare PC. Jeg ropte: «Mwizi»

«Plutselig hørte jeg noe på swahili.»

(«tyv»)! Og da forsvant han.

Da taxien fra Uber endelig kom, skyndte jeg meg inn i baksetet for å unngå flere ubehagelige episoder. Jeg fortalte taxisjåføren om hendelsen, og han ba meg om å være forsiktig fordi utlendinger er mål for tyver.

Ganske raskt skjønnte jeg at sjåføren, som het Dickson, også kommer fra Tanzania. Vi begynte derfor å snakke på swahili. Han fortalte meg at det er mange tanzanianere i Cape Town, og at det stemmer at noen av dem er kriminelle.

Da jeg vandret rundt i Cape Town i dagene etterpå, kunne jeg ikke unngå å legge merke til at det snakkes mye swahili i denne byen. I sentrum av Cape Town er tanzanianere et vanlig syn. Noen av dem tigger, andre jobber med matlevering, som frisører eller gateselgere, og veldig mange, også kvinner, har dessverre havnet i den kriminelle underverdenen som dopselgere og prostituerte.

Jeg pratet med noen få tanzanianske tiggere i Cape Town, og de fortalte meg de var fra Dar es Salaam og hadde levd et forferdelig liv i mange år fordi de ikke har «papi-rer», og derfor ikke kan reise hjem.

JEG HADDE OGSÅ en samtale med Eliud Mwaimu, en av lederne i den tanzanianske foreningen i Cape Town, og han fortalte at et stort antall tanzanianere i byen er uten jobb, de er narkotikaavhengige og desperate etter å reise hjem. Ifølge Mwaimu har bare en fjerdedel av tanzanianerne i Sør-Afrika lovlig arbeid.

Det har vært en økende bølge av tanzanianere som har flyttet til Sør-Afrika det siste tiåret i håp om en bedre jobb. De siste årene har mange unge kvinner og menn benyttet seg av visumfritaket til å komme seg inn og deretter starte med illegalt arbeid for å tjene penger. For mange har det betydd å bli involvert i narkotikasalg.

I juli 2013 ble for eksempel tanzanianerne Agnes Masogange og Melissa Edward arrestert på den internasjonale flyplassen bærende på seks bager med narkotika. Beslaget tilsvarte en verdi på rundt 26 millioner kroner.

Mine landsmenns bidrag til Sør-Afrikas økonomi frustrerer meg. Mitt råd til de kriminelle blant mine landsmenn er at de må sjekke landets lover og reise hjem i stedet for å ødelegge inntrykket av vårt velsignede Tanzania i utlandet. ■

Meninger

Trumps trussel mot WalMa

Globaliseringskritikerne var tidligere mest bekymret for fattige i utviklingsland. Nå er de opptatt av middelklassen i rike land.

I 2004 utga jeg en bok der jeg forsvarte globaliseringen. Den gangen fokuserte kritikerne, hovedsakelig en blanding av vestlig venstreside, jordbruksinteresser og allierte i mange utviklingsland, på at globaliseringen skapte problemer og hemmet utvikling i fattige land. Globaliseringen var en del av nyimperialismen og «utbyttinga».

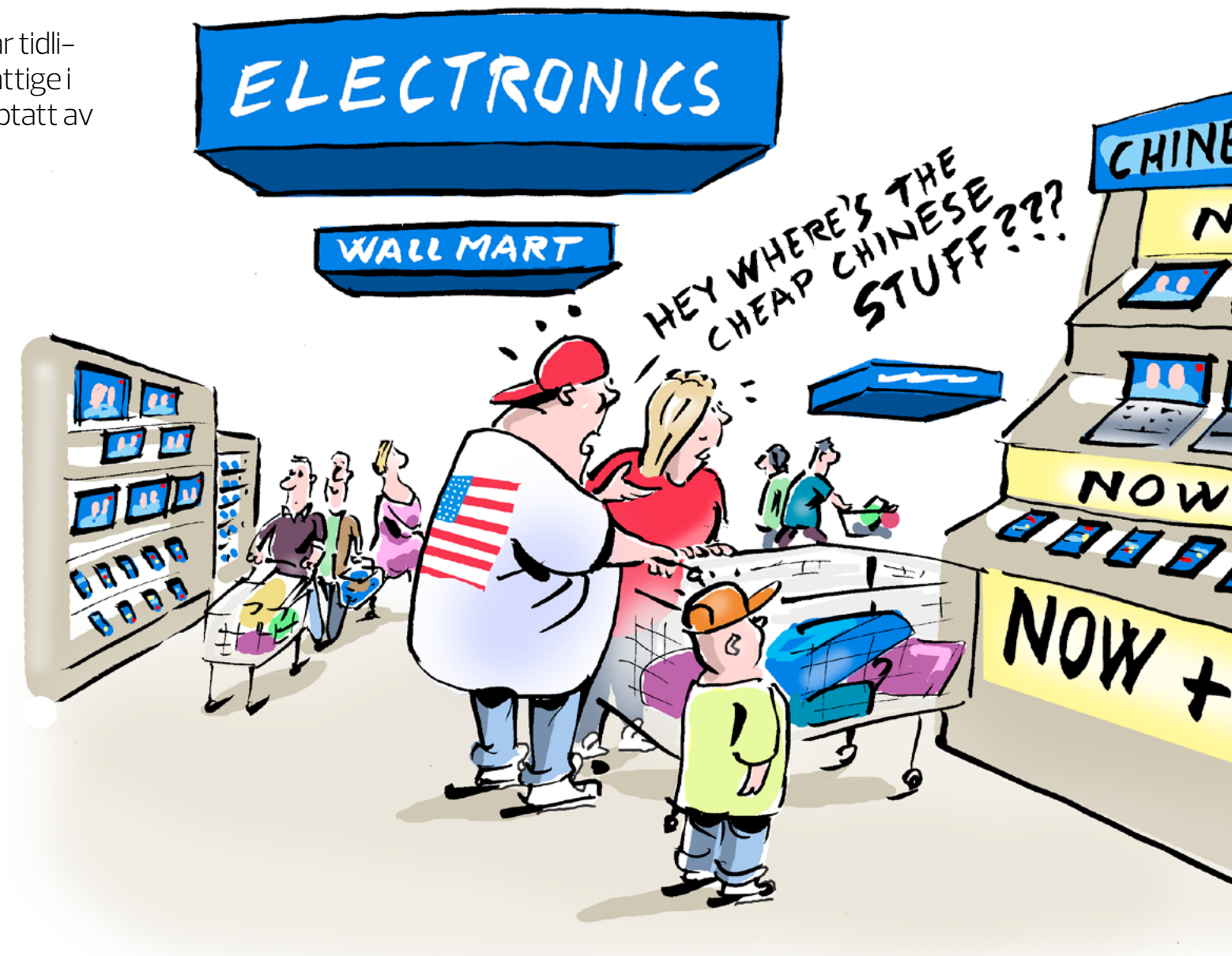
Men noe var i ferd med å skje. Fattigdomsraten var på rask vei ned, og det samme med den globale ulikheten. Kina og andre tidligere fattige eller middels rike land hadde åpenbart glede av en nærmere integrasjon i verdensøkonomien. Ikke minst ble den gamle «imperialisme»-forestillingen underminert av at en stadig økende del av verdenshandelen foregikk mellom fattige land, ikke bare mellom rike og fattige.

De neste tolv årene har vært preget av god økonomisk fremgang i mange fattige regioner i verden, også i Afrika, som lenge slet med å få farten opp. Samtidig har det vært stagnasjon i mesteparten av Vesten, der mange land bare så vidt har tatt igjen tapet etter finanskrisen.

Ja i India, nei i Norge

I dag er fokus derfor et helt annet sted. Economist offentliggjorde forleden en fersk YouGov-undersøkelse der synet på globalisering var langt mer positivt i land som India, Vietnam og Thailand enn i vestlige land som USA, Frankrike, Storbritannia – og Norge.

Fokus er flyttet fra «utbytting» til de problemer som oppstår når deler av industrien i rike land sliter i konkurransen med fattigere land. Motstanderne i Vesten er de samme, men nå sterkere supplert av høyrepopulister. Donald Trumps proteksjonisme slo godt an i det amerikanske rustbeltet. Nasjonal Front, som alltid

har vært proteksjonister, øker sin oppslutning i den franske arbeiderklassen. Mange velgere i Labours av-industrialiserte kjerneområde stemte for Brexit, og Brexit-tilhengerne er generelt skeptiske til globaliseringen.

Friere handel har vinnere og tapere, flest av de første. Som forbrukere er gevinstene entydige – internasjonal konkurranse gir større utvalg og lavere priser. Som produsenter er bildet mer sammensatt. Mange har glede av tilgang til større markeder og lavere kostnader til innsatsfaktorer. Men noen utkonkurreres.

Samlet sett; en fordel

Nyere amerikansk forskning av David Autor og hans kolleger tyder på at det tar lengre tid å omstille seg for taperne – både individer og områder som rammes særlig hardt, enn tidligere antatt. Men også de sier at handelen med Kina samlet sett har vært til fordel for USA, og at det verste sjokket fra kinesisk konkurranse nå er over.

Selv om friere handel fremdeles er til fordel for en nasjon samlet, og for de aller fleste individer, kan den politiske kalkylen være en annen. Vi ser de konsentrerte tapene bedre enn

de langt større, men mer spredde og diffuse fordelene. Demagoger kan utnytte dette. Blant republikanske velgere har skepsisen til frihandel og globalisering økt betydelig det siste året, selv om amerikansk økonomi nå går bedre og industrisyssetningen faktisk har økt i flere år. Det er Donald Trumps «fortjeneste».

Han truer med å legge en toll på 45 prosent på alle kinesiske varer – samtidig som mange av hans velgere er gode kunder hos WalMart, som alene står for omkring en tidel av amerikansk import fra Kina.

Månedens
spaltist

Elisabeth Rasmusson

Line Hegna

Jan Arild Snoen

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

■ DEBATT

Resultatrapportering: Ingen kunst å bekrefte egen fortreffelighet

Under press fra de store giverne har bistandsorganisasjonene de siste årene utviklet bedre systemer for å dokumentere resultater. Men er kvaliteten god nok, spør Pål Dale fra stiftelsen Voxtra.

■ DEBATT

Enda en varslet humanitær krise blir neglisjert

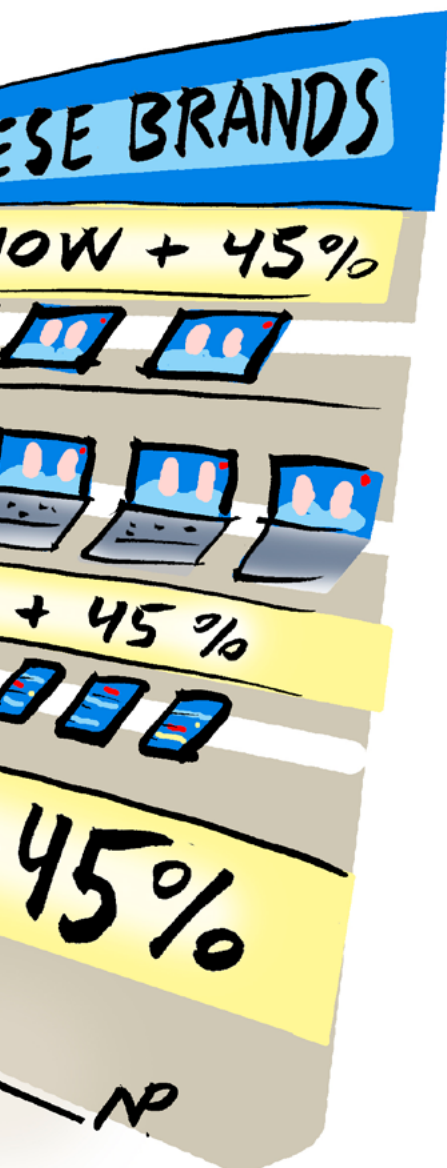
Situasjonen i Burundi og DR Kongo er alvorlig. Den internasjonale samfunnet må handle nå for å forhindre en ny humanitær katastrofe, skriver Patrik Ekløf og Torill Sæterøy fra Flyktninghjelpen.

■ DEBATT

En revolusjon i tenkning om bistand?

Kjell Roland fra Norfund vil ha debatt om bistandstenknin-gen og er kritisk til FNs rolle. Undps Trygve Ølfarnes svarer at vi lever i en kompleks virkelighet der investeringer må gå hånd i hånd med andre samfunnsdimensjoner.

rets kunder

en større del av sin inntekt på varer som produseres i verdensmarkedet, mens de rikere bruker en større andel av sin inntekt på tjenester som produseres lokalt.

Når noen taper på friere handel, kan man forsøke å kompensere dem. USA har en egen omstillingsstøtte, som omfatter omskolering og forlenget arbeidsledighetstrygd. Men innvingingen er åpenbar: Hvorfor skal en i Michigan som blir utkonkurrert av en kinesisk bedrift få særbehandling fremfor en som blir utkonkurrert av noen i Texas? Svaret er at dette ikke har noe med rettferdighet å gjøre. Det er et rent politisk motivert tiltak for å beskytte de store gevinstene for «folk flest» ved friere handel.

Et godt utbygd sosialt sikkerhetsnett reduserer omstillingsproblemene og dermed presset for beskyttelse. Men økonomisk nasjonalisme er på ingen måte begrenset til land med noe svakere offentlig sikkerhetsnett, som USA. Vi ser den også i land som Frankrike, Østerrike og Nederland.

Trumps trussel

Den store trusselen nå er ikke at industri i rike land utsettes for konkurranse, men at Donald Trump kan sette i gang en handelskrig. Presidenten har vide fullmakter på dette området. Proteksjonisme og troen på at internasjonal handel er et nullsumspill er en av Trumps ganske få dype og vedvarende overbevisninger.

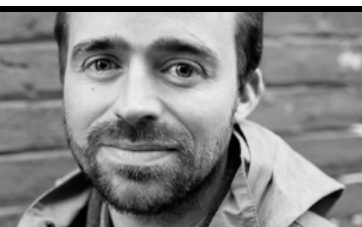
De nye handelsavtalene TPP og TTIP kan trolig legges i en skuff. Trump truer med å si opp NAFTA, men det ender trolig med reforhandling og mindre endringer. Dette kan verden leve med. Men dersom han gjør alvor av løftene om høy straffetoll på varer fra Kina, Mexico og andre land, vil USA bli møtt med motiltak, og vi kan havne i en spiral med tiltagende proteksjonisme.

Trøsten får være at dette i så fall vil bli såpass ubehagelig for den jevne amerikaner at vi kan håpe på reverse-ring ganske raskt. ■

Taper på dyrere varer

Ny forskning fra Pablo D. Fajgelbaum og Amit K. Khandelwal viser at de fattigere ville tape langt mer enn de rike dersom handelen stoppet opp. Hovedgrunnen er at de fattige bruker

« Trusselen nå er ikke at industri i rike land utsettes for konkurranse, men at Donald Trump setter i gang en handelskrig.»

I denne spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. I denne utgaven er det Jan Arild Snoen, USA-kjenner og journalist i nettavisen Minerva.

Foto: Espen Røst

Morten Jerven

Kommentar Eva Bratholm

Falske nyheter er ikke nytt

«**P**AVEN STØTTER Donald Trump». Dette var en av de mest delte nyhetene i sosiale medier i høst. Nyheten «Politimannen som lekket Hillary Clintons e-poster er funnet drept» fikk også millioner av klikk.

Begge to var falske. Høstens amerikanske valgkamp var et gjenombrudd for det falske nyhetsbildet, for oppdiktete saker, fakta-feil og konspirasjonsteorier. Bevisst plassert for å forvirre og undergrave. Intet av dette er nytt, men det nye er at så mange ikke bryr seg. Sant eller ikke, så lenge det passer inn i «ekko-kammeret», der alle mener det samme, er det ok.

«Det postfaktuelle samfunn», kaller den amerikanske statsviteren Francis Fukuyama dette. Han er svært bekymret over at den opplyste, faktabaserte samfunnsamtalen er i ferd med å gå opp i limingen. Usanne og halvsanne historier blir kastet inn i nyhetsstrømmen og tas for god fisk. BISTANDSFELTET HAR vært utsatt for postfaktualiteten lenge. Historier som «ingen vet hvor bistandspengene blir av», eller «det meste er bortkastet» og «pengene går rett i lomma på korrupte diktatorer» verserer med ujevne mellomrom i ymse media. Selv om bistand trolig er den mest gjennomrapporterte, kontrollerte og evaluerte delen av norsk forvaltning, er det noen som «vet» at alt går galt. Det var dette tidligere utviklingsminister Erik Solheim kalte «det siste ryktet på danskebåten».

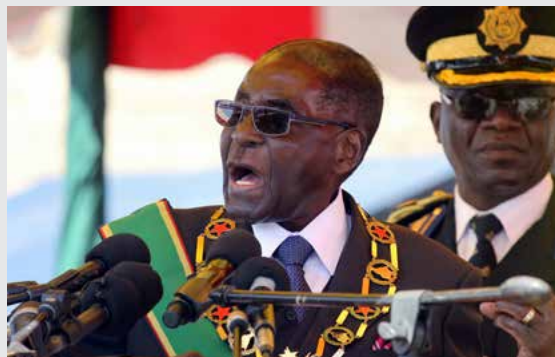
En gjenganger i oppdiktete nyheter om bistand er at store beløp norske penger går direkte til president Robert Mugabe i Zimbabwe. Gang på

gang har jeg svart på henvendelser om hvorfor Norge sender millioner av kroner rett i hans lommer. Jeg svarer det samme hver gang: «Stat til stat-bistand til Zimbabwe opphørte i 2001.» I dag støtter Norge FNs innsats i landet og noen norske og internasjonale organisasjoners arbeid med menneskerettigheter, hiv/aids og beskyttelse av barn og kvinner. Røde Kors, Redd Barna og Norsk Folkehjelp er blant dem som får støtte.

EN ANNEN variant er den bevisste misforståelsen. Som da Utenriksdepartementets varslingsstjeneste for bistandssaker hadde undersøkt 309 innmeldte saker og funnet misligheter i 150. I sentrale medier ble det presentert som at man fant feil i halvparten av alle bistandssaker. Slik ble det også oppfattet. Saken spredte seg til flere lokalaviser og avfødte lederartikler om det skandaløse ved at økonomisk mislighold ble funnet i halvparten av all bistand. Det blir som å sende inn 60 blodprøver med mistanke om hiv, få tilbake 30 positive og derav slutte at halve befolkningen er smittet.

Naturligvis er det lettere å spre rykter og usannheter om et felt bare noen få kan se og kontrollere med egne øyne. Sykehus, veier og skoler her hjemme kan jo alle ved selvsyn sjekke tilstanden på. Vi som jobber med bistand er derfor utrettelige i å fortelle, også at det er vanskelig, at ikke alt går bra og at det er risiko forbundet med innsatsen.

Men, det er for det meste gode resultater. Ifølge Redd Barna er rundt 75 prosent av bistandsprogrammene vellykket i den forstand at man har oppnådd de umiddelbare målsettingene man har satt seg. Det er viktig å få fram. Spesielt nå i disse postfaktuelle tider. ■

«Hvorfor går norsk bistand til den korrupte diktatoren Robert Mugabe?» får Norads kommunikasjonsdirektør Eva Bratholm ofte spørsmål om.

Foto: Tsvangirayi Mukwazhi/AP/NTB Scanpix

36 Portrett

Spar- dame

Moira Eknes reiste til Niger for å plante trær, men endte opp med å lage «sparegriser» for fattige kvinner. 25 år senere brukes metoden av over 13 millioner mennesker. **Av Dana Wanounou**

Jeg husker veldig godt at andre kollegaer syns vi var rare. «Hva er det de der driver med», liksom!

Moira Eknes (56) lener seg fremover i kontorstolen sin, som om hun forteller en hemmelighet. På det lille bordet foran henne på kontoret i Care står en forseglet, grønn metallboks. Det spesielle er at 13 millioner landsbykvinner i Afrika, Asia og Latin-Amerika har eksemplarer av slike bokser. I disse små kassene har det blitt spart tusener på tusener av vestafrikanske franc, tanzanianske shilling, haitiske gourde og liberiske dollar.

De grønne boksene har blitt som en ekstra kroppsdel. De har vært med henne på mer enn 100 reiser til Afrika. Ikke bare har de hjulpet fattige kvinner med å bli mer økonomisk selvstendige. De har også bidratt til en sosial kvinnebevegelse.

Endret planer

Året er 1989. En ung kvinne er nettopp ferdig med studiene. Som bergenser med skotsk blod i årene, ble Eknes tidlig interessert i verden. I skolesekken har hun geografi, sosialantropologi og spansk fra Universitetet i Bergen, samt et nytt, litt spesielt studium fra Landbrukshøgskolen i Ås; 'Naturressursforvaltning for bærekraftig landbruk i tropiske strøk'.

NRKs tv-aksjon samme år går til kvinner i utviklingsland. Kvinneorganisasjonene bak aksjonen deler ut potten. Care får penger av Senterpartikvinnene til et skogplantingsprosjekt for kvinner i Niger. De trenger plutselig folk med kunnskaper om naturressursforvaltning for bærekraftig landbruk i tropiske strøk. Året etter blir nyansatte Moira sendt til Vest-Afrika.

Men når den 28-årige kvinnen ankommer ørkenlandskapet i Niger, oppdager hun at Care og Senterpartikvinnene har gjort en stor feil.

– Kvinnene var ikke interessert i å plante trær i det hele tatt, sier Eknes. Hun smiler, liksom fortsatt overrasket over misforståelsen.

Mister alt om de skilles

I møte med den nigerske landsbygdalærer Eknes noe viktig om landsbykvinnenes økonomiske situasjon:

Når kvinnene gifter seg får de en liten jordlapp, men hvis de blir skilt

så mister de den. Og skilsmissestatistikken i Niger er høy. Menn har lov til å ha opp til fire koner, og de skiller seg ofte fra den eldste for å gifte seg med en yngre.

– Kvinnene jeg møtte hadde ikke lyst til å investere tid og krefter i å plante trær som de kanskje ikke fikk nytte av, forklarer hun.

Det landsbykvinnene i Niger har behov for er å spare og låne penger, for å sikre sin økonomiske framtid. Men fordi de lever under fattigdomsgrensen har de ikke tilgang til banktjenester.

Der og da bestemmer den unge bistandsarbeideren seg for å gi blaffen i skogplantingen. I 1991 lanseres prosjektet hun har tenkt ut, etter utallige samtaler med lokale kvinner.

Moiras metode

For 25 år siden ble den første mynten lagt i en spareboks i en liten landsby i Niger.

– Ideen er egentlig veldig enkel, sier Eknes beskjedent.

– Rundt 30 kvinner går sammen om å danne en såkalt spare- og lånegruppe. En gang i uka legger de et avtalt sparebeløp i den grønne boksen. For at ingen skal kunne stjele fra den har boksen tre hengelåser, og nøklene befinner seg hos tre forskjellige medlemmer. Som medlem har man mulighet til å få lån fra gruppen. Medlemmet betaler tilbake lånet med renter. Slik vokser pengene i kassen.

– *Hva kunne du om økonomi da du startet dette prosjektet?*

– Ikke så veldig mye! Det var jo veldig eksperimentelt, ler Eknes.

Men det som fantes av litteratur om mikrofinans slukte hun.

– Jeg leste alt av de som mener at fattige faktisk kan spare og at sparing er en sikrere metode for fattige enn risikoen ved å sette seg i gjeld.

Kan kjøpe husdyr

Med sparepengene får kvinnene råd til å sende barna sine på skolen, kjøpe husdyr eller betale for helsetjenester. Noen grupper er så fremgangsrike at de etter hvert får råd til å dekke utgifter

«For å hindre tyveri har boksen tre hengelåser, og nøklene befinner seg hos tre forskjellige medlemmer.»

HVEM

- Alder: 56
- Seniorrådgiver i Care
- Feirer 25-årsjubileum for spare- og lånegruppene hun har utviklet. Metoden brukes i dag av 13 millioner mennesker.

For 25 år siden utviklet Moira Eknes en spare- og lånemetode for fattige kvinner. I dag brukes metoden av 13 millioner kvinner på tre kontinenter.

Foto: Espen Røst

ter for hele landsbyen. Mange landsby-vannpumper har blitt reparert med sparepenger fra den grønne kassen.

Metoden blir raskt oppdaget av andre bistandsorganisasjoner, som sprer den videre. I dag brukes den av tretten millioner mennesker verden over. Bak den enorme suksessen finner man Eknes' evne til å lytte, ifølge generalsekretær i Care, Gry Larsen.

– Andre ville tenkt at når pengene er øremerket treplanting, ja så må man bruke dem på det. Moira er ikke sånn. Hun lytter med hele seg til andres behov, sier Larsen.

Mätte overbevise høvdingen

Det er en suksesshistorie som har blitt til i afrikanske motbakker. Mange menn har nemlig vært skeptiske. Ektemenn vil ikke at kona skal kaste bort tiden sin på gruppa, men jobbe

på jorda og stelle hjemme. Dessuten har landsbyhøvdingen sitt å si.

I oppstartsfasen forsøker naturressursforvalter Eknes seg også som landsbydiplomat. Hun reiser på høvding-audiens i landsby etter landsby for å få tillatelse til å opprette gruppene.

Til bistandsarbeiderens store overraskelse lar høvdingene og ektemennene henne få gjøre som hun vil. Selv tror Eknes det var en stor fordel at ingen verken visste eller brydde seg om hvem hun var.

– Prosjektet mitt var "pittelite". Vi var veldig lite truende. Den gangen snakket vi heller ikke direkte om kvinners rettigheter. Det var mer sånn "å hjelpe til for å se om ting kunne bli litt bedre", sier hun.

Gry Larsen tror derimot det er kollegaen sitt forsonende vesen som

fikk mistenksomme menn med på prosjektet.

– Hun er rolig og lyttende. Hun kommer aldri med pekefingeren, men respekterer den hun snakker med. Vesenet hennes gjør at folk ikke frykter henne, sier Larsen.

Kvinner med tæl

Suksessen med gruppene har ikke kommet bare fordi de bidrar til større økonomisk selvstendighet blant fattige kvinner. På sine reiser i Afrika oppdager Eknes at gruppene også dekker et annet fundamentalt behov: samvær.

Ifølge Eknes har den typiske landsbykvinnen i Niger minimalt med tid til seg selv. Avkobling fra mann, barn og arbeid er noe hun sjelden kan unne seg. Ved å delta i gruppa får hun muligheten til å treffe andre kvinner

bare for å skravle. Det gjør at gruppene blir enormt populære.

– *Hva snakker de om?*

– Alt mulig! Selvfølgelig litt om penger, men like mye om livet. Om barna sine og barnas helse og skolegang, hvem som skal gifte seg, nyheter fra nabolandsbyen og arbeidsbyrder... Ja, alt mulig egentlig!

Skravlingen over den grønne kassa har gitt resultater Eknes aldri kunne drømt om.

I Niger har kvinnegruppene spredd seg fra landsbygda til de store byene, der de har dannet kvinnepolitiske nettverk. I det siste kommunevalget var halvparten av kvinnene som ble valgt inn i kommunestyrene fra spare- og lånegruppebevegelsen, ifølge Eknes. På den politiske agendaen står skolegang for jenter, avskaffelse av barneekteskap og kvinners rett til jord.

– I Niger kaller de seg 'Mata Masu Dubara'. Det betyr 'kvinner med tæl'. De har bygget opp en sosial kvinnebevegelse, rett og slett! sier hun entusiastisk.

Utypisk bergenser

Eknes er en utypisk bergenser, ifølge Gry Larsen. Hun er ikke særlig høylytt, og gjør ikke mye ut av seg. Skryt blir hun ukomfortabel av.

Så når Moira Eknes feirer 25-årsjubileum for spare- og lånegruppene lar hun være å rope høyt om hva hun har satt i gang: en spare- og lånerevolusjon, en afrikansk kvinnebevegelse og 13 millioner deltakere.

– *Vet egentlig bistandsbransjen hvem du er?*

Eknes drar på det. Hun ser brydd ut.

– Ja...Hm...Navnet mitt står vel

nevnt i et par dokumenter som er skrevet for dem som vil lære om spare- og lånegruppene. Men jeg kan ikke si at jeg er noen kjendis akkurat. Hun understreker at æren må deles med kvinnene som deltar i gruppene, Care, Norad og andre bistandsorganisasjoner som har spredd metoden over hele verden.

– *Men Senterpartikvinnene? Hva mente de om hvordan du brukte pengene deres?*

– Representanter fra Senterpartikvinnene besøkte prosjektet og fikk møte gruppene. De ble så fascinert av det de så og hørte at det var ikke så farlig med de derre trærne, ler Eknes.

Nå spørs det om Moira Eknes får lov å være ukjent mye lenger. 12. desember tildeles hun nemlig Prisen for livslang innsats på Norske heltergallaen på TVNorge. ■

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Hva i all verden?

1 Hvem er dette?

2 Ble Brasil selvstendig før eller etter Norge?

3 Hvilken kjent politiker vant Nobels fredspris i 2009?

4 Omtrent hvor mye penger fikk Røde Kors samlet inn under NRKs tv-aksjon i år?

5 I hvilket land finner man terrorgruppen Boko Haram?

6 Hvilken FN-organisasjon skjuler seg bak forkortelsen WFP?

7 Er India større enn Kina (i areal)?

8 Hva heter presidenten i Tanzania?

Foto: Wikipedia

9 Hva heter den nye generalsekretæren i Norges Røde kors?

10 Har Flyktninghjelpen mer enn 4000 ansatte på verdensbasis?

Foto: Wikipedia

11 I hvilket land ligger byene Abu Dhabi og Dubai?

12 Miriam Makeba var en stor sanger, og hun er også kjent som «Mama Africa». Hvilket land kommer hun fra?

13 Hvilken by forbinder du med «Bollywood»?

14 Og hvilket land forbinder du med «Nollywood»?

15 Hvilke farger er det i Perus flagg?

16 Snow er verdens mest solgte ølmerke. I hvilket land selges denne ølen?

17 Hvilken fire-bokstavers forkortelse brukes på engelsk både om overvåkningskameraer og om Kinas største statseide tv-kanal?

18 Hvilken tittel fikk muslimenes øverste leder etter Muhammeds død?

Foto: Wikipedia

19 I hvilket tiår ble Suez-kanalen åpnet?

20 Hvilken tidligere keiser anses som en gud av rastafari-bevegelsen?

Foto: Wikipedia

EKSPERTNØTTER

1 I hvilket land er Nouakchott hovedstad?

2 Hvilket historiske rike hadde sin storhetstid på 1300-tallet, blant annet under ledelse av Musa Keita I, kjent som Mansa Musa? Riket deler navn med et nåværende land i det samme området.

3 Hvilket land hører Bonin-øyene til?

Nytt om navn

Har du skiftet jobb? Send en melding og bilde til baktuelt@gmail.com.

José Luis Ramos er ny leder for Norges Vel i Tanzania med hovedansvar

for programmer i Tanzania og Uganda. Han stiller med bred kompetanse fra tre kontinenter: Han har arbeidet for Norges Vel i Mellom-Amerika, Karibia, Balkan, Afrika og i Norge, og har flere universitetsutdannelser, blant annet innenfor samvirke, sosiologi og økonomi. I Norges Vel har Ramos har blant annet vært økonomi- og administrasjonssjef. Han har også ledet prosjekter innenfor landbruks-samvirke, samfunnsansvar og utviklingsarbeid i utviklingsland. De senere årene var han i tillegg controller på Norges Vels utenlandsprosjekter.

Amar Bokhari har begynt som ny utenlandssjef i Redd Barna.

Han kommer fra FNs utviklingsprogram (UNDP) der han i perioden 2004–2016 hadde en rekke ledende stillinger, blant annet i Øst-Jerusalem og New York. Han har tidligere også jobbet for Flyktninghjelpen og UNICEF. Bokhari har en mastergrad fra London School of Economics og en bachelorgrad fra University of Kent i Canterbury.

Nina Bull Jørgensen har begynt som fast frilansjournalist i Bistandsaktuelt. Hun kommer fra Plan Interna-

Fra Redd Barna til Unicef

Camilla Viken (42) er ansatt som ny generalsekretær i Unicef Norge. 42-åringen kommer fra stillingen som nestleder i internasjonal avdeling i Redd Barna, hvor hun har arbeidet de siste seks årene. Viken er utdannet økonom og statsviter, blant annet fra Stanford University i USA og NTNU i Norge. I tillegg til erfaring fra Redd Barna har hun lang erfaring fra store næringslivsbedrifter som Norsk Hydro og Microsoft Norge.

– Gratulerer med ny jobb! Du kommer fra Redd Barna. Hva tror du blir forskjellen mellom den gamle jobben din og sjefsjobben i Unicef Norge?

– Tusen takk! Den største forskjellen for meg blir at jeg får en annen rolle. I Redd Barna har jeg hatt ansvaret for oppfølging av alle internasjonale prosjekter, mens i min rolle som generalsekretær får jeg ansvaret for alt det imponerende arbeidet UNICEF Norge gjør. Begge organisasjonene jobber for den samme viktige saken, nemlig barns rettigheter, og i felt er vi gode samarbeidspartnere. Men det er klart det blir veldig spennende å jobbe for verdens største hjelpeorganisasjon for barn.

– Hva er de største utfordringene for organisasjonen du skal lede fra nyåret?

– Unicef arbeid for barn i nesten alle land i verden. Akkurat nå brenner det mange steder på en gang og aldri har så mange mennesker vært på flukt. Dette er selvfølgelig krevende, men det betyr også at Unicef trengs mer enn noen gang. Heldigvis har Unicef kunnskapen, kraften og evnen til å gjøre en stor forskjell for barna som lever under svært vanskelige forhold.

Prisen er tildelt på basis av Lærdals målrettede og nyskapende arbeid med utvikling og bruk av teknologi som verktøy i behandlings- og opplæringsutstyr for livreddende førstehjelp og i fostermedisin. Selskapets virksomhet har alt bidratt til å redde millioner av liv, mener juryen. De senere år har Lærdal gjennom Laerdal Global Health også hatt stor innsats på fostermedisin og nyfødtdmedisin, særlig rettet mot ressursvake land.

Gry Tina Tinde (52) har begynt som koordinator for likestilling og mangfold i Det

internasjonale forbundet av Røde Kors og Røde Halvmåneforeninger, i Geneve. Hun har hatt tilsvarende stillinger i UN-HCR og Den inter-amerikanske utviklingsbanken. I 2013–2015 var Tinde seniorrådgiver i Norads seksjon for forskning, innovasjon og høyere utdanning. Det siste året har hun vært valgobservatør via NORDEM i Ukraina og Russland og er aktiv i en kampanje i sosiale medier for mangfold i konferansepaneler i Norge.

Øyvind Eggen skal jobbe deltid for tankesmien Civita. Han skal jobbe med utvi-

klingspolitikk og bistandsspørsmål. Eggen er sosialantropolog og har tidligere blant annet vært fagdirektør i Norad, forsker på Nupi og ledet Venstres internasjonale utvalg.

Tore Lærdal er tildelt Norges Tekniske Vitenskapsakademis ærespris for 2016.

Abonnere på Bistandsaktuelt?

adr-ba@norad.no

BISTANDSAKTUELT

BISTANDSAKTUELT

Fagblad om utviklingssamarbeid.

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:

Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Debattansvarlig:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no

Nettavisredaktør:

Jan Speed
jasp@norad.no

Bildeansvarlig:

Espen Røst

Journalister:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Dana Wanounou
danawano@gmail.com
Asle Olav Rønning
asle.o.ronning@gmail.com
Espen Røst

espenrost@gmail.com

Anne Håskoll-Haugen

annehaugen@hotmail.com

Nina Bull Jørgensen

nbjorgensen@gmail.com

Administrasjon:

Ragnhild Eitungjerde Høyvik
Ba-Musa Ceesay

Internett:

www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:

Boks 8034 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse:

Bygdøy Allé 2 (1. etg.)

Telefoner:

23 98 00 00 (sentralbord)

23 98 02 37 (redaksjon)

23 98 02 39 (annonser)

E-post redaksjon:

gz@norad.no

E-post annonser:

toab@norad.no

Design og produksjon:

Medier og Ledelse AS

Trykk:

Amedia Trykk AS

Abonnement:

Bistandsaktuelt, Norad

Boks 8034 Dep,

0030 Oslo

Telefon: 23 98 02 35

E-post: adr-ba@norad.no

Abonnementet er gratis.

Utgever:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

Tirsdag 6. desember 2016

Opplag denne utgaven:

19 700 eksemplarer.

Bistandsaktuelt er medlem av **Fagpressen**.

Neste Bistandsaktuelt:

Utkommer cirka

fredag 10. februar 2017

Det er håp

Vi pleier ikke å tilby gratis annonser i denne avisen, men gjør et unntak for denne salgsplakaten som Bistandsaktuelt redaktør fant oppslått på en trestamme i Malawis hovedstad Lilongwe.

Om du synes ting har gått litt skeis i 2016, så er det håp. Den mystiske Dr. Dungu kan tilby løsninger for det meste – ved hjelp av sine magiske urter.

– Jeg får særlig mange henvendelser om saker som angår forholdet mellom mann og kvinne, forteller healeren til Bistandsaktuelt. (Hele intervjuet med Dr. Dungu kan du lese i vår nettutgave.)

Og med dette ønsker vi våre lesere et håpefullt nytt år. Kanskje vil det meste ordne seg i 2017?

Dr. William Dungu reklamerer via avisannonser og oppslag på trær i byens parker.
Foto: Gunnar Zachrisen

BISTANDSAKTUELT

15 990*

**BLI MED OSS
PÅ FACEBOOK**

*Antall følgere per 6. desember 2016

BISTANDSAKTUELT